

JELENA FJODOROVNA PISZARJOVA

**AZ OROSZ LÉLEK
FÉNYE**

**Személyes visszaemlékezés a korai orosz
teozófiára**

Szerkesztette: JOHN ALGEO

Copyright © 2008, Theosophical Society in America

**Fordította: SZABARI JÁNOS, 2013
MAGYAR TEOZÓFIAI TÁRSULAT**

Tartalom

ELŐSZÓ.....	2
A teozófia késői megérkezése Oroszországba	4
A teozófia korai úttörői Oroszországban.....	5
Anna Kamenszkaja bevezetése a teozófiába	7
A teozófia és az orosz lélek	7
A teozófia korai évei Oroszországban.....	9
Tevékenységek 1906-1907-ben.....	11
A törvényesítés megpróbáltatásai.....	13
Anna Kamenszkaja munkatársai	16
Tolsztoj és a teozófia	18
Nyilvános munka és munka a gyerekekkel	18
A nyarak Podborkijban.....	20
„Fény a lelkünkön”.....	22
Kongresszusok Budapesten, Genova-ban és Stockholmban	23
Forradalom előtti ellenségeskedések.....	28
Bírósági tárgyalás és kihallgatás a Titkos Rendőrségen.....	31
Szolgálat a Világháború alatt és után	33
Az 1917-es forradalom után	34
Házkutatás és elkobzás	36
Egy teozófiai kommuna.....	38
Menekülés Szovjet-Oroszországból	39
Aminek a forradalom véget vetett	41
Az Orosz Teozófiai Társulat külföldön	42
Az emigráció megpróbáltatásai	46

ELŐSZÓ

Jelena Piszarjova: életrajzi összefoglaló

(A Hivatkozásokban található munkák, valamint Leonyid Danyilovval, Gvido Trepsha-val és Konsztantyin Zajcevvel folytatott magánbeszélgetések alapján)

Jelena Fjodorovna Piszarjova az Orosz Teozófiai Társulat egyik korai tagja és aktivistája volt. 1855-ben született egy felső osztálybeli orosz családba, nem messze Moszkvától, és 1944. augusztus 4-én halt meg Svájcban, Genfben a 90. évében.

17 éves korában Németországba utazott, ahol pedagógiát tanult a Heidelbergi Egyetemen, és közeli kapcsolatba került a német kultúrával, amely befolyásolta őt későbbi teozófiai munkájában. Amikor visszatért Oroszországba, férjhez ment Nyikoláj Piszarjovhoz, aki a földbir- tokos köznemesség tagja volt, és aktívan részt vett a közösségi munkában.

1901-ben Piszarjova kapcsolatba lépett a teozófiával, a következő évben csatlakozott a Teozófiai Társulathoz, és azonnal aktív terjesztőjévé vált Oroszországban. Európa sok vezető teozófusa tartozott ismerősei közé, de főleg a Német Teozófiai Társulattal állt kapcsolatban, mivel Rudolf Steiner csodálója, és munkáinak egyik terjesztője volt Oroszországban. Steinernek azonban személyes törekvése volt, hogy egy különálló szervezetet hozzon létre, és korán szemmel láthatóvá vált, hogy ebbe az irányba haladt. Formális szakítása a Teozófiai Társulattal akkor történt meg, amikor megtagadta, hogy engedélyezze a Német Teozófiai Társulat tagjainak, hogy a Keleti Csillagrend (amely J. Krishnamurti támogatására jött létre) tagjai is

legyenek. Ezért kizárták a Társulattól a gondolat és a tagság szabadsága elvének megsértéséért, ami után megalapította az Antropozófiai Társulatot.

Piszarjova azonban kitartott a Teozófia Társulat mellett. Ebben az időben az orosz teozófiában a vezető személyiség Anna Alekszejevna Kamenszkaja volt (lásd: Zajcev és Duguay), akivel Piszarjova élete hátralevő részére szoros kapcsolatba került, és akit mélységesen csodált.

Piszarjovék vidéki kúriája – amely kb. 50 km-re volt Kaluga városától az Oka folyó mentén, és mintegy 160 km-re dél-keletre Moszkvától – a teozófiai élet központjává vált nyaranta. Az év többi részében a találkozókat Piszarjovék kalugai házában tartották, ahol Jelena egy alosztályt hozott létre és vezetett. Ennek bár kicsi volt a létszáma, de a második legnagyobb hatású alosztály volt Oroszországban a szentpétervári után. A férje, Nyikoláj volt az alosztály titkára, egyben az első teozófiai könyvkiadó, nyomdája, a Logos Publishing Company segítségével, amely 12 éven keresztül működött, 1905-től 1917-ig, ami után a kommunista hatalom bezárta azt. Jelena Piszarjova kapcsolatban állt különböző orosz értelmiségi és spirituális kiválósággal, beleértve Lev Tolsztojt, akit ő és Anna Kamenszkaja 1908-ban meglátogattak, valamint Nyikoláj Rerich-et, a művészt.

Piszarjova tiszteletre méltó mennyiségű irodalmi munkát végzett. Ő vált a teozófiai irodalom oroszra történő energetikus fordítójává. Írt egy orosz életrajzot Helena Petrovna Blavatskyról (*Jelena Petrovna Blavackaja: Biograficeszkij Ocserk*), amelynek két fejezetét angol fordításban kiadta a *Theosophist* magazin. Sok pamfletet írt oroszul, amelyek közül néhányat egy könyvben gyűjtötték össze, és jelentettek meg *A szkritom szmiszle zszizni (Az élet rejtett jelentése)* címen, amiért a Subba Row éremmel jutalmazták meg 1934-ben. Számos angol nyelvű cikk szerzője is volt.

Az 1917-es októberi/novemberi bolsevik forradalom után az élet Oroszországban rendkívül nehézé vált Piszarjovék számára. 1922-ben Olaszországba menekült, ahol már néhány más orosz száműzött letelepült. Ott folytatta teozófiai irodalmi munkásságát, és az Ezoterikus Iskolában végzett tevékenységét. Ő és Anna Kamenszkaja voltak az Oroszországon kívüli Orosz Teozófiai Társulat legkiemelkedőbb személyiségei. Utolsó kiadott orosz fordítása George Arundale könyve, a *Mount Everest: Its Spiritual Attainment* volt, amiből nagyon kevés példány maradt fenn. Utolsó saját munkája az Orosz Teozófiai Társulat történetéről szóló kézirat volt, amit először most hozunk nyilvánosságra.

A kommunizmus előtti Oroszország teozófiájának legteljesebb és legrészletesebb történetét Maria Carlson könyve, a „*No religion Higher than Truth*”: *A History of the Theosophical Movement in Russia, 1875 – 1922* dolgozza fel. Ebben a könyvben sok, jöllehet kisebb ténybeli tévedés van. Ugyanakkor tele van jelentős mennyiségű vezércikk stílusú, némi részletező, tudatküszöb alatti, a tudósok akadémiai stílusára jellemző résszel, akiknek egy témát bizonyos távolságból kell kezelniük a szakmaiság érdekében. E gyengeségek ellenére Carlson munkája páratlan a maga nevében.

Piszarjova története egy teljesen más típust képvisel. Ez egy első kézből származó beszámoló a történet egyik főszereplőjétől. Belső betekintést nyújt arról, hogyan érkezett meg a teozófia Oroszországba, és hogyan fejlődött ott. Jelentős része nagybecsüléssel összpontosít Anna Alekszejevna Kamenszkaja szerepére, aki az orosz teozófia egyik vezető alakja volt, valamint Anna munkatársára, Cecília Helmboldt-éra is. Az Orosz Teozófiai Társulat növekedésének a forradalom utáni hirtelen megszakadása miatt a történet bizonyos szempontból szomorú. Mégis áthatja Jelena Piszarjova lelkesedése, elkötelezettsége és személyes éleslátása.

Jelena Piszarjova eredeti kéziratának helye jelenleg ismeretlen, de Nyikoláj Reinke kézzel lemásolta azt. Ő és a nővére, Dagmara szerkesztettek egy orosz havilapot *Alba* címmel (Anna Kamenszkaja írói álneve) Bostonban a XX. század közepe folyamán. Az Amerikai Teozófiai Társulat levéltára megszerezte Reinke másolatát, talán Boris de Zirkoff-tól 1980 novemberé-

ben, a címlapján szereplő feljegyzés alapján. Reinke másolatában több helyen olyan részek vannak, amelyek az ő kiegészítéseinek látszanak Piszarjova eredeti beszámolójához. A jelenlegi könyvben ezeket a részeket szögletes zárójelbe tettük, és „N. Reinke?”-ként azonosítottuk. A zárójelbe tett anyagok egy része ugyancsak Reinke-é lehet.

A másolatot szakértő fordította le oroszról angolra, a tudós George M. Young, aki szlavisztika akadémikusa, és érdeklődik a teozófia története iránt. Mivel azonban Piszarjova szövege soha nem kapott élete során szerkesztői figyelmet, az angol fordítást átszerkesztettük az olvashatóság érdekében. Alkalmanként olyan kifejezésekkel egészítettük ki a szöveget, amelyek tisztázták a célzásokat, amik egyébként rejtélyek maradtak volna. Ha az ilyen kiegészítések jelentős további információt hordoztak, akkor szögletes zárójelbe tettük azokat. Néhány hibát csendben kijavítottunk. Néhány esetben olyan bizonytalan jelentésű kifejezéseket, amiket nem tudtunk megmagyarázni, egyszerűen kihagytunk. A szintaxist és a nyelvezetet olyanná tettük, hogy kövesse az általánosan elfogadott stílust, némileg leegyszerűsítettük a régies és terjengősebb beszédstílust.

Piszarjova beszámolóját részben időrendi sorrendben, részben tematikusan írta le, gyakran csak asszociációs kapcsolatok voltak az egyes részek között, és ugyanazok az információk megismétlődtek különböző részekben. Ezért anyagát részben átrendeztük időrendi sorrendben és logikai alapon olyan formába, amiről a szerkesztő azt reméli, hogy a történet következetes bemutatásává vált. Az ilyen átrendezés gyakran megtörtént, de amikor a tematikus sorrend jobbnak látszott, akkor megtartottuk azt.

Ezt a művet az általánosságban érdeklődő olvasónak szánjuk, nem pedig az orosz teozófia tudományos kutatóinak. Amikor majd Piszarjova saját kezű kéziratát megtalálják, azt elérhetővé kell tenni egy hiteles kiadásban a tudományos kutatók számára. Ami ebben a beszámolóban szerepel, az egy kiemelkedő orosz teozófus visszaemlékezései a Teozófiai Társulat történetére szülőföldjén, ahogyan személyesen ismerte ezt a történetet. Mint ilyenek, felbecsülhetetlen kiegészítések ismereteinkhez mind a Társulattal, mint annak korai oroszországi szerepével, majd száműzetésével kapcsolatban. Jelena Piszarjován kívül szinte senki más nem tudta volna elmondani ezt a történetet ilyen személyes érintettséggel és hitelességgel.

(Az Előszóban itt öt bekezdés következik, ami részletesen ismerteti az orosz/cirill nevek és szavak angolra történő átírását és az orosz nevek szerkezetét. Ezt a részt a magyar fordításból kihagyom, mert ezen a téren az orosz szavak magyarra történő átírása teljesen különbözik az angol szabályrendszerétől, és a magyar fordításban természetesen a magyar átírást alkalmaztam. Meg kell jegyezni, hogy mivel a mindennapi életben az orosz nyelvet legalább annyit használom, mint az angolt, az átírások feltehetően nem tartalmaznak sok hibát. – A fordító.)

A történetben rengeteg személy és helyszín kerül megemlítésre. Amiket és akiket a szerkesztő fel tudott ismerni, röviden azonosította. Más neveket azonosítás nélkül hagyott. Reméli, hogy az eredeti kéziratos munka későbbi tudományos kutatásának kiadása ezekkel a kérdésekkel is tud foglalkozni.

John Algeo
Athens, Georgia
2007. október.

A teozófia késői megérkezése Oroszországba

A XX. század kezdete előtt a teozófia gyakorlatilag ismeretlen volt Oroszországban, annak ellenére, hogy egy orosz asszony ismertette meg a tanításait a nyugati világgal. Két ok magyarázza ezt a furcsa tényt.

Az első ok az, hogy minden orosz egyházi dolog – beleértve a vallást érintő orosz és külföldi publikációk cenzorálását is – vezetője Konsztantyin Petrovics Pobedonoszcev [1827 – 1907] volt, a Szent Szinódus fő helytartója. Ő minden olyan publikációt megtiltott, ami nem értett egyet az ortodox egyház dogmaival, és a III. Sándor uralkodása alatt szerzett befolyása majdnem elpusztította Oroszországot. Egy türelmetlen fanatikus volt az ortodoxia és az önkényuralom terén, és szándékosan emelt falat a cár és az orosz társadalom haladó szellemű elemei közé. Aljas befolyását fenntartotta III. Sándor halála után is, és ez irányította a fiatal cár, II. Miklós politikáját, ami az elégedetlenség felizzását és az orosz haladó gondolkodásúak eltávolítását eredményezte.

Bár Pobedonoszcev közvetlen befolyása véget ért a halálával, az a meggyőződése, hogy Oroszország üdvösségének záloga a legszigorúbb ragaszkodás az önkényuralomhoz és az ortodoxiához, továbbra is uralkodott a fiatal cár gondolkodásán. Minden kísérlet a haladóbb oroszok részéről, hogy szót váltsanak a cárral és kormányának tagjaival, eredménytelen maradt.

Oroszország két pártra szakadt. Az egyik oldalt egy ellenzéki mozgalom jelentette, amely Oroszország legjobb elemeit gyűjtötte össze, akik kiálltak a nép felvilágosításáért és életkörülményeik javításáért, a gondolat és a sajtó szabadságáért és egy alkotmány elkészítéséért. A másik oldalon a cár állt udvartartásával és minden kinevezett magas rangú hivatalnokával, akik a reakciós politika felé hajlottak.

A második ok, amiért a teozófia ismeretlen maradt Oroszországban az volt, hogy J. P. Blavackaja [1831 – 1891, a továbbiakban a nyugaton ismert nevével, a Helena Petrovna Blavatsky-val, vagy kezdőbetűivel, HPB-vel hivatkozunk rá] bár Oroszország déli részén született és nevelkedett, szinte az egész furcsa életét Oroszországon kívül élte le, és általában még a képzett oroszok számára is ismeretlen volt. Az egyedüli információforrás róla és tevékenységéről Vszévolod Szolovjov [1849 – 1903] könyve volt *Isis modern papnője* címen, amit Oroszországban adtak ki HPB halála után. A szerző HPB személyes ellensége volt, és egy sarlatánként és kalandornóként mutatta be. Ennek a könyvnek köszönhetően senki nem emelt egyetlen szót sem HPB védelmében 1906-ig, amikor a teozófiai könyvei közül az első orosz fordítása megjelent. Ez a *Csend hangja* volt, a fordító [maga Piszarjova] előszavával, amely megpróbálta tisztába tenni az orosz közönség számára HPB valódi jelentőségét és hatalmas értékét.

A teozófia korai úttörői Oroszországban

Nyina Konsztantyinovna Gernet [megh. 1932.] rászolgált, hogy őt tekintsük a teozófia első úttörőjének Oroszországban. Évente utazott külföldre, részt vett a legtöbb európai teozófiai kongresszuson, megismerkedett Annie Besant-tal [1847 – 1933], és nagy személyes kockázatot vállalt azzal, hogy a tiltott teozófiai irodalmat becsempészte Oroszországba. A fő gyűjtőhelye ennek az irodalomnak Szentpéterváron volt, egy gyermekkori barát, Anna Alekszejevna Kamenszkaja [1867 – 1952] lakásában, aki középiskolába együtt járt Nyina Gernet-tel Genfben.

Anna Kamenszkaja 1867. augusztus 25-én született Pavlovszk városban, Szentpétervár közelében. 15 éves koráig rendkívül boldog gyermekkorban volt része, először Németországban

(Bavárián és Württembergben), majd Genfben, ahol a középiskoláját végezte. Az volt az álma, hogy egyetemre menjen, de abban az időben édesanyja pénzügyi helyzete kétségbeesítővé vált, így arra kényszerültek, hogy visszatérjenek szülőföldjükre. Miután Anna és Nyina befejezték az iskolát, mindkét család, Kamenszkijék és Gernet-ék is visszatértek Oroszországba. Anna Kamenszkaja Szentpéterváron, Nyina Gernet pedig Revalban [ma Tallin, Észtország] telepedett le.

Anna Kamenszkaja elkezdett pénzt keresni azzal, hogy francia órákat adott, hogy támogassa a családját. Ő vált a fő keresővé a családban, és minden kíméletlen körülmény, amit kora fiatalságában megismert, fokozta tudatosságát, és erősítette a már egyébként is szilárd akaratát. Minden olyan volt, mint egy felkészítő iskola a Teozófiai Társulat leendő vezetőjének szerepére.

17 éves korában franciatanári kinevezést kapott egy haladó szellemű középiskolában, Maria Stoiunina gimnáziumában, 18 éves korától pedig sikerült neki, hogy a három hónapos orosz nyári vakációk során nevelőnként alkalmazták különböző vidéki rezidenciákon.

Jól jelzi a képességeit, amelyek meghatározták jellemét, az a tény, hogy azokban az években, mielőtt elfoglalta volna nyári állását, mindig megkövetelt leendő tanítványai szüleitől egy feltételt, mégpedig hogy kapjon szabad kezet mindenben, ami az életmóddal, viselkedéssel és a felügyelete alá helyezett gyerekek elfoglaltságával volt kapcsolatos. A leggyakrabban a rábízott gyerekek engedetlenek és elkényeztetettek voltak, de képes volt őket térdre kényszeríteni. Eközben óriási harcot kellett megvívnia a szülőkkel, megvédenie az oktatási tervét és munkája szabadságát, de ezekből mindig győztesen emelkedett ki.

Az egészben a legmeglepőbb az eltökéltsége volt, ugyanis természetében semmi agresszivitás nem volt. A szíve mindig erősen dobogott, amikor ilyen nagy fontosságú vitákba bonyolódott a szülőkkel, mert tudta, ha a dolgok rosszul sülnek el, azonnal mennie kell, elveszítve az állását és a fizetését, és elveszítve minden erőfeszítést, amit a gyerekekkel való munkájába befektetett, még akkor is, ha az erőfeszítések már sikerrel kecsegtettek. E nyári munkák változatos tapasztalatai nemcsak pedagógiai tehetségét és ösztönös hősiességét fejlesztették, hanem megismertették több orosz társadalmi osztály mindennapi elfoglaltságával és életkörülményeivel is.

Anna Kamenszkajával való szoros kapcsolatomban kezdetén meglepett az a sok tulajdonsága, ami élesen megkülönböztette minden más, általam ismert embertől. Megpróbáltam választ kapni erre az anyjától, aki bevallotta nekem, hogy ő sem érti, honnan szerezte a lánya ezeket a jellemvonásokat. Amikor Anna még csecsemő volt, az anyja tisztán látott egy csillagot a bölcsője felett. Amikor pedig két éves volt, órákig dolgozott konok összpontosítással egy rajzon, amíg teljesen ki nem színezte azt.

Később, miután elkezdte az iskolát, Anna annyira elmélyült az iskolai munkájában, hogy semmit nem látott vagy hallott abból, ami körülötte történt. Ennek ellenére megmaradt boldog, eleven gyereknek. Amikor készen lett a leckéivel, imádott hancúrozni és más gyerekekkel játszani, és mindig ő volt a vezér a játékaikban és egyéb tevékenységeikben. Mindenféle hamisság felzaklatta, mert az olyasmi volt, amit nem tudott megérteni.

Anna nem tudott elviselni semmilyen durvaságot vagy kegyetlenséget sem az emberi viselkedésben, különösen az állatokkal való bánásmódban. Az anyját különösen megdöbbengette, ahogyan egy gyöngéd, engedelmes természet párosult a szinte mindenről megfélemezhető düh kitörésével, amikor csak meglátott egy gyereket, aki bármilyen élőlényt kínozott. Néha, amikor az áldozat védelmében olyan őrzőgésszel vetette be magát egy egész csapat gyerek közé, hogy azokat megfutamtította.

Iskolai barátja, Nyina Gernet megerősítette Anna anyjának megfigyeléseit. Mindketten azt mondták nekem, hogy gyerekkorának egyik jellemzője az volt – ami szokatlan a legtöbb gyerek esetében –, hogy minden napra szigorú munkatervet készített, és azt mindig végre is hajtotta.

Anna Kamenszkaja bevezetése a teozófiába

Anna Kamenszkaja alaposan belekeveredett a felvilágosodási mozgalomba, amelyet Oroszországban a megalakuló progresszív csoportok indítottak el Pobedonoszcev halála után azzal a szándékkal, hogy szabadelvűen felvilágosítják az orosz embereket. A kezdő lökést a teozófia oroszországi felemelkedéséhez egy váratlan esemény adta meg Anna életében. Ahogy fentebb említettem, Nyina Gerner ott hagyott egy gyűjteményt a teozófiai irodalomból Anna Kamenszkaja lakásában, és állandóan sürgette, hogy ismerkedjen meg ezekkel a munkákkal, bizonygatva, hogy „Ez pontosan neked való”.

Anna azonban egész napját francia órák adásával töltötte, hogy támogassa családját, anyját, nagynénjét és két hűgát. Az órák közötti vasárnapi teljes szabadidejét társadalmi felvilágosító tevékenységére szentelte. Ennek a véget nem érő feladatnak köszönhetően képtelen volt bárátnője kívánságának eleget tenni, amíg egy szerencsétlen esemény akaratlan pihenőidőt eredményezett.

1899-ben, miközben egy órára sietett, Anna Kamenszkaja elcsúszott az úton, elesett, és eltörte egyik lábát. Ez a baleset arra kényszerítette, hogy ágyban maradjon egy teljes hónapig. Eszébe jutott a teozófiai irodalmi gyűjtemény, és megkérdezte, melyik könyv van Nyina Gerner teozófiai könyveit tároló láda tetején. Úgy adódott, hogy ez a könyv Annie Besanttól *Az előcsarnokban* volt. Az első oldaltól kezdve annyira elragadtatta, hogy egy nekifutásra kiolvasta az éjszaka folyamán. Amikor befejezte, úgy tűnt neki, hogy „széthasadt előtte egy fátyol, és meglátta az emberiség egész útját és a szenvedés teljes jelentését”. Felgyógyulása után azonnal Anna Kamenszkaja az Angol Teozófiai Társulat tagja lett, és 1902-ben Londonba utazott, hogy személyesen megismerkedjen Annie Besanttal.

Amikor közeli barátságba kerültem vele – akkor 34 éves volt –, egy élő rejtvény volt számomra. Családi háttérét és képzettségét tekintve ugyanahhoz a kulturális környezetbe tartozott, mint minden ismerősöm és barátom. De honnan kapta a belső fejlettség ilyen magas szintjét a gondolkodás, az érzelmi élet és a magatartás minden területén? És hogyan tudta összehozni a nagyon ritka alázatosságát és szelídségét a tüzes vérmérsékletével, ellenállhatatlan akaratával és a félelem nélküli harcossággal minden tulajdonságával?

Sokkal később megtaláltam a kulcsot ehhez a rejtvényhez, amikor a teozófiai tanulmányaim során megismerkedtem a keleti pszichológiával. Akkor értettem meg, hogy Anna Kamenszkaja nyugati dolgaihoz keleti lélekkel látott hozzá, és hogy valószínűleg már rálépett az Ösvényre, és erre való felkészülése során már átment egy szigorú spirituális tanítványságon. Amikor mindketten elkezdtünk együtt dolgozni a teozófiában, mindenesetre meggyőződtem arról, hogy minden képessége megvolt a munkához, és ritka tehetsége volt a szervezéshez.

A teozófia és az orosz lélek

Az orosz teozófiáról szóló beszámolómat Anna Alekszejevna Kamenszkaja jellemzésével kezdtem, mert az a különleges siker és gyorsaság, amellyel a teozófia elkezdett Oroszországban elterjedni, két tényezőtől függött. Az egyik tényező Anna jelleme volt, különösen a személyes képességei, amelyekkel magához ragadta a kezdeményezést, majd pedig fáradhatatlanul szolgált az Orosz Teozófiai Társulat vezetőjeként, felruházva azt lelke minden erejével, becsületességével és lelkesedésével.

A második tényezőt az orosz lélek különleges pszichológiai jellemzőiben kell keresni, amelyekben Anna is osztozott. Ezek a különleges jellemzők különbözővé teszik a nyugat-európai lélektől, és osztozik abban a kelettel, különösen Indiával, hogy a belső világ vallásos

alapelve nyugszik. India és Oroszország esetében ugyanis ez a fő dolog, az összes többi másodlagos, pusztán időleges felépítmény.

Nyugat-Európa és Oroszország kulturált osztályainak az életszemlélete különbözik. A nyugat-európaiak számára ugyanis a földi alkotás, a földi jólét, a személyes és családi érdekek tűnnek a fő motiváló erőnek az életben. Az orosz lélek számára az örök kérdések és a lelkiismeret hangja áll minden más előtt. Ezekből az orosz értékekből származik az orosz értelmiség önzetlen idealizmusa, ugyanakkor az oroszok belső tragédiájának nagyobb része is. Vétkeznek, ahogyan valamennyien tesszük, de sokkal mélyebben szenvednek a hibáiktól.

Ha beleássuk magunkat az orosz történelem belső jelentésébe, világossá válik, hogy a vallási alapelv volt a fő motiváló erő a jelentős eseményekben. Miután Nagy Péter cár megszüntette az Orosz Ortodox Patriarchátust [1721-ben, felváltva azt a Szent Szinódussal, amit az állam irányított], az egyház – mint hatalmi ág – az állam, valamint az uralkodóház és a kiváltságos osztályok eszközévé vált. Attól kezdve a továbbiakban Oroszország haladó gondolkodású elemei elkezdtek elfordulni a látható egyháztól, és egy másik forrást keresni lelkük vallási táplálásához. Ez vált a szerencsétlen emberek szolgálatának áldozati rítusává.

A haladó gondolkodású Oroszország teljes küzdelmének a reakciós állam ellen alapvetően vallási jellege volt. Ebbe beleértendő valamennyi forradalmi mozgalmunk az utolsó, a bolsevik forradalom előtt. A késői orosz cárságban a legjelentősebb liberális politikai párt az Alkotmányos Demokrata Párt volt [amit a Kadeteknek hívták, a Konsztyitucsnaja Demokraticseszkaja partyja orosz név K-D kezdőbetűiből]. Első és legfontosabb céljuk a parasztnak örökölhető saját tulajdonú föld, valamennyi osztály számára pedig egyenlő politikai és más jogok biztosítása volt. Azon tény ellenére ez volt a céljuk, hogy a Kadet legtöbb tagja a kiváltságos osztályhoz, a földbirtokos nemességhez tartozott. [A bolsevikok októberi forradalma a gyűlöleten és az egyenlőtlenségen alapult, híján volt ennek a vallási alapelvnek, és emiatt nem is fogadta be az orosz nép. Ezt csak az erőszak tartotta fenn. – N. Reinke?]

Az orosz lélek ugyanezen vallási jellemzője világosan megmutatkozik a Teozófiai Társulatunkban is. A teozófia tanulmányozása a fő dologra, az örök kérdésekre összpontosít. Ezért pedig a teozófia azok számára, akik beléptek a Társulatba, az élet fő érdeklődési területévé vált. Hadd mutassak erre néhány példát. Oroszország óriási, a kiterjedése nem mérhető nyugat-európai mércével, ezért rendkívül nehéz volt összehívni a tisztségviselők valamennyi csoportját közös munkára, akik hatalmas területen voltak szétszórva. Ez kimagaslóan nagy áldozatot kívánt. Mégis, soha nem fordult elő, hogy a vidéki csoportok bármely tisztségviselőjének ne sikerült volna részt vennie november 17-én az éves közgyűlésen a szentpétervári társulati központban, Oroszország szinte legnyugatibb szélén.

Anna Kamenszkaja, akit az újonnan alakult Orosz Teozófiai Társulat elnökének választottak meg, a kezdetek kezdetétől széles demokratikus alapelveket vezetett be a munkánkban, semmit nem döntött el egyoldalúan, és megpróbálta minden lehetséges módon bátorítani az egyéni kezdeményezést és az önkormányzatiságot a Társulat minden helyi alosztályában. 1909-ben elindulva, az Orosz Teozófiai Társulat törvényesítése után hamarosan ezzel a céllal meghívta minden alosztály képviselőjét, hogy a szentpétervári éves közgyűlésen kívül jöjjenek össze nyári munkára Podborkijban [a Piszarjov család birtokán], a kalugai területen, ahol ő az én vendégem volt a nyári szabadságok idején egészen 1918-ig, amikor más birtokokkal együtt a miénket is kisajátították.

Még ha az alosztályaink képviselőinek nagy többsége nem volt megáldva sem gazdagsággal, sem szabadidővel, valamennyien nem csak szolgálatkészen, de örömmel is válaszoltak erre a meghívásra. Az ország minden végéből – Kijevből, Jaltából, Rosztovból, Harkovból, Poltavából, Moszkvából és Szentpétervárról – minden éven másodszor is összegyűltek egy hetes nyári munkára. Bármilyen hosszú is volt az utazás, a költségek, a személyes elfoglaltságok, semmi nem állította meg őket. A teozófia számukra az élet fő dolgává vált, és tényleg

„komolyan gondolták” – ahogyan C. W. Leadbeater definiálta a teozófiához való megfelelő hozzáállást.

Egy másik példa: Az orosz társulat megalakulásától fogva minden tagjának a legforróbb vágya az volt, hogy részt vegyen az európai teozófiai kongresszuson, és személyesen láthassa Annie Besantot és a többi vezetőt. Így minden ilyen találkozóval a teozófiai kongresszuson az orosz résztvevők száma egyre növekedett azon tény ellenére, hogy az orosz társulati tagság legnagyobb része nem volt gazdag, és állásban dolgozott. Sok nélkülözést felvállaltak azért, hogy pénzt kuporgassanak össze ezekre az utakra, és az utolsó háború előtti kongresszuson Stockholmban, 1913-ban az orosz résztvevők száma elérte az addig példa nélküli 65 főt.

A teozófia korai éveit Oroszországban

Most pedig visszatérek az oroszországi teozófia korai történetének időrendi ismertetéséhez.

Miután elolvasta Annie Besant könyvét, *Az előcsarnokban*-t, Anna Kamenszkaja azonnal belépett az Angol Teozófiai Társulatba, 1902-ben pedig útnak indult Londonba, ahol találkozott Annie Besant-tal, aki azért utazott oda, hogy elnököljön a közgyűlésen. Hamarosan ez után Anna Kamenszkaja írt egy levelet Besant-nak, amelyben leírta lelke akkori fejlettségi állapotát, és azt a kívánságát, hogy a teozófiai munkán keresztül törekedjen a megvilágosodásra. Válaszul erre a levélre Annie Besant látogatásra hívta meg, és egy hosszan tartó beszélgetés után kijelentette, hogy Anna Kamenszkaját személyes tanítványának fogadja el.

Szinte ugyanebben az időben én is, e beszámoló írója, megérkeztem a teozófiához. Belső életemben egy komoly krízis következett be: elveszítettem a hitemet Istenben, és az egész élet értelmetlenné vált a számomra. A külső életem tökéletesen kielégítő volt, volt családom, szép jövedelmem, jó társadalmi helyzetem, minden megvolt, ami a földi életet értékessé teszi, de a fő dolgot elveszítettem, és az élet elviselhetetlenné vált számomra. Azért említem meg ezt a személyes élményt, hogy alátámasszam az orosz lélekről írt jellemzésemet. Elkezdtem imádkozni a „láthatatlan világhoz”, hogy – ha létezik – adjon nekem jelet. Azok a könyvek, amiket elolvastam – mint Annie Besant *Ósi bölcsesség-e* – voltak a válaszok az imámra.

1901-ben rábukkantam – pontosabban elvittek oda – Veldes-re [most Bled, Szlovénia], egy festői szépségű kis gyógyfürdőre Laibach közelében, ami akkor Ausztriához tartozott [most Ljubljana, Szlovénia]. Ott, egy kis alpesi tó partján volt Dr. Arnold Rikli [1823 – 1906, svájci vízgyógyász, aki 1895-ben megalapította a Természetes Gyógyulás Intézetét] szanatóriuma. Számos teozófus tartózkodott ott, beleértve W. B. Fricke-t [1842 – 1931], a holland társulat elnökét. Bemutattam Dr. Rikli-nek, és először ő vezetett be a teozófia területére, és látott el engem alap teozófiai irodalommal. Ez az irodalom válaszokat kínált az örök kérdésekre, és így azonnal eldöntöttem, hogy csatlakozom a Teozófiai Társulathoz.

Miután visszatértem Oroszországba, kaptam egy levelet Nyina Gernet-től, akit akkor még nem ismertem. A levelében kifejezte a kívánságát, hogy szeretne velem megismerkedni. Akkor ő Reval-ban élt, én pedig Oroszország központjában, nem messze délre Moszkvától. Ezt csak azért említem, hogy bemutassam, mennyire aktívan és micsoda önfeláldozással töltötte be azt a szerepét, hogy a teozófia számára „lélekvadász” legyen, és „teozófiai postás” – ahogy viccesen neveztük őt.

Azt írta, hogy Londonban hallott arról, hogy érdeklődöm spirituális kérdések iránt, megemlítve ezzel kapcsolatban olyan neveket, amiket addig soha nem hallottam, és jelezte, hogy készül engem meglátogatni, ha készen állok rá. Ez teljesen megdöbbenett, mivel az utazás Revalból a kalugai otthonomba legalább két napig tartott, és jókora költsége volt – és mindezt olyan valakiért, akit nem is ismert! Azt válaszoltam, hogy boldog lennék, ha megismerhetném. Megérkezett, és nagyon keményen dolgozott azon, hogy meggyőzzön, mennyire szükséges terjeszteni a teozófiát szerte Oroszországban. Ellátott eredeti teozófiai irodalommal, és rábeszélte arra, hogy kísérjem el szeptemberben Berlinbe, ahová Annie Besantot is várták. Egy

látszólag leküzdhetetlen akadály állt egy ilyen utazás útjába, de váratlanul megoldódott, és vele tudtam menni.

Annie Besant a Német Teozófiai Társulat központjában tartózkodott. Abban az időben Rudolf Steiner volt az elnök, aktív segítője pedig Maria Jakovlevna Sziversz volt, egy nyugálmányú orosz tábornok lánya, és egy nagyon érdekes és tehetséges fiatal nő. (Nyina Gernet be szokott hozzá ugrani látogatóba, és rajta keresztül ismerte meg Nyina Steinert.)

Azért, hogy megvilágítsuk, milyen kapcsolat volt abban az időben Annie Besant és Rudolf Steiner, illetve az egész német társulat között, meg kell említenem egy kellemetlen esetet, ami akkor történt, amikor Besant elment egy teozófiai alosztályi összejövetel bezárása után. Steiner, akit felkértek, hogy fordítsa le Besant beszédét németre, nem korlátozta magát az előadás lefordítására, hanem kiegészítette azt saját hosszadalmas szónoklatával. A Társulat valamennyi régi tagja, Maria Sziversz-szel az élen szemrehányást tettek neki és reklamáltak, hogy Annie Besant beszéde után volt olyan vakmerő, hogy a saját gondolatait is rájuk erőszakolta. Steiner rendkívül zavarba jött, és valamit motyogott igazolásképpen arra, amit tett.

Ugyanezen a napon bemutattak Annie Besant-nak, és az első pillanattól kezdve olyan erős érzést keltett bennem a nagysága, hogy egész hátralevő életemben elkötelezett szolgálója maradtam. Ugyanezen berlini tartózkodásom során, Maria Sziversz-nek köszönhetően megismerkedtem másokkal a Német Társulatban, és közeli barátságba kerültem Rudolf Steinerrel, aki élénken érdeklődött Oroszország iránt, és nagyra értékelte társulata orosz tagjait.

A visszaúton Szentpéterváron keresztül mentem, és megismerkedtem Anna Kamenszkajával, akinek üzenetet vittem Nyina Gernet-től. Megismerkedésünk első napján eldöntöttük, hogy amint lehetséges, el kell kezdenünk a teozófia terjesztését egész Oroszországban, így összeállítottunk egy rövid cikket Annie Besant nyilvános előadásáról és a Teozófiai Társulat eredetéről is. Anna Kamenszkaja beletette a cikkemet az egyik legnagyobb szentpétervári újságba, majd pedig megegyeztünk, hogy együttműködünk a munkánkban.

Meghívtam Annát, hogy a nyári szabadságait töltsse a vidéki birtokunkon. A következő nyáron, 1903-ban meglátogatott, és attól kezdve közeli barátságunk csak egyre mélyebbé vált. Minden nyári szabadságát, valamint a karácsonyi és a húsvéti ünnepeket is velem töltötte. Együtt terveket kovácsoltunk a teozófia érdekében megvalósítandó együttműködésre, kiválasztottunk teozófiai könyveket fordításra és kiadásra, előadásokat állítottunk össze a teozófia első bemutatására az orosz nyilvánosság előtt, és így tovább. Ugyanabban az évben, 1903-ban elkezdtek – ő Szentpéterváron, én pedig Moszkvában – megismertetni az orosz embereket a teozófiával.

1904-ben Anna Kamenszkaja és én Londonba utaztunk egy teozófiai közgyűlésre, ahol részt vettünk Annie Besant nyilvános előadásain, és meghallgattuk „A béke tudománya” című előadásorozatát, majd elutaztunk az első nemzetközi kongresszusra Amszterdamba.

Onnan Anna Kamenszkaja Veldes-be utazott, Dr. Rikli szanatóriumába, ahol én először találkoztam a teozófiával. Veldes-i tartózkodásának az volt a célja, hogy megerősítse egészségi állapotát az előtte álló kimerítő munkához. Onnan eljött meglátogatni engem Podborkij-ban, és szinte azonnal megbetegedett olyan súlyos tifuszos lázzal, hogy az orvosok kevés esélyt láttak a gyógyulására. Biztos voltam benne, hogy nem fogja túlélni ezt a betegséget, és a krízis napján láttam a halál árnyékát az arcán. Az éjszaka folyamán azonban valami megjavult, és reggel egy teljesen más személyt láttam. Felismert engem, mosolygott, és enni kért. Állandóan a közelében voltam, mint ahogyan a barátja – Cecília Ljudvigovna Gelmboldt [megh. 1936] – is, aki akkor érkezett meg.

Feljegyeztem Anna önkívületi félrebeszélését, mivel úgy tűnt, az saját lelke igazi lényegének szimbólumokban történő megnyilatkozása. Azt képzelte, hogy Annie Besant-tal hajózik Indiában, és állandóan Besant kabinjába küldött engem megbízásokkal. Papírt és tollat kért, miközben feküdt, leveleket írt érthetetlen hieroglifákkal. Delíriumában egy fiatal katolikus pap vagy szerzetes volt egy erdőben a tiszta vízű forrás mellett, amit állandóan befedett fe-

nyóágakkal. Egy serleget tartott, amit megtöltött a forrásból, és odavitte azt az embereknek, akik az erdőn keresztül gyalogoltak vagy lovagoltak, és azok ebből a serlegből szomjasan megitták a friss vizet. Majd a pap imádkozni kezdett, Anna pedig úgy érezte, hogy ő a pap, a lelke összeolvadt a pap lelkével, és visszaemlékezett néhány másik, távoli életére is. Ez a látomás újra és újra visszatért hozzá.

Amikor visszanyerte öntudatát, a kérésemre leírta egy másik látomását. „Ismét egy tiszta vizű hegyi patak, felette pedig egy márvány női szobor, lehajló testtartásban, egy vízzel teli korsóval. A víz túlsordul a peremén, az emberek pedig odamennek a szoborhoz, hogy igyanak. Nézem a szobrot, és összeolvadok vele, tudom, hogy ő én, hogy nekem *ilyenné* kell válnom, és furcsán érzem magamat bezárva a szoborba, ugyanakkor nyílveszők járnak át a szívemet. Egy halk hangot hallok felülről: *'Mater dolorosa'* [A Fájdalmas Anya – Jézus anyjának megnevezése a keresztre feszítéskor], és tudom, hogy nem szabad összerázkódnom, tartanom kell a korsót a vízzel, noha a nyílveszők átszúrják a szívemet, és a vér patakban ömlik belőle. Végtelen szerető gondoskodás tölt el, a bánat és az öröm keveredik bennem.” Ezek miatt az egész évben nagyon beteges volt, de a következő évben, 1905-ben már el tudott utazni a második nemzetközi kongresszusra Londonba, ahová nem tudtam elkísérni.

Az Orosz Társulat legalizálása előtt nyilvános előadásokat nem volt szabad tartani, így a beszélgetéseinket különböző szalonokban kellett lebonyolítani, akiknek tulajdonosai spirituális kérdések iránt érdeklődő emberek voltak, és akik meghívtak bennünket ebből a célból. Az egyik ilyen szalon Szentpéterváron Anna Pavlovna Filozofováé [1837 – 1912] volt, akit Oroszország egész felvilágosult része ismert és tisztelt. Az ő aktív szerepe minden, a felvilágosítást célzó liberális rendezvényben II. Sándor cár idejében olyan nagyszerű volt, és olyan közvetlenül kapcsolódott az orosz női felszabadítási mozgalommal, hogy a neve örökre beíródott Oroszország történelmébe, mint az ország egyik legfényesebb csillaga. Férje magas pozíciójának – aki a cár egyik kedvenc bizalmasa volt –, és ragyogó személyisége bájának, valamint külső és belső szépségének köszönhetően sikerült neki még a legreakciósabb miniszterektől és tanácsosoktól is engedély kapnia a leghaladóbb szellemű rendezvényekre is.

Magán összejöveteleink időszakában, 1905-ben úgy esett, hogy eljutottam Moszkvában egy spiritiszta találkozóra, és megismerttem a teozófiával a spiritisztákat. Eléggé élénk érdeklődést mutattak, de ez a siker megijesztette Pável Csisztyakovot, aki a *Rébusz* spiritiszta lap szerkesztője és a moszkvai spiritiszta mozgalom vezetője volt. Ennek következtében megtiltotta nekem, hogy a továbbiakban részt vegyek spiritiszta összejöveteleken.

Tevékenységek 1906-1907-ben

Gyors előkészítő munkánk és a magánlakásokon tartott bemutatók eredményeként valamikor 1906-ban sikerült kiadnunk a *Világosság az ösvényen*-t annak kiegészítő cikkével a karmáról. A kiadványt azonnal újranyomta a Poszrdnyik, a legnépszerűbb kiadó cég abban az időben. Ez azt bizonyítja, hogy a teozófia iránti érdeklődés az értelmiség körében az orosz társadalomban már felébredt titkos előkészítő munkánk korai napjaiban.

1906 végén a férjem, Nyikoláj V. Pizarjov, miután csatlakozott a Teozófiai Társulathoz, megalapította Kalugában a Logosz könyvkiadót, és elkezdte kiadni az orosz teozófiai irodalmat. Az első könyv, amit kiadott, Brahmin J. C. Chatterji munkája, az *India ezoterikus filozófiája* volt. A Logosz kiadóház virágzott. A férjem a vagyonát, munkáját és szeretetét ebbe az üzletbe fektette be. Kapcsolatot épített ki a nagyobb városok vezető könyvtárosaival, gondoskodott arról, hogy a könyveinket széles körben, alacsony áron terjesszék, és hamarosan elkezdett mindenhol megrendeléseket kapni a teozófiai irodalomra. Az októberi forradalom előtt a Logosz 21 kiadványt jelentetett meg, de utána az egész könyvkészletünket elkozták.

A következő évben, 1907-ben Anna Kamenszkaja és én más orosz teozófusok csoportjával együtt részt vettünk a negyedik európai teozófiai kongresszuson Münchenben. Erről a kongresszusról rendkívül lehangoltan jöttünk el. Az egész német társulat, Rudolf Steiner-rel az élén teljesen megváltoztatta viselkedését Annie Besant-tal szemben. Maria Sziversz, utána pedig a többiek is Steiner fanatikus tanítványaivá váltak, aki azt gondolta, hogy neki kell a teozófusok vezetőjévé válnia, és el kell foglalnia Annie Besant helyét. Mivel én lojális maradtam Annie Besant-hoz, megszakítottak velem minden baráti kapcsolatot.

Ugyanebben az évben, 1907-ben Anna Kamenszkaja úgy döntött, hogy kiadjuk saját teozófiai lapunkat, a *Vesztnyik Teozófiyi*-t [Teozófiai hírmondót]. Ez a döntés azért született, mert egy számunkra teljesen ismeretlen személy elkezdett kiadni egy lapot *Teozófiai Szemle* címen. Anna Kamenszkaja elment meglátogatni, és meggyőződött arról, hogy e lap kiadójának semmi kapcsolata nem volt a Teozófiai Társulattal, és csak azért jött elő a kiadás gondolatával, mert növekedett az érdeklődés a teozófia iránt. Anna Kamenszkaja döntése nagyon bátor dolog volt, mivel nem volt pénzünk a kiadásra, viszont olyan sok anyag gyűlt össze, hogy úgy döntöttünk, az adyari *Theosophist*-tal összevethető formában és terjedelemben (110 oldal) adjuk ki.

Sikerül magunk között összegyűjteni a pénzt az első szám kiadásához, majd pedig komoly segítséget kaptunk a korábbi spiritisztától, Konsztantyin Dmitrijevics Kudriavcev-től, aki csatlakozott a Teozófiai Társulathoz. Ő a szentpétervári Városi Nyomda igazgatója volt, és nagyon kedvező fizetési feltételekkel tudott nekünk papírt biztosítani. A lapon mindenki fizetés nélkül dolgozott, és minden alkalommal, amikor pénzügyi nehézségeink támadtak, valahogyan, valahonnan megérkezett a segítség is, így a *Hírmondónk* több mint tíz évig virágzott.

Az 1907-es év általában is eseménydús volt az oroszországi teozófia számára. Már felnövekedett arra a pontra, amelyen szükségessé vált végiggondolni a törvényi elismerés lehetőségét. Ezzel a céllal a fejében Anna Kamenszkaja úgy döntött, hogy konferenciákat hív össze a legfontosabb orosz központokban: Szentpéterváron, Moszkvában és Kijevben. Az első konferenciát Moszkvában tartottuk.

Az oroszországi munka során olyan nehézségek merültek fel, amik ismeretlenek voltak nyugaton. Nagyon bonyolult volt megszerezni a törvényesítést. Bár Pobedonoszcev már meghalt, és az 1905-ös forradalmi mozgalmak némi változást és mértékletességet hoztak, a kormányzat a szeme sarkából még mindig figyelt minden közösségi és egyéni kezdeményezést, ami nem felülről indult. Ez volt az egyik akadály, amivel Anna Kamenszkajának meg kellett küzdenie.

Még a társadalom legmagasabb értelmiségi szintjein is bizonyos pszichológiai tendenciák komoly akadályokat jelentettek a szervezett teozófiai munka előtt. Így Moszkvában, abban a körben, ahol a teozófiáról szóló írásokat szétszótattam Nyina Valentyinovna Psenyckaja [megh. 1933.] (az első orosz teozófusok egyike, aki a Francia Társulathoz csatlakozott, amellyel Olcott ezredes rendkívül baráti kapcsolatot ápolt) szalonjában, sok, nagyon képzett tag volt. Egyikük a költő és jövendő író Andrej Bélij volt [Borisz Nyikolajevics Bugajev, 1880-1934 írói álneve]. Egy másik a tisztánlátó Anna Rudolfovna Minclova [1865? – 1910?] volt, akinek óriási befolyása volt a fiatalokra. Egy harmadik a tudós nyelvész, Pável Nyikolajevics Bátyuskov [1864 – 1930?] volt, aki a Francia Teozófiai Társulat tagja volt. Ők mind ragyogó elmék voltak, de nagyon nehéz volt velük együtt dolgozni.

A személyiségi problémák miatt a moszkvai konferencia akadályá vált a segítség helyett, amit elképzeltünk. Anna Kamenszkajának ádáz harcot kellett vívnia a muszkák anarchikus törekvéseivel. Elleneztek mindenféle szervezet felállítását, egyenlő szavazatot követeltek mindenkinek és közvetlen megegyezéssel megoldást minden problémára. Egyéb támadásaikon túl Anna Kamenszkaja szemére hányták a döntését, hogy kiadja a *Teozófiai hírmondót* anélkül, hogy kikérte volna beleegyezésüket és a teozófiához csatlakozott mindenki más beleegyezését szerte Oroszország teljes területén.

Az anarchia e légkörében nagyon sok hataloméhes hang volt, amik nagyon felzaklattak Anna Kamenszkaja legközelebbi munkatársai közül többeket, és a fő kérdés – nevezetesen az Orosz Teozófiai Társulat megszervezése – helyett egy valódi csata alakult ki, amely két szembenálló tábor eredményezett. Végül Anna Kamenszkaja óriási önkontrollja és nagyszerű taktikája diadalmaskodott, és a dühöngő elemek lecsillapodtak. Azért, hogy kielégítse őket, elfogadtunk egy leginkább furcsa formulát, amit ők javasoltak: „egyesülni a *Teozófiai hírmondó* körül”. Amikor valaki felvetette azt az ésszerű ellenvetést, hogy semmi értelme nincs egy élettelen dolog körül egyesülni, akkor a muszkák megváltoztatták a formulát: „egyesülni a *Teozófiai hírmondó* és Anna Alekszejevna Kamenszkaja körül”. Mindenki elfogadta ezt a formulát, Anna győzelmet aratott, de drága árat fizetett érte. Megbetegedett, és egész másnap ágyban maradt egy szörnyű migrénnel.

A második szervező konferenciát Kijevben tartottuk Nyikolaj Piszarjov vezetésével. Itt Anna Kamenszkaja egy új akadállyal találta szembe magát, az ortodox fanatizmus formájában, de ugyanakkor sikerült neki meggyőznie és megbékítenie mindenkit, és visszaállítani a megbomlott harmóniát. Ennek eredményeként a kijevi konferencia egyhangúan egyetértett a törvényesítés szükségességével, és felhatalmazta Annát, hogy hívjon össze egy harmadik konferenciát, és kezdje meg a tárgyalásokat a hatóságokkal.

Szentpéterváron, az orosz teozófia központjában a munka sikeresen és harmonikus módon folytatódott, és a harmadik, szentpétervári szervező konferencián nem történtek súrlódások. Közös megegyezés volt abban, hogy a törvényesítést haladéktalanul meg kell szerezni, és Anna Alekszejevna Kamenszkaját egyhangúan megválasztotta az Orosz Teozófiai Társulat elnökének.

A törvényesítés megpróbáltatásai

Az 1907-es három ügydöntő konferenciát követően, ugyanezen év őszén kihasználta az új légkör kedvező lehetőségét, ami átmenetileg követte a sikertelen orosz-japán háborút [1904 – 1905], amikor egy rendelet érkezett felülről, ami kimondta „a szólás, a vallás és olyan közösségi összejövetelek és gyűlések szabadságát, amelyeknek más céljuk van, mint politikai tevékenység”. Úgy adódott, hogy a mi Társulatunk volt az első, amely a törvényesítésért folyamodott az új rendelkezés hatálya alatt. A Teozófiai Társulat képviselőit az elnök Anna Kamenszkaja és a titkár Konsztantyin Kudriavcev személyében behívták a törvényhatósági központba, ahol a bizottság dacolt az említett felsőbb engedélyekkel és szabályzatokkal. A meghallgatást maga a közigazgatási kormányzó, Nyikolaj V. Kleigelsz vezérőrnagy vezette.

Anna Kamenszkaja rengeteg kérdést kapott az Orosz Teozófiai Társulat céljaival kapcsolatban, annak szabályzatát pedig kíméletlen kritika alá vették. A bizottság tagjai különösen rosszindulatúan támadtak egy szót a szabályzat első paragrafusában: „megteremteti az emberiség egyetemes testvériségének egyik magját”. Tudni akarták, mit értettek a „mag” szón. Nyilvánvaló volt, hogy ez a szó komolyan zavarta a vezetést, ezért Anna azt javasolta, hogy cseréljék ki az „egység” szóval. Ez a változtatás megbékítette őket, és az „egységet” elfogadták. Egy másik paragrafus, ami gyanakvást szült, a Teozófiai Társulat minden alosztálya megbízottainak összehívása volt az éves közgyűlésekre. A „megbízott” szó nem tetszett nekik, mert azt egy republikánus rendszer képviselétével kapcsolták össze. Hosszú vita után Anna Kamenszkaja javasolta kicserélni az ártatlanabbnak tartott „alosztályi képviselőkkel”.

Anna Kamenszkaja és Kudriavcev már azt gondolták, hogy a beadványunk nyert, de a kormányzó váratlanul és nagyon ridegen feltett még egy kérdést: „Miért pontosan most szeretnének elindítani egy ilyen társulatot? Ha az önök céljai valóban megegyeznek a vallás tanításaival, akkor az egyház miért nem elegendő állampolgáraink spirituális vezetésére?” Erre Anna Kamenszkaja tartott egy szenvedélyes beszédet, rámutatva a kereső fiatalságra és az öngyilkosságok sorozatára, amik a hit elvesztéséből eredtek. Kifejezte meggyőződését, hogy a

teozófia segítségével a vallás nemcsak egy erkölcsi, hanem egyfajta tudományos pozíciót is el fog foglalni, és lehetővé fogja tenni a szellemi keresőknek, hogy támogatást és megújulást találjanak humanitárius eszméikhez. Ez a beszéd lenyűgözte a bizottságot, és az kiadta az engedélyt.

A törvényesítés után, ami 1908. szeptember 30-án érkezett meg, november 17-ét jelöltük ki az Orosz Teozófiai Társulat születésnapjának [mivel ez a nap volt az egész Társulat 1875-ös alapításának az időpontja is]. Nagy örömmel és diadalmasan ünnepeltük meg ezt a napot Szentpéterváron a Nők Egyesületének gyönyörű központjában, amelynek alelnöke Anna Filozsofova volt.

Amikor Anna Kamenszkaja végül megkapta a Társulat törvényesítését, Anna Filozsofova azonnal társulati tag akart lenni, Anna Kamenszkaja pedig azt javasolta, hogy mindenképpen fogadja el az Orosz Teozófiai Társulat alelnöki tisztségét. Bár ebben az időben Anna Filozsofova sokat veszített fizikai erejéből, és tartózkodott minden nyilvános megjelenéstől, készségesen engedett Anna Kamenszkaja kérésének, mondván, hogy a teozófia neki annyi fényt adott, hogy szolgálni akarja azt, amíg az ereje megengedi.

Anna Kamenszkaja szervezőképességeinek része volt az a figyelem, amit a teozófiai összejöveteleink külső megjelenésére és szépségére fordított. Képes volt elültetni bennünk egy nagy szeretetet a munka iránt, amit együtt végeztünk, és minden tag jelentős erőfeszítést tett és energiát fektetett be a fő központunk feldíszítésébe. Sok szép kép került a falakra, és minden virág és a színek méltóságteljes, ünnepi légkört teremtettek összejöveteleink számára. „Milyen pompás helyen vagytok! Éppen olyan, mint egy templom!” Ez volt mindenki benyomása, aki eljött a központunkba. A forradalom napjaiban, amikor mindenki elveszítette a fejét, és szinte álmvilágban élt, azok, akik gyakran látogatták a Teozófiai Társulat központját, nemcsak teozófusok voltak, hanem kívülállók is, akik lelkük felfrissülését keresték, és békére találtak. Miután eltöltöttek nálunk egy kis időt, megnyugodva és új erővel feltöltezve távoztak.

Szervezőképességének egy másik jellemzője az a gondosság volt, amivel kiválasztotta, hogy kiket fogad be társulati tagként. A Társulat sikerét nem a belépők mennyiségében, hanem a minőségében mérte. A belépés szabályaihoz tartozott két teozófus ajánlása, akik felelősök voltak az ajánlott személyekért. Ráadásul a jelöltnek egyfajta vizsgán kellett megfelelnie. A jelöltnek négy kérdést tettek fel: (1) Elfogadta-e a jelölt minden ember testvériségét? (2) Elismerte-e a jelölt a tolerancia szükségességét? (3) Mit vár el a jelölt a teozófiától? (4) Mivel tudna a jelölt hozzájárulni a Teozófiai Társulathoz?

Senki nem jelentett kivételt a követelmények alól e vizsga során. Amikor a Társulatunk megkapta a belépési kérelmet S. E. Jevdokimovától, az egyik híres nagyasszonytól és szentpétervári filantrópustól, akinek a szalonját gyakran látogatták miniszterek, helyetteseik és más, nagy vagyonnal rendelkező befolyásos személyiségek, neki is ugyanezen a vizsgán kellett megfelelnie. Szerényen alá is vetette magát, Cecília Helmboldt pedig, aki e vizsgálatok elvégzésével volt megbízva, nagyon kínosan érezte magát ebben a helyzetben, miután megértette, hogy a szellemi fejlődés milyen magas fokán áll a jelölt, akit neki kellett vizsgálnia.

A törvényesítés után a teozófiai munka olyan szintre növekedett, amit – még kivételes munkabírása mellett sem – Anna Kamenszkaja képtelen lett volna elvégezni, ha továbbra is az egész napját azzal töltötte volna, hogy két iskolában is tanít. Miután megtudta, hogy éjszákánként dolgozik, Anna Filozsofova összegyűjtötte a Társulat több szentpétervári tagját, és tájékoztatta őket az elnök asszony éjszakai munkájáról. Majd miután kiderítették, hogy Anna Kamenszkaja mennyi fizetést kap az egyik iskolából, az összegyűlt tagok úgy döntöttek, hogy csoportként befizetik a megfelelő összeget a Társulat pénztárába, hogy felszabadítsák az elnök asszonyt a kibírhatatlan munkaterhelés alól. Ennek a javadalmazásnak köszönhetően Anna Kamenszkaja megkapta a lehetőséget, hogy energiájának nagyobb részét a teozófiai munkára szentelje.

Anna Kamenszkaja munkatársai

Törvényesített Teozófiai Társulatunk kezdeteivel kapcsolatban meg kell említeni Anna Kamenszkaja legközelebbi munkatársait, aki vele dolgozott a szentpétervári központban a Tagok Tanácsában, amit három évente a Társulat általános közgyűlése választott meg. A Tanács egyik legaktívabb résztvevője az Orosz Teozófiai Társulat alelnöke, Pável Iljics Tyimofejevskij volt, aki 1912-ben kapta meg ezt a tisztséget Anna Filozofova halála után.

Pável Tyimofejevskij, egy orvos doktor, aki az orvosi gyakorlatban az elektromos gyógyítást alkalmazó első szentpétervári orvosok egyike volt, pótolhatatlan volt az Orosz Teozófiai Társulat egyik képviselőjeként. Az akadémiai tudomány fiatal, energikus képviselője, és ebben a tekintetben pompás előadó, aki kivívta a nyilvánosság elismerését, és képes volt hozzáértően és szellemesen válaszolni a teozófiát érő támadásokra. Véletlenül esett be egy nyilvános rendezvényünkre, és azonnal felkeltette az érdeklődését az, ami akkor számára új tanítás volt, és attól kezdve folyamatosan látogatta és figyelmesen hallgatta rendezvényeinket. A beszélgetésekre fenntartott időben gyakran szkeptikus volt, időnként még ironikus is a tanításainkkal kapcsolatos megjegyzéseiben.

Tyimofejevskij könnyedén elfogadta az evolúcióról szóló teozófiai tanításokat, de számára a legvonzóbb gondolatok azok voltak, amik az Idősebb Testvérekről vagy Mesterekről és az ember-feletti fejlődésről szóltak. Amikor csatlakozott a Társulatunkhoz, Anna Kamenszkaja igen nagy érdeklődést mutatott iránta, érzékelve szellemi keresésének teljes komolyságát és mélységét. Így amikor az alelnök tisztsége megüresedett, azzal lepte meg Tyimofejevskijt, hogy felajánlotta neki ezt a tisztséget,

Anna Kamenszkaja rendelkezett a valódi vezetők azon értékes jellemzőjével, hogy megérezte és tévedhetetlenül felmérte azon emberek valódi képességeit és értékeit, akikkel együtt dolgozott. A Teozófiai Társulatba belépők között voltak olyan emberek, akik ragyogó tehetséggel rendelkeztek, és néha az ember csodálkozott, miért nem választotta ki őket felelős tisztségekre legközelebbi munkatársaiként. De minden esetben úgy alakult, hogy egyik vagy másik ilyen kiváló tag lemondott a teozófia eszméiről, és kilépett a Társulattól, sőt, szembe is fordult azzal saját el nem ismert nagysága és beképzeltsége miatt.

Amikor Anna Kamenszkaja felajánlotta Pável Tyimofejevskijnek az alelnöki tisztséget, ő megdöbbsent, és elkezdett a korlátairól beszélni. Kétségeire Anna azt válaszolta, hogy a korlátai majd lebomlanak, de a tartós képességei, amiket Anna észrevett benne, nagy szolgálatot fognak tenni a szellemi felvilágosítás feladatában, a korabeli társadalomban, és óriási segítséget jelentene Anna számára.

Ez a „nem megszolgált” bizalom – ahogy később bizalmasan elmondta nekem – legyőzte tétovázását, és olyan mély benyomást tett rá, hogy elhatározta, megszolgálja azt. És valóban megszolgálta, mert erős akaratú férfiként egy pillanat alatt megváltoztatta az egész életvitelét, szigorú vegetáriánus lett, és végig megmaradt az Idősebb Testvérek mélységesen elkötelezett, aktív és önfeláldozó szolgája.

A szentpétervári központban a Tanács tagjai közé tartozott Pável Tyimofejevskijen kívül Cecília Helmboldt, aki híres volt fáradhatatlanságáról a munkában, és kivételes elkötelezettségéről Annak Kamenszkaja irányába, akivel régóta közeli barátok voltak. Figyelemre méltó képessége volt abban, hogy megnyerje emberek csoportjának a bizalmát, és kiváló humorérzéke volt, ami felfrissített bármilyen közös rendezvényt, és nem egyszer segített nehéz helyzetekben. Idegen neve ellenére (a felmenői apai ágon svédek voltak) bármelyikünkönél jobban ismerte és szerette az orosz embereket, a nyelvüket, dalaikat és humoros szlengjüket. Egy narodnyik csoporthoz tartozott, és három nyáron át dolgozott vidéki földmunkákban Engelt professzor kolóniájában.

Amikor Anna Kamenszkaja a teozófiai tanítások által lenyűgözve csatlakozott a Teozófiai Társulathoz, és úgy döntött, hogy minden energiáját annak szenteli, Cecília Helmboldt odaadó munkatársává vált, aki fáradhatatlanul segítette minden vállalkozását. Amikor Anna Kamenszkaja számára veszélyessé vált Oroszországban maradni, Cecília Helmboldt habozás nélkül úgy döntött, hogy csatlakozik hozzá, és osztozik vele a menekült-élet minden veszélyében és kellemetlenségében.

Nyikoláj Ivanovics Erasszi [megh. 1930.], egy bányamérnök a Marine Corps. egyik professzora volt. A teozófiai munkába sok lelkesedést hozott, és a nehéz pillanatokban mindenki mást inspirált napfényes optimizmusával. A pszikovi körzetben végzett tudományos felmérési projekt folyamán – miközben zajlott a forradalom – elvágott minden lehetőséget, hogy visszatérjen otthonába. Ez volt, ami miatt külföldön kötött ki, ahol teozófiai alosztályokat alapított Revalban, Berlinben és Brüsszelben, és folytatta a teozófiáért végzett munkáját, amíg Tuniszban, 1930-ban meg nem halt.

Varvara Puskina mindig kész volt a Teozófiai Társulatot szolgálni zenei tehetségével, és hatalmas energiával és odaadással dolgozott a Teozófiai Társulat érdekében.

Margarita Alekszejevna Kamenszkaja [Anna nővére, megh. 1929.] volt az első közülünk, aki eljutott Adyarba, és Annie Besant számos szolgálójának egyike volt. Miután hazatért Adyarból Szentpétervárra, nyilvános előadások sorát tartotta színes képekkel illusztrálva a témákat, a mindennapi életet és India templomait. Miután Rudolf Steiner kilépett a Német Teozófiai Társulattól, egy Adyarhoz lojális, új Német Társulatot szerveztek, és egy időre Margarita Kamenszkaja lett ennek a Társulatnak az elnöke.

L. P. Statebader a Tanács egyik tagja volt, aki nagyon sok szolgálatot tett a Teozófiai Társulatnak, és neki köszönhetően a Társulat megkapta azt a jogot, hogy nyilvános előadásait a Tyenyisevskij iskola gyönyörű nagytermében tartsa. Amikor Anna Kamenszkaja és Cecília Helmboldt elmenekültek Oroszországból, L. P. Statebadert már Brüsszelben találták. A Belga Teozófiai Társulatban való részvételével sokféleképpen segített nekik.

Emma Dimitrijeвна Pantenius a Teozófiai Társulat egyik legelkötelezettebb tagja volt, és sok hasznos szolgálatot tett a Társulat megbízásából.

Szentpéterváron, ahol a legenergiusabb munka folyt annak Kamenszkaja befolyása alatt, végük hét tanulókör alakult, öt orosz, egy francia és egy német. Pável Tyimofejevskij vezette a H. P. Blavatsky kört, Anna Kamenszkaja vezette a „Vallások összehasonlító tanulmányozása” kört, Cecília Helmboldt vezette az Annie Besant kört, Alekszandra Unkovszkaja vezette az Orpheusz kört, Anna Viktorova vezette az Erkölc kört, L. P. Statebader vezette a Francia Hypatia kört és Emma Pantenius vezette a Német Maria Strauch kört.

Az összes többi alosztálynak megvolt a maga 2-3 köre. Ezen alosztályok vezetői a következők voltak:

Moszkvában: Ju. N. Kirpicsnyikova, később S. V. Uruszova hercegnő, 1913 után pedig Szofija Vlagyimirovna Gere.

Kijevben: Jelizaveta Vilhelmovna Rodzevics, később pedig Jevgenyij Mihajlovics Kuzmin.

Harkovban: Vera Alekszejevna Molokina.

Kalugában: Jelena Fjodorovna Piszarjova.

Jaltában: S. V. Tatarova.

Rosztov na Donu-ban: M. G. Fjodorovna.

[Később, 1921-ben Zsitomirban, Ukrajnában az Orosz Teozófiai Társulat alosztályát szervezték meg, és a vezetője Dr. Viktor Viktorovics Ginue volt. Erről az alosztályról információ az *Alba* lapban, a 3. és a 4. számban található – N. Reinke?]

Tolsztoj és a teozófia

Lev Nyikolájevics Tolsztoznak – bár közvetlenül nem kapcsolódik az Orosz Teozófiai Társulat történetéhez – szimpatizáló hozzáállása volt a teozófiához. Részt vett egy teozófiai tanfolyamon, és olvasta a *Teozófiai Hírmondó*kat annak köszönhetően, hogy folyamatosan kapcsolatban állt a menyével, Szofia Tolsztájával, aki a kalugai alosztály aktív tagja volt. Őt és engem összehozott mind a közös munkánk, mind a személyes barátságunk. Megszokott gyakorlatává tette, hogy Jasznaja Poljanába menjen, ahol Tolsztoj élt, a Teozófiai Hírmondóba írt cikkeim végső kefelelyomataival, amelyeket Tolsztoj figyelmesen elolvasott. Az egyikben a kézírásával olyan megjegyzések voltak, mint „igaz”, „jó” és „nagyon jó”. Ezekből a megjegyzésekből világossá vált, hogy elfogadta a teozófiai tanítások teljes etikai oldalát, és osztozott benne.

1908 nyarán Anna Kamenszkaja, Alekszandra Unkovszkaja és én meglátogattuk Tolsztojt a tulai kerületben levő Jasznaja Poljanában, ami szomszédos a mi kalugai kerületünkkel. Egész délután, amikor ott voltunk, Tolsztoj nem vonult vissza a szobájába, ahogyan általában tette, hanem velünk beszélgetett, nagy figyelmet fordítva mindenre, ami a teozófiával volt kapcsolatban. Különleges érdeklődést mutatott a történetem iránt arról, én hogyan kerültem a teozófiába.

Beszámoltam neki arról, amikor először összetalálkoztam a teozófiával a Rikli szanatórium parkjában, ahol minden páciens az időt reggeltől vacsoráig közvetlen egységben töltötte a természettel, mezítláb, csupán hálóingben. A közel 30 hölgy között, akik a reggeli órákat ebben a parkban töltötték, észrevettem egy kis csoportot, amely távolabb állt a többiektől. Ez hat emberből állt, akik mind olyan jóakarátúan és udvariasan viselkedtek a többiekkel, és kifinomult spirituális tisztaság olyan nyilvánvaló jeleit mutatták, hogy eldöntöttem: ők valamennyien biztosan ugyanahhoz a szellemi közösséghez tartoznak. Amikor megismerkedtem velük, megtudtam, hogy legnagyobb meglepetésemre mind különböző országokból érkeztek, és a Rikli szanatóriumban találkoztak először. Észrevéve megdöbbenésemet, egyikük, egy angol nő, Miss Hamilton mosolyogva válaszolt: „Ez a hasonlóság természetes, mi valamennyien a Teozófiai Társulat tagjai vagyunk”. A nemességnek az emberi lelken való lenyomata volt az, ami engem a teozófiai felé húzott.

Miután meghallgatta a történetemet, Tolsztoj élénk arckifejezéssel többször megismételte: „Így már értem! Ez az, ahogyan valójában működik! Nem csak szavak, egy személy az, aki a változást előidézi, ez a lényeg!”

Később Szofia Tolsztája elmondta, hogy amikor eljöttünk, és a következő jó néhány napon keresztül apósa újra elismételte a történetemet az új látogatóknak, és minden alkalommal ezzel fejezte be: „Ez az, ahogyan valójában működik! Ez a lényeg!”

Mindnyájan nagyon szerettük őt. Felrázta a lelkiismeretünket, és élete végén már csak egy dolog érdekelt és annak tulajdonított jelentőséget: a mi spirituális alapítványunk és a kapcsolat Istennel. Elismerte a karmát és a reinkarnációt, de a teozófia érdekében tett minden érvelesre kijelentette: „Ez egyik sem fontos, csak egy dolog számít: szeressétek egymást, és a többi jön magától”.

Nyilvános munka és munka a gyerekekkel

Amikor törvényesen lehetségessé vált, hogy azt a munkát végezzük, amit szívesen tettünk, akkor minden alosztály elkezdett havi nyilvános összejöveteleket tartani, amelyeken a munka általában egy és ugyanazon irányvonal mentén folyt. A heti zárt találkozókön közösen tanulmányoztuk a teozófiai tanításokat társainkkal, a figyelmet a könyvekre és cikkekre fordítva,

míg a nyilvános összejöveteleken a legtapasztaltabb és legnagyobb tudású tagok tartottak előadásokat. Minden előadást beszélgetés követett a hallgatóság részvételével.

Munkánk példaként elmondom, hogyan működött a mi kalugai alosztályunk, amelynek vezetésére én kaptam megbízást. A példa azért különösen érdekes, mert a munka egy ilyen jelentéktelen és isten háta mögötti városban zajlott, mint Kaluga (a lakossága 60 ezer).

Az alosztály a munkáját a városi házunkban és annak könyvtárában végezte, ami meghatározott napokon bárki, a teozófia iránt érdeklődő számára nyitva állt. A nyilvános előadásokat a Magán Technikai Iskola nagytermében tartottuk, amelynek igazgatója teljesen segítőkészen tekintett a teozófiai tevékenységünkre. Ezeken az összejöveteleken 200 – 250 fő vett részt. E találkozók sikere minden elvárásunkon túlment. Abban az időben mindössze 8 vagy 9 belépett tagja volt a Teozófiai Társulat kalugai alosztályának. Az összejöveteleink azonban vonzották minden osztályból és minden irányzatból az embereket, beleértve a világ materialista szemléletével rendelkező pozitivistákat és a papságot – mindkét csoport azzal a szándékkal, hogy a beszélgetés során majd a sarokba szorítanak bennünket, az előbbieket a tudományos tudatlanságunk miatt, az utóbbiak pedig eretnekségünk miatt.

Összejöveteleink résztvevői között voltak emberek, akik megválaszolatlan spirituális kérdésekkel és kétségekkel jöttek, mint ahogyan segítséget kereső emberek is. Az utóbbiak közül különösen megmaradt bennem egy férj és feleség, akik egyetlen összejövetelt sem mulasztottak volna el, és rendkívül figyelemre méltó volt az összpontosításuk és elmélyült figyelmük. Az év végén mindketten odajöttek hozzám, és azt mondták: „Azért jöttünk, hogy köszönetet mondjunk Önnek, és elmondjuk, hogy Önök négy emberi életet mentettek meg. Nem értettük, miért élünk, mi a célja az értelmetlen létezésünknek, ami teherré kezdett válni nekünk, és már eldöntöttük, hogy véget vetünk az életünknek és a két kicsi gyerekünk életének. Hála Önöknek, hogy az itteni tanulásunk után megértettük, miért kaptuk az életet, és tovább fogunk élni, kötelességünk tudatában.” A családfő, aki ezeket a szavakat elmondta, amikre mindig emlékezni fogok, egy mindennapi kisebb hivatalnok volt, a felesége pedig ugyanabból a körből származott, de az anyagi körülményeik teljesen kielégítőek voltak. Nem az anyagi nélkülözés miatt panaszkodtak, hanem az értelmetlen élet miatt.

Ezeket a nyilvános összejöveteleket általában az alosztály vezetője tartotta az előadást, de megpróbáltuk variálni az előadókat. Nagyon sokan segítettek nekem: A. Molokin Harkovból érkezett, Jevgenyij Mihajlovics Kuzmin, a hazai művészetek kiváló szakértője Kijevből jött, P. D. Uszpenszkij [1878 – 1947] – a különleges könyv, a *Tertium Organum* szerzője, amit a teozófia inspirálása mellett írt, és egykor még a párizsi teozófiai alosztály tagja is volt – ugyancsak tartott nálunk előadást, I. S. Manciarli pedig egy kirobbanó sikerű előadást tartott az univerzum szerkezetéről.

A nyilvános előadásainkon kívül a kalugai alosztály hatalmas sikerrel szervezett egy egész hetes tanfolyamot a teozófiai tanításokból a spirituális kérdésekről érdeklődők számára. Olyan sok érdeklődő ember jött össze, hogy ezt a tanfolyamot több alkalommal meg kellett ismételnünk a kalugai alosztály központjában. Az első alkalommal hét vagy nyolc ember hallgatott engem, de a harmadiknál már negyvennél több ember regisztrált, olyan sok, hogy más helyszínen kellett gondolkodnunk.

A kedvenc programom az Arany Lánc volt. [Ez egy szervezet volt gyerekek számára, ami a minden teremtménnyel szembeni szelídséget hangsúlyozta.] Elhoztam gyerekeket hozzánk vasárnaponként és ünnepnapokon, és hamarosan meggyőződésemmé vált, hogy nagyszerű dolog lehet gyerekekkel foglalkozni egy magasabb szinten. Az orosz gyerekekről – még alulképzett háttérrel is – kiderült, hogy észrevehetően fogékonyak a spirituális hatásokra, a szüleik pedig elképedve mesélték, hogy a gyerekeik mennyire megváltoztak, jobbá váltak, amióta ezekre az összejövetelekre jártak. Az egyik fiú, az Arany Lánc résztvevője, Moszkvába járt a Kadet alakulathoz, és onnan küldött leveleket az itteni gyerekeknek, „Kedves Arany Lánc”-ként szólítva őket. A levelekben elmondta, hogyan próbálta meg átadni az Arany Lánc erkölcs

előírásait az alakulatánál, és hogy az osztálytársai között sikerült elindítania egy Arany Lánc ágat, hogy megvédjék a madarakat és a rovarokat a kadétek kegyetlenkedéseitől. Ez a fiú Vologya Tolsztoj volt, Lev Nyikolájevics Tolsztoj unokája.

Legnagyobb sajnálatomra két nyár után ezt a munkát le kellett rövidíteni. A városban sokat beszéltek erről, és a szóbeszéd eljutott a nyilvános középiskola igazgatójához is, aki egy fontoskodó, a szabályokhoz szörszálhasogatóan ragaszkodó ember volt. Tájékoztattott arról, hogy mik a feltételei annak, hogy folytathassam a munkámat a középiskolás fiúkkal és lányokkal. Engedélyért kellett folyamodnom a Közművelődési minisztériumhoz, hogy gyerekeket fogadhassak a házamban, és el kellett magyaráznom a minisztériumnak a gyerekeknek adott oktatás lényegét. Egész Oroszország tudta, hogy a közművelődési miniszter abban az időben úgy döntött, hogy a pedagógia terén megakadályozza a magánkezdeményezés mindenféle formáját, így nem volt más választásom, mint felfüggeszteni az Arany Láncot.

Még a nyilvános középiskola igazgatójával való akaratlan megismerkedésem előtt sikerült – hála a magán technikai iskola igazgatója, F. M. Sahmagonov támogató hozzáállásának – felkelteni az érdeklődést a teozófia iránt a fiatalok idősebb csoportjában. Megengedte, hogy használjuk a termét egy etika tanfolyamra, amit Anna Kamenszkaja tartott a kalugai fiataloknak a karácsonyi szünet alatt, amit Anna általában velünk töltött Kalugában. Soha nem engedett kihagyni egyetlen lehetőséget sem, hogy akár a tervezett programon felül is tegyen még valami kicsit a teozófia népszerűsítésére, mi pedig megpróbáltuk követni a példáját.

A többi alosztályban a munka többé-kevésbé a kalugaihoz hasonlóan folyt. M. G. Fjodorova tevékenysége a rosztovi fiatalokkal különösen sikeres volt. Hasonló módon egy későbbi időszakban Szofia Vlagyimirovna Gere jelentős sikereket ért el Moszkvában a fiatal teozófusokkal dolgozva, amikor egy mélyen átgondolt és az orosz pszichológiára szabott módszert alkalmazott. Szentpéterváron ugyancsak nagyszerű munkát végeztek a fiatalsággal. Létrehoztak egy „Egyesületet az új ember oktatására”, amely a résztvevőket két középiskolából és egyetemi hallgatók csoportjából toborozta. Az ifjúsági ág irodalmi esteket, vitaesteket és koncerteket tartott. Ezek mindaddig gyarapodtak, amíg a Teozófiai Társulatot fel nem számolták.

Harkovban a tiszta teozófiai munkán túl Alekszander Georgijevis Molokin vezetett nagyon sikeres etikai tanfolyamokat fiatalok számára. Kijevben Jevgenyij Mihajlovics Kuzmin (a régi orosz történelmi mesék és a szóban átadott eposzok szakértője) végeztek a fiatalokkal az ugyanilyen jellegű munkát. Nagyon sok fiatalembert vonzott magához, és megszervezte az orosz Kerekasztal Rendet, egy lovagi szervezetet [amelynek mintául az Arthur-király legendája szolgált, ami eszközül szolgált a fiatalság szellemi és etikai tanítására]. Rosztovban M. G. Fjodorova csinálta ugyanezt.

A nyarak Podborkijban

Korai erőfeszítéseink felsorolásához hozzá kell tennünk a nyári konferenciáinkat Podborkijban, a Piszarjov család birtokán. Először Anna Kamenszkaja és én együtt végeztük el az előkészítő munkákat a nyári vakációja alatt, de amikor a teozófia komolyabban érdeklődő tanulói csatlakoztak hozzánk, később pedig, a törvényesítés után a különböző helyszínen felállt alosztályok valamennyi képviselője szintén Podborkijba utazott.

Érdemes részletesebben elidőzni ezeknél a konferenciáknál, mert ezek jelentették a fő kulcsot az Orosz Teozófiai Társulat különleges természetéhez. E különleges jellemzők egyike az volt, hogy Anna Kamenszkaja az építő munkáját nem a perifériáról, hanem a központból, a teozófiai szervezet szívéből kezdte el. Mindazok, akik alosztályok vezetői voltak, megértették a teozófiai tanítások ezoterikus alapját, és tudták, hogy a teozófia terjesztésére a legjobb mód, ha annak szellemét átviszik az életbe. Élő példát mutattak kollégáiknak és alosztályuk minden tagjának, köszönhetően annak a ténynek, hogy a mi munkánk a kezdetek kezdetétől ilyen szellemileg teremtő jellegű volt.

Az első Podborkijban rendezett konferencián Anna Kamenszkaja javasolt egy közös munkatervet. Ez a terv elegyítette az egyedi tagok szabadságát és függetlenségét a közös erőfeszítés barátságos, harmonikus légkörével. Anna ellenzett bármilyen felülről érkező nyomást, doktriner viselkedést, és egyetlen kérdésben sem döntött soha egyoldalúan.

Később, amikor a munka a szentpétervári központban megnövekedett, minden kérdést és egy tanács vitatott meg és döntött el, az irodalmi részleg pedig egy szerkesztő bizottságból állt, amely havonta kétszer találkozott, és Anna Kamenszkajával együtt döntött minden kérdésben, ami a *Hírmondót* érintette, beleértve az anyagok kiválasztását és az új számok kiadását.

Nyáron, a podborkiji konferenciákon az alosztályok vezetői eljöttek Kijevből, Rosztovból, Harkovból, Jaltából, Poltavából, Szentpétervárról, Moszkvából és Kalugából, és Anna Kamenszkaja vezetésével elfogadtunk egy együttes tervet a közös munkára az elkövetkező évre. Az alosztályvezetők e közös munkája rendkívül termékenynek bizonyult. Egyrészt megpróbáltunk megoldani minden problémát – pedagógiai, közösségi és etikai – a teozófia szellemében, annak fényében megvilágítva azokat. Másrészt minden alosztályvezető hozzátett a közös gondolkodásunkhoz valami egyedit és eredetit, a saját különleges módszerét, amivel a munkáját elvégezte. A tisztségviselők e szorosán összekötött közössége gazdagabbá tette a közös munkát, inspirációt adott annak, ugyanakkor belülről egységessé tett minden növekvő alosztályt azzal, hogy a közös munkának baráti, kellemes jelleget kölcsönzött. Anna Kamenszkaja kifogyhatatlan lelkesedése is feltűzelt bennünket.

Az ilyen komoly jelentőségű találkozókhoz a helyszín, a Podborkij birtok kiválasztása ideális feltételeket kínált. A hatalmas háznak, amelyet az előző század elején épített a férjem nagyapja, magas, világos szobái voltak, és teljesen magában állt, messze minden más lakóépülettől, távol a falutól. A ház nyugati homlokzata egy parkra nézett, amelyben százéves fák álltak, a keleti oldala egy rétre nézett, ami egy gyönyörű erdőhöz vezetett, amely ugyancsak a birtokunkhoz tartozott, ezen túl pedig a gyorsfolyású Nizdra folyó volt. A folyó másik oldalán is rét volt, és a teljes horizontot nyilvános fenyőerdők határolták, amik véget nem érő árnyékot kínáltak. Hosszú ideig, amíg Podborkijba nem jöttem, a birtok sok öreg szolga otthona volt, akik még emlékeztek a jobbagyságra, és ők mesélték nekem, hogy a Podborkij-ház mindig egy „boldog otthon volt, ahol minden szolgának jó élete volt, a birtokosok pedig kedvesek és igazságosak voltak, és senkivel sem bántak rosszul”. Ez megmagyarázhatja a ház sugárzó légkörét.

A birtok környékén három kolostor volt, az egyikük, az Optina Pusztyn híres volt egész Oroszországban az öregjei miatt (akiknek egyikét, Sztarec Amvrosziji-t Dosztojevszkij a *Karamazov testvérek* című regényében jelenített meg Zoszima néven). Ehhez a kolostorhoz egy széles sáros út vezetett, ami mentén öreg nyírfák sorakoztak, és amelyen – amikor a mezőgazdasági munkák szüneteltek – zarándokok cammogtak el Podborkij mellett Optina Pusztyn felé. Podborkijhoz a legközelebbi vasútállomás 32 kilométerre volt. A birtok óriási területének a környékén pedig az érintetlen természet csodálatos csendje volt a mezőkön, a réteken és az erdőkben.

A nyári konferenciák folyamán a napokat a következő módon töltöttük: a munkánk a Miatyánkkal kezdődött, amelyet Alekszandra Viktorovna Unkovszkaja [1857 – 1929] zenésített meg, és vagy egy kórus, vagy Szofia Nyikolajevna Tolsztája [megh. 1934.] énekelte, akinek gyönyörű, lágy hangja volt. Majd az egész délelőttöt ebédig a közös munkával töltöttük, amelyek során meghatároztuk a legjobb taktikai, szervezeti kérdéseket és a legjobb módszereket a teozófia terjesztésére. Ebéd után mindenki átsétált a réten, be az erdőbe és a folyó partjára, a nap vége felé pedig, vacsora után az este mindig egy koncerttel ért véget, amit az éppen közöttünk levő tehetséges zenészek adtak. Ezt követően csendben, az elme boldog és megvilágosodott állapotában mentünk az utunkra.

A ház alsó szintjén kialakítottunk egy sarokszobát, ami hosszú ideig üres volt, a mélyebb spirituális erőfeszítéseink céljából, ahová senki más nem léphetett be, csak akik részt vettek ezekben az erőfeszítésekben. Végül ebben a szobában – a szent helyünkön – a rezgések olyan erőssé váltak, hogy az egyik utolsó összejövetelünkön történetesen egy jelenséget figyeltem meg, amit egy materialista nézőpontjából csodának kellett volna nevezni. Anna Kamenszkaja ruhájának mell részére – miközben az összejövetelt vezette – egy fehér bazsarózsa zárt bimbója volt rátűzve. 40-50 perc alatt, amíg az összejövetel tartott, a szemeim előtt a bimbó elkezdett kinyílni, és amikor elhagytuk a szobát, a mellén egy teljesen kinyílt virág volt. Ez után leellenőriztem, hogy mennyi idő alatt nyílik ki egy ilyen virág természetese körülmények között. Kiválasztottam egy másik zárt bimbót ugyanarról a bokorról, és figyeltem. Ugyanazt az állapotot, amit Anna Kamenszkaja virága elért, ennek csak 24 óra alatt sikerült elérnie.

A későbbi konferenciákon a résztvevők nem csak alosztályi képviselők voltak, hanem egyéb tagok is, bár az összejövetel jellege továbbra is ugyanolyan maradt, és ugyanabban a szellemben folytatódott. Ezek a találkozók a legtöbbet dolgozókat közelebb hozták, új inspirációkat adtak nekik, és megerősítették a lelkesedést, amellyel Anna Kamenszkaja beoltotta valamennyi munkatársát. A háború kitöréséig ezek a találkozók minden második évben szerveztük meg, amikor nem volt európai teozófiai kongresszus. A háború alatt és után minden nyáron megtartottuk, egészen az októberi forradalomig, ami elvitte a Podborkij birtokunkat sok más dologgal együtt.

Már itt, külföldön tudtuk meg, hogy a ház Podborkijban nem létezik többé, lebontották azt a téglákért.

„Fény a lelkünkön”

A Podborkijban végzett munkánkkal kapcsolatban két történetre emlékszem, ami jól jellemzi a viszonyunkat a podborkiji parasztokhoz.

Az 5. podborkiji konferencián, 1915-ben egy érdekes kísérletet hajtottunk végre: koncertet rendeztünk a parasztok számára. Úgy döntöttünk, hogy belépődíjat szedünk a hadi sebesültek kórháza számára, amit az Emberek Házában [Narodnyij Dom, egy központ a közösségi szolgáltatások és kulturális tevékenységek számára] állítottak fel Podborkijban. Két dolog miatt aggódtunk: vajon a parasztok részt fognak-e venni egy olyan koncerten, ahol belépődíj van, és vajon meg fogják-e érteni a zenét, amelyet eljátszunk nekik.

Az aggodalom mindkét kérdésben szükségtelen volt. A podborkiji ház nagy előadóterme teljesen megtelt, és a parasztok olyan figyelemmel és átéléssel hallgatták a zenénket, ami minden reményünket felülmúlta. Ez a kísérlet megmutatta a koncert előadásokhoz való hozzáállás rendkívüli fontosságát. A meghirdetett eseményen teljesen és komolyan végig mentünk, minden részletet megterveztünk, előkészítettük a koncertterem légkörét, és belülről ráhangoltuk magunkat. A zenei program kiválasztásánál meg sem próbáltuk a parasztok ízlését kielégíteni, hanem ugyanazt a zenét kínáltuk nekik, ami a saját lelkünket örvendeztette meg, és emelte fel. Egyszerűen mindazt adtuk, ami bennünk volt, mivel előre azon dolgoztunk, hogy belső kapcsolatot teremtsünk a hallgatósággal.

A koncertünket egy rövid magyarázattal kezdtük arról, hogyan hat a zene az emberi lélekre, és minden új darab előtt elmondtuk, mit fejez ki. Különösen Unkovszkaja rövid darabjai, „A szél” és „A kis madarak” ragadtatták el őket, amelyek a természeti jelenségeket tükrözték. Amikor „A szél”-t játszottuk, az egyik paraszt nem tudta magát visszatartani, és felkiáltott: „Óóóó... óóóó... óóóó... hogy süvít!” Amikor pedig „A kis madarak”-ra került sor, egy alacsony, középkorú muzsik [paraszt] még fel is ugrott a helyéről, és ujjongva kiabálta: „Kis madarak! Pontosan, mint a kis madarak!” Így ismét lehetőségünk nyílt megállapítani azt az erőteljes hatást, amit a zene tehet a parasztokra, amikor azt művészi módon, inspirációval adják elő.

1917-ben, a forradalom első szakaszában segíteni akartunk a parasztoknak megérteni a különböző politikai pártokat, így meghívtuk azokat egy beszélgetésre a házukba, akik el akartak jönni. Sietősen padokat ütöttünk össze a ház körül az öreg hársfák árnyékában, és ott tartottuk a szokatlan összejövetelt. Abban az időben a parasztok teljesen békések voltak, távol álltak bármiféle osztályharctól és gyűlölködéstől. Kizárólag a föld kérdése érdekelte őket, hogy vajon a földhöz való jogukat ki fogják-e szélesíteni.

Amikor a hársfák alatti összejövetel a végéhez közeledett, két résztvevő, Alekszandra Unkovszkaja és Varvara Nyikolajevna Puskina [Golicsina hercegnő, megh. 1931.] odasúgták, hogy játszani szeretnének a parasztoknak. Így amikor a vendégeink elkezdtek szétszóródni, megállítottuk őket a ház nyitott ablakai alatt, ahonnan egy Brahms-szerenád és egy Bach-ária gyönyörű hangjai áradtak ki. Csendben csoportosultak az ablakok alatt, és amikor elmentek, megköszönték nekünk, az egyikük pedig olyan szavakat mondott, amit soha nem fogok elfelejteni: „Köszönjük, hogy a lelkünket fényvel világították be”.

Kongresszusok Budapesten, Genova-ban és Stockholmban

Mielőtt ismertetnék azokat a külső eseményeket és megpróbáltatásokat, amelyeken az újszülött Orosz Teozófiai Társulatnak át kellett mennie, el kell mondanom valamit az utolsó három (háború előtti) Európai Teozófiai Kongresszusról, amelyeken az orosz társulat képviselői részt vettek.

BUDAPEST, 1909. 1909 májusában az orosz teozófusok egy csoportja Anna Kamenszkaja vezetésével a Budapesten tartott európai kongresszusra utazott. Varsón keresztül mentünk, ahol olyan esemény történt, ami hatalmas örömet szerzett nekünk. Varsó mindig is próbatétel és megpróbáltatás volt az orosz lélek számára. A kegyetlen elnyomás az orosz államhatalom részéről, amiért az orosz népet nem lehetett felelősnek tartani, és amiben a lengyelekkel szimpatizáló értelmiség teljesen ártatlan volt, mindazonáltal a lengyelekben gyűlöletet keltett minden orosz iránt. Fájdalommal érzékeltük ezt a gyűlöletet mindig, amikor csak Varsón utaztunk keresztül.

Varsóban még nem volt valódi Teozófiai Társulat, de a teozófia iránti érdeklődés már egyre élénkebb volt. Ez alkalommal baráti fogadtatásra találtunk a művész Kazimierz Stabrowski-nál [1869-1929], a helyi Művészeti Akadémia későbbi igazgatójánál, aki meghívott bennünket látogatóba. Felkért bennünket, hogy tartsunk öt előadást több magán szalonban, mi pedig kezdtük azt érezni, hogy a teozófia egyesítő erővé vált, ami megtörte a jeget, és a tegnapi ellenségekből barátokat csinált.

A varsói állomásra barátok tömege kísért ki bennünket virágokkal, őszintén kérve az újabb találkozókat. A híres lengyel költő és író, Tadeusz Micinski [1873-1918] elkísért bennünket a kongresszusra. A kongresszus folyamán annyira összebarátkoztunk, hogy később Varsóból eljött a városunkba, Kalugába meglátogatni a hegedűművész Alekszandra Unkovszkáját és engem. Szerencsétlenségére 1918-ban Moszkvában halt meg az utcai lövöldözések során.

A budapesti kongresszus végén Anna Kamenszkaja megszervezett egy testvéri összejövetelt a kongresszuson résztvevő szlávoknak. 14-en voltunk, akik a Margitszigeten találkoztunk, közöttünk több bolgár egy bizonyos Nikov vezetésével, illetve két képviselő Szerbiából és Lengyelországból. Az időt baráti megbeszéléssel töltöttük a történelmi és politikai megosztottság ellenére a teozófiában gyökerező szláv egységről, és elhatároztuk, hogy hasonló baráti összejöveteleket fogunk tartani minden elkövetkező kongresszuson.

A konferenciáról Alekszandra Unkovszkaja és én a tengeren tértünk vissza Oroszországba. Amíg hajóztunk, sikerült felkeltenünk az érdeklődést a teozófia iránt több utasban is. Triesztben a *Triester Lloyd* luxus tengerjáróra szálltunk fel, amelyen meg tudtuk figyelni, a gazdag emberek hogyan töltik el ráérő idejüket. A nap nagy részét evéssel töltötték, az étkezések között az első osztályú fedélzeten unatkozó alakokat figyelhettünk meg, akik összehajtható szé-

kekben henyétek és lustán nézelődtek jobbra-balra, jelentéktelen dolgokat figyelve. A nap végén, amikor egyedül maradtunk a kabinunkban, felmerült bennünk a kérdés, hogy vajon nekünk, mint teozófusoknak, van-e jogunk passzívan követni ezt a fajta viselkedést? Úgy döntöttünk, hogy nincs.

Másnap reggel az első reggeli alatt a közös asztalnál, megkérdeztem a jelenlevőket, hogy a hajón velünk utazó utasok között van-e zongorista, aki szeretne kíséreni egy hegedűművészt? Amikor az egyik utas felajánlotta a szolgálatait, meghívtam azokat, akik szeretnének egy koncertet meghallgatni, hogy gyűljenek össze másnap reggel a szalonban, egy órával a reggeli előtt. Valamennyien érdeklődést mutattak, és a megbeszélte időpontban a szalon tele volt, még a másodosztályú utasok is ott csoportosultak az ablakok mellett. A koncert sok dicséretet kapott. Amikor kinyitottam az ajtót az első osztályú szakaszba vezető széles lépcsőre, amit láttam, olyan volt, mint egy kép a Csipkerózsika tündérmeséből. Az emberek álltak a lépcsőn, készületlenül találta őket a csodálatos, szárnyaló zene. Mozdulatlanul álltak, mintha hipnotikus álomba estek volna. Alekszandra Unkovszkaja olyan finom, inspirált hangokat csalt elő kis Guarneri hegedűjéből, hogy sokan az angyalok énekéhez hasonlították.

A hátralevő időben együtt utaztunk, az utasok más emberekké váltak. Felélénkültek, és elárasztottak bennünket kérdésekkel. Egy teljes nagy előadást tudtunk tartani a láthatatlan világokról, a karmáról és a reinkarnációról. Amikor az élénk beszélgetésünk az utasokkal véget ért, egyikük, egy fiatal török újságíró letérdelt Alekszandra Unkovszkaja elé, könyörögve neki, hogy adja át neki a színek és a hangok kombinálási módszerének összefoglalását, a fényképét és életrajzi információt egy magazinban megjelenő cikkhez, amit írni kezdett.

Athénban partra szálltunk, és meglátogattuk Eleusis-t. Én akkor fordítottam Schuré könyvét, *A nagy beavatottak*-at, és saját szememmel akartam látni, mi maradt meg az eleusisi templomból. Miután eltöltöttünk egy rövid időt Konstantinápolyban, visszatértünk szülőföldünkre Odesszán keresztül. Azért választottam ezt az utazást, hogy megismerkedjek HPB odesszai rokonaival, azt remélve, hogy kapok tőlük olyan információt, amikre szükségem volt az életrajzának elkészítéséhez. Nem ismertem őket személyesen, de kaptam tőlük egy levelet, amelyben melegen megköszönték nekem a férjem által kiadott *A csend hangja* fordításához írt előszót. Meghatottan írták le az örömeiket és izgalmukat, amikor ezt az előszót olvasták, azt, hogyan könnyezték meg, hogyan örvendeztek, hogy végül egy kedves szó jelent meg orosz nyomtatásban szeretett nagynénjük kedves nevének védelmében, annyira gyalázatosak voltak a rágalmak Vszevolod Szolovjov könyvében, *Isis egyik modern papnője*-ben. Nekem ajándékoztak egy egész kincsgyűjteményt HPB leveleiből, fényképeiből és portréiből, amik különösen értékesek voltak a Teozófiai Társulat számára. Ezeket én a szentpétervári központnak adományoztam, ahol egy hatalmas albumot készítettünk belőlük. A későbbiekben ezt elko-bozták a Teozófiai Társulat egyéb javaival együtt. Sajnos, nincs remény arra, hogy ezek az anyagok visszakerüljenek.

GENOVA, 1911. Az orosz csoport részvétele a tervezett 1911-es európai kongresszuson Genovában nagyon sikeresnek bizonyult, és kimentette Penzig professzort, az elnököt egy különlegesen nehéz helyzetből. [Ő porosz ember volt, 1856-ban született, és 1929-ben halt meg, híres mitológus és a botanika professzora volt Genoában, valamint az ottani botanikus kert igazgatója. Ő volt az Olasz Teozófiai Társulat elnöke is.]

Penzig professzor kapott egy megkésett táviratot az elnöktől, Annie Besant-tól, amelyben az volt, hogy a kongresszust nélküle kell megtartani. A professzor tudta volna tájékoztatni a közelben levő tagokat a kongresszus lemondásáról, de közel száz ember más országokból és Olaszország távoli vidékeiről már összegyűlt. Látva a tanácstalanságát és az összegyűltek türelmetlenségét, Anna Kamenszkaja azt javasolta, hogy Penzig professzor használja ezeket a napokat megbeszélések és koncertek sorozatára. Az utóbbi lehetséges volt, mivel az oroszok közt volt zongorista is és a hegedűművész Unkovszkaja is, ahogyan néhány gyönyörű hangú énekes is.

Penzig professzor el volt ragadtatva ettől a javaslattól. Ez a rögtönzött teozófiai produkció az egyetem termeiben zajlott, ami egy dombon helyezkedett el, és egy csodálatos botanikus kert vette körbe. Az egyetem berendezését a teozófusok rendelkezésére bocsátották a kongresszus idejére.

Penzig professzor felkérte Anna Kamenszkaját, hogy tartsa meg a bevezetőt, és vezesse le az összejöveleket a jelenlevőknek. A következő napon, miután mindenkit összehívtak, és felolvasták nekik az elnöknő táviratát, a professzor azt javasolta, hogy használják ezeket a napokat teozófiai munkára, és Anna Kamenszkaját jelölte a kongresszus levezető elnökének, akik egyhangúan megválasztották. Az összejövétel megnyitása után Anna javasolt egy programot a három napos közös munkára.

Minden reggel Anna vezetésével 10-től 12.30-ig teozófiai témájú tanulmányokkal és előadásokkal ismerkedtünk meg. Alekszandra Unkovszkaja tanulmánya mutatta az utat, amelyben egy teljesen új megközelítést mutatott be a zenei oktatásra, ami a színeken és a hangokon alapul. Az előadását zenei illusztrációkkal kísérte. Az összejövétel egy rövid koncerttel és Unkovszkaja szerzeményével, a „Miatyánkkal” ért véget, amit egy orosz kórus énekelt. Ebéd után a teozófusok egy bizonyos Mr. Kirby nyaralójában gyültek össze, ahol a teozófiai témájú élénk beszélgetések folytak baráti légkörben.

Az utolsó nap estjén Penzig professzor volt egy gyönyörűen kivilágított búcsú kerti parti házigazdája a botanikus kertben, amelynek terasza csodálatos kilátást kínált a tengerre. Egy fantasztikusan sikeres teozófiai konferencia e váratlan záró eseménye az olasz és az orosz társulatokat még közelebb hozta egymáshoz. Penzig professzor forró köszönetet mondott Anna Kamenszkajának és az egész orosz csoportnak, hogy a segítségére siettek. A konferencia résztvevője volt Szofia Gere, aki akkor a genovai egyetem hallgatója volt, és aki a későbbiekben vezető szerepet játszott az Orosz Teozófiai Társulatban. Miután visszatért Oroszországba, ő lett a moszkvai alosztály vezetője, amit rendkívül sikeresen vitt, amíg a Társulatot be nem tiltották.

A negyedik napon az elutazása előtt az orosz csoport – mint Budapesten is – megszervezte a szláv egység napját. Ezt a genovai Pallavicini Parkban tartottuk, és egy pompás ebéddel ért véget, amit bőkezű tagunk, S. E. Jevdokimova rendezett számunkra. Hosszú időn keresztül gyönyörködött minden jelenlevő az elbűvölő park szépségében, közelebb hozva egymáshoz baráti megbeszéléseken keresztül a többi szlávot. Ezen a záró rendezvényen 19-en vettek részt, akik közül 14 orosz, a többi pedig lengyel és bolgár volt, valamint egy szerb asszony. A genovai konferencia egy fényes, érdekes lapot jelent az Orosz Teozófiai Társulat történetében, mivel Anna Kamenszkaja (az elnökünk) vezette az le az egész orosz csoport segítségével.

A genovai konferencia utolsó napját a veterán német teozófus, Willhelm Hübbe-Schleiden [1846-1915] megérkezése fémjelezte, aki hosszú éveken keresztül a Teozófiai Társulat elkötelezett szolgálója volt, de visszautasította, hogy részt vegyen a német társulatban, nem kívánt csatlakozni Rudolf Steiner irányvonalához. A genovai kongresszus lemondása megakadályozta Steinert abban, hogy megvalósítsa szándékát, vagyis hogy felhasználja az alkalmat a német teozófusok többségével együtt történő kilépésének bejelentésére a Nemzetközi Teozófiai Társulattól, és hogy egy ilyen bejelentéssel nemzetközi botrányt keltsen. A kongresszus lemondása megghiúsította a tervét.

[Németországban egészen az évszázad kezdete óta Rudolf Steiner, mint a német társulat elnöke, bizonyos ellenséges viselkedést mutatott Annie Besanttal és a Nemzetközi Teozófiai Társulattal szemben. 1912-re „megtagadta azon személyek és alosztályok beléptetését, amelyek nem azokkal a módszerekkel dolgoztak, amiket a legjobbnak tartott a német társulat számára. A német társulat vezetőjeként alapszabály-ellenesen kizárta a nemzeti társulattól azokat a tagokat, akik ugyanakkor a Keleti Csillagrend tagjai is voltak. Az ilyen kizárás törvénytelen volt, mivel semmilyen tagot nem lehet kizárni a véleménye miatt. Ezen esetek miatt Annie Besantnak elnökként és a Végrehajtó Bizottság felkérése is, nem maradt más választá-

sa, mint hogy visszavonja a német társulat működési engedélyét. Majd kiadott egy új működési engedélyt annak a 17 alosztálynak, amely a Teozófiai Társulat alapszabályának keretein belül akart dolgozni, és ennek az új német társulatnak Dr. Hübbe-Schleiden volt az elnöke”. (Ransom: *Short History*, 397-8. oldalak) – N. Reinke?]

STOCKHOLM, 1913. A Stockholmban, 1913-ban rendezett, utolsó háború előtti kongresszus részleteinek emléke különösen élénken él bennem, talán azért, mert számunkra, oroszok számára ez a kongresszus rendkívül fontos volt. Egy 65 főből álló teljes csapatot készítettünk fel rá, és felejthetetlen élményekben volt részünk. A jó idő kitartott egész idő alatt, az északi természet pedig a homokpadjaival és szigeteivel egy teljesen új környezetet jelentettek a teozófiai munka számára.

A közelebbi megismerkedés svéd szomszédainkkal, nemzeti kultúrájukkal és pszichológiájukkal, ami jelentősen különbözik a nyugat európaiktól, különleges érdekességgel egészítette ki a kongresszust. A svédekkel való kapcsolatunkban a figyelemnek és őszinte jóindulatnak, a spontaneitással és őszinteséggel párosuló gondoskodó vendéglátásnak olyan fokával kerülünk szembe, amivel soha nem találkoztunk a nyugat európai központok túlfűtött életében.

Már a megérkezés is Stockholmba, amikor leszálltunk a hajóról a gyönyörű, csendes partira, inkább olyan volt, mint zarándokok vagy kivándorlók tömege, semmint kongresszusi résztvevők csoportja. A drága Mr. Hipling, annak a bizottságnak a tagja, amely a kongresszuson résztvevők szükségleteiről gondoskodott, és akit kineveztek, hogy legyen az orosz csoport kísérője, régi barátként üdvözölt bennünket, majd elszaladt, hogy visszaszerezze a vámosoktól Stabrowski művész képeit, aki velünk utazott. Olyan sok időbe tartott neki, hogy a vámosokkal foglalkozzon, hogy 9 órától délig a parton kellett ülnünk a bőröndjeinken és táskáinkon. Eleinte a várakozás kellemes volt, és a váratlan kellemetlenség még szórakoztatott is. Teljesen egyedül voltunk a parton, csodálva az északi környezet látványának friss szépségét, de délre már annyira megéheztünk, hogy rávetettük magunkat arra az élelmiszer készletre, amit két bölcs tagunk még meghagyott: főtt tojásra és uborkára.

Délben a vezetőnk, Mr. Hipling végül megjelent, egy óriási lovat vezetve, amely egy neki megfelelő hatalmas szekér elé volt befogva, amire az összes csomagunkat felraktuk, mi pedig nagy tömegben elindultunk utána. Azonnal meg akarta mutatni a Svéd Teozófiai Társulat központját, és csak később vezetett bennünket a villamosokhoz, amelyek elvittek bennünket a Stocksunk nevű külvárosi részre.

Anna Kamenszkaja korábban levelezett a szervező bizottsággal, és több egymás melletti üres villában szállásoltak el bennünket Stockholm külvárosában, amelynek kellemes villamos összeköttetése volt a belvárossal. Amikor megérkeztünk Stocksund-ba, a nap fényesen ragyogott, a hely pedig elragadó volt, egy magas dombon, gyönyörű panorámával. A kongresszus megnyitója előtt két nappal érkeztünk meg, és hála a drága elnökhelyettesünk, Dr. Tyimofejevskij kiváló szervezésének, aki magára vállalt minden részletet az elhelyezésünkkel kapcsolatban, minden simán és terv szerint működött.

Valamennyi tisztségviselő (közel 30) egy hatalmas házban volt elhelyezve a Villa Bergnél, a többiek pedig közeli kicsi villákba osztották szét. A második napon Annie Besant is megérkezett Londonból Anna Kamenszkaja és a hegedűművész Unkovszkaja kíséretében, akik részt vettek az angol közgyűlésen. Az egész orosz küldöttség virágcsokrokkal köszöntette az elnök asszonyt, Alekszandra Loginova Pogoszkaja [1848-?] pedig rövid üdvözlő beszédet tartott. Az összejövetelünk a többi csoporttól messze zajlott, és a hatalmas orosz tömegnek mély benyomást kellett tennie a mi drága elnök asszonyunkra.

Bár Stockholm külvárosában voltunk elszállásolva, köszönhetően a kényelmes helyi közlekedésnek, részt tudtunk venni a kongresszus programjában anélkül, hogy bármi fontosról lemaradtunk volna, ugyanakkor egy elkülönített területen laktunk, megtapasztalva a csodálatos természeti környezetben minden spirituális eseményt, ami a találkozó során történt.

Az első napon, július 1-én a teozófiai kongresszusok szokásos menetrendjét követtük, egyetlen különbséggel, hogy a recepciónál minden hozzá érkezőt Annie Besant üdvözölt, és egy szál virágot adott neki. Ugyanezen az estén tartott egy csodálatos beszédet a misztériumokról.

A második napon volt a kongresszus hivatalos megnyitója a Kórus Zenei Akadémia gyönyörű előadótermében. Egy erőteljes férfikórus üdvözölte az összejövetelt egy spirituális kantátával. Ebéd után két előadás volt, az egyik Anna Kamenszkajáé „A szépség küldetése a teozófia fényében” címmel, este pedig az elnök előadása volt „A világ megváltóiról”. Ezen a napon a gazdasági szekcióban olyan döntés született, hogy az európai teozófiai kongresszust nem minden második, hanem minden negyedik évben fogják megrendezni, és meghívót kell küldeni mind Rudolf Steinernek, mind Katherine Tingley-nek [a két, ekkor már független szervezet vezetőjének, amelyek kiváltak a Teozófiai Társulattól, nevezetesen az Antropozófiai Társulat és a kaliforniai Point Loma-i Teozófiai Társulat.]

A stockholmi kongresszus minden tekintetben érdekesnek bizonyult. Annie Besant 3 nyilvános előadásán („A világ megváltói”, „A történelmi Krisztus” és „Krisztus az emberben”), és Anna Kamenszkaja tanulmányán („A szépség küldetése a teozófia fényében”) kívül voltak érdekes előadások „A svéd miszticizmusról”, V. N. Puskinától a „Teozófiai munka a börtönökben” címmel, egy különlegesen érdekes tanulmány Marie Russak-tól [egy amerikai hölgy, aki együtt volt Olcott ezredessel az élete végén] „A gyógyításról és a gyógyítókról” címmel, Mrs. Blitt-től a „Csillagszimbólumokról”, Alekszandra Unkovszkaja előadása „A színhangokról”, Peka Ervast-é „A dévákrol”, amiről sajnos lemaradtunk, mivel finnil tartotta.

Orosz csoportunk nagy részt vállalt a kongresszus pezsgővé tételében. Miután észleltük az orosz zene utáni érdeklődést a jelenlevők, különösen a svédek között, Anna Kamenszkaja gyorsan orosz koncerteket szervezett, amiket naponta délután 4 és 6 között megismételtünk a Hotel Royalban, ahol a teozófiai összejövetelek zajlottak. Orosz zongoradarabokon túl voltak hegedűre írt szerzemények, ahogyan szóló ének, és kórusművek is. Alekszandra Unkovszkaja saját szerzeményeit adta elő, beleértve a Bhagavad Gítára írt adaptációját, amit a hallgatóság különösen szeretett.

A kirándulások közül, amit bizottság szervezett, hogy megismertessen bennünket Svédországgal, rám különösen mély benyomást tett a skanzen múzeum. Olyan volt, mint egy állandó etnográfiai kiállítás, eredetileg országuk népi alkotásai modelljeinek bemutatására szolgáló próbálkozás volt, ami egy hatalmas park fái között terült el. Voltak épületek különböző évszázadokból, egy különleges fajtájú skandináv malom, tanyasi eszközök, és sok más dolog. Annie Besant is részt vett ezen a kiránduláson, és hosszú ideig figyelte a népi táncosokat egy hatalmas fa színpadon, ezt a műsort az ő tiszteletére mutatták be. A jelenléte lelkesítette mind a táncosokat, mind a közönséget. A táncbemutató után egy szórakoztató folk programot mutattak be neki és valamennyiünknek egy modell faházban, ami szokatlanul festői volt a földből készült teteje miatt, amit vadvirágok borítottak.

Július 4-én este, az utolsó nyilvános előadás, a „Krisztus az emberben” után volt egy búcsú szertartás az elnök tiszteletére. Az orosz csoport egy kosár gyümölcsöt hozott neki az útra.

Elutazása után mi még három napot maradtunk. Július 5-én meghívtuk valamennyi svéd barátunkat egy orosz teára a Hotel Royalba. Anna Kamenszkaja szervezte ezt a különösen sikeres ünnepi alkalmat. Üdvözöltünk mindenkit, aki eljött, mindenkinek adtunk egy szál vadvirágot, és az egész baráti és spirituális atmoszféra szokatlanul szeretetteljes tónust adott az összejövetelünknek. James I. Wedgwood, a Szabadkatolikus Egyház egyik későbbi püspöke, de ekkor még csak az angol társulat fiatal tagja, hozzám fordult, és azt mondta: „Ti, oroszok mennyire meg tudjátok nyerni az embereket, és mások lelkét megnyitni! Most először szégyellem, hogy mi, angolok ezt nem tudjuk megtenni”.

A jelenlevők között volt egy fiatal művész, de Bild. Tartott egy inspirált beszédet, amelyben azt mondta, hogy ezen a kongresszuson ők, a svédek felfedezték maguknak az orosz lel-

ket. „Megismerni benneteket = szeretni benneteket!” – kiáltotta, szélesre kitérve a karjait. Ezután egy váratlan, mulatságos, de megható jelenet következett: a magas és vékony de Bild kitárt karokkal állt, a kicsi, kerekded Alekszandra Unkovszkaja pedig beledobta magát a férfi ölelésébe, és minden jelenlevő őket nézve boldogan tapsolni kezdett. Ugyanezen délutánon 2 órakor a kongresszus eseményei befejeződtek ugyanannak a varázslatos kantátának a kórus-előadásával, ami a megnyitón is elhangzott.

Annie Besant elutazása után a kongresszusi bizottság felkérte elnöknőket, Anna Kamenszkaját, hogy vezesse az összejöveteleket. Július 6-án összehívott minden orosz, hogy megbeszéljék a benyomásaikat. Ezen a kongresszuson sok olyat tapasztaltunk, ami mély és jelentős volt, voltak azonban szórakoztató incidensek is. Mr. Hipling, akit az oroszok kalauzának kértek fel, megható buzgósággal látta el feladatát. Minden nap kora reggel a telefon megszólalt Cecília Helmboldt-nál, aki a „nagy nővérünk” szerepét töltötte be. A telefonban Hipling aggódó hangja szólalt meg: „Minden rendben van?”, amit kérdések sorozata követte Cecília egészségi állapotáról, majd Anna Kamenszkajáéről, majd mindenki máséről, hogy valamennyien jól vagyunk-e. Az utolsó napon személyesen jött el, hogy megbizonyosodjon, minden kielégítő volt-e a számunkra, és meglátva Cecília Helmboldt-ot, olyan meghatódottá vált, hogy megpróbálta Cecíliát magához ölelni. Cecília, aki nem számított ilyen érzelm kitörésre, zavarba jött, hátrálni kezdett tőle, és ennyit mondott: „De... Mr. Stockholm!” Azt hiszem, amikor Hipling rájött, hogy „Stockholmmá” vált, legalább annyira zavarba jött, mint amilyenben Cecília volt.

Július 7-én hagytuk el a vendégszerető Stockholmot, a svédek pedig, mivel még egyszer ki akarták nyilvánítani baráti érzéseiket az orosz csoport iránt, egy búcsúreggelit szerveztek nekünk az opera teraszának tetején.

A legmélyebb és legjelentősebb élményünk a kongresszus alatt a tisztségviselők július 4-i délelőtti találkozója volt a Villa Bergnél. Anna Kamenszkaja úgy szervezte az életünket a villában, hogy mélységesen spirituális légkört teremtsen. Minden reggel összegyűltünk csoportos meditációra, kizártunk minden felesleges és zaklató dolgot, és befelé összpontosítottunk a teozófiai kongresszus mély értelmű belső jelentőségére. A beszélgetés során, amit Anna Kamenszkaja vezetett, nekem – és valószínűleg másoknak is – mélyről jövő tapasztalásom volt, amit képtelen vagyok szavakba foglalni, mivel számomra szokatlan és érthetetlen volt, bár az egész életemre rányomta a pecsétjét.

Forradalom előtti ellenségeskedések

Fordítsuk most a figyelmünket az Orosz Teozófiai Társulat belső eseményeire egészen addig az időpontig, amikor a forradalom erőszakkal teljesen beszüntette a teozófiai munkát a fizikai síkon. Szinte minden ilyen esemény a teozófia elleni ellenséges támadás formájában következett be, váratlan támadások a Társulat lényegét jelentő kérdésekben, és ezek szétverték volna a szervezetet, ha nem olyan vezetőnk lett volna, mint Anna Kamenszkaja. Bebizonyította, hogy született harcos, soha nem hátrált meg a nehézségek vagy személyes veszélyek elől. Amikor csak felbukkantak, megbízatását akkora energiával és határozottsággal védte, hogy a győzelem mindig az övé lett.

A hatóságokkal szembeni küzdelmen túl csatát kellett vívnia azokkal a szellemi irányzatokkal is, amelyek ellenségesen fogadtak mindent, amit a Teozófiai Társulat valósított meg. Azokban a napokban két irányzat fejtette ki a legnagyobb befolyást. Az egyiket a Szentpétervári Vallásfilozófiai Társulat vezette, amely sok író és tudóst vonzott. A másik, egy misztikus irányzat „új-keresztényeknek” nevezte magát. Akiket az első irányzat vonzott, azok a teozófiát az orosz lélek számára nem megfelelőnek tartották, míg az új-keresztények a kereszténységre ellenséges elemeket láttak benne.

1909 szeptemberében a Vallásfilozófiai Társulat központjában Anna Kamenszkaja tartott egy előadást a teozófia céljairól. Az azt követő beszélgetésen Anna Kamenszkaja és legközelebbi munkatársai a teozófia érdekében beszéltek, míg a Vallásfilozófiai Társulatot Vjacseszlav Ivanov [1866-1949], Dimitrij Filozofov [1872-1940] és Dimitrij Merezskovszkij [1865-1941] képviselte.

Az ember csak arra következtethetett, hogy a Vallásfilozófiai Társulat tagjai saját kollégáik szűk körében akartak megütközni velünk, különben nem lett volna magyarázat a kiválasztott napra, szeptember 17-re, ami Szent Verának [Hit], Nagyezsdának [Remény] Ljubovnak [Szeretet] és Szófiának [Bölcsesség] szentelt nap volt [az ortodox egyház négy szentje: egy anya (Bölcsesség) és három lánya (Hit, Remény és Könyörületesség)]. Ezek a legnépszerűbb női nevek az országunkban, így ez a nap a legkevésbé kedvező volt nyilvános előadásokra, mivel mindenki el volt foglalva a számtalan névnap ünnepeléssel.

Ráadásul az előadást reggel 9-re tervezték, de valójában nem lehetett megtartani 10.30-ig. Mi pontosan érkeztünk, de amikor az elnök látta, hogy a névnapok ellenére hatalmas hallgatóság gyűlt össze – valószínűleg az az értesítés vonzotta őket, hogy a teozófusok fognak előadást tartani – úgy rendezték át a programot, hogy első napirendként egy különösen hosszú jelentést olvastak fel a Vallásfilozófiai Társulat belső ügyeinek állásáról. Érdekes módon a hallgatóság még ekkor sem távozott, várta Anna Kamenszkaja előadását és az azt követő vitát.

Az előadás bemutatása olyan sikeres volt, hogy előre hatálytalanította az előre sejtett támadás aljas szándékát, és az elejétől a végéig a beszélő nyugalmáról és magabiztosságáról tanúskodott, éles ellentétben a Vallásfilozófiai Társulat képviselőinek dühös, ellenséges hanghordozásával, mindezek teljesen a mi előnyünkre szolgáltak. A teozófia támadásában különösen gúnyolódó volt Dimitrij Merezskovszkij, aki szokásos hevességével azt hányta a teozófia szemére, hogy *mindent* szeret, hogy „kész mindent és mindenkit magához ölelni, még az áruló Azefet is”, aki egy kém és áruló volt, és aki ellen a nyomozás éppen akkoriban tárt fel olyan tényeket, amik óriási közfelháborodást váltottak ki.

A vita akkor ért véget, amikor a teremben jelenlevők egymás után kezdték felemelni a hangjukat a teozófia védelmében, az utolsó szó pedig akkor jött el, amikor számomra ismeretlen fogadatlan prókátoraink egyike azon csodálkozott, hogy egy olyan felvilágosult társulat tagjai, mint a Vallásfilozófiai Társulat, hogyan tudnak olyan élesen támadni ilyen magasztos spirituális erkölcsön alapuló tanításokat. Amikor elhagytuk a Vallásfilozófiai Társulatot, tudtuk, hogy új barátokat nyertünk meg a teozófia számára.

Moszkvában 1910-ben egy vita az új-keresztényekkel teljesen más jelleget öltött. Az Állami Egyetem nagy előadójában óriási hallgatóság előtt zajlott. Anna Kamenszkaja elnökölt, és a vita a tervezett időpontban kezdődött el. Az új-keresztények képviselője azonban, miután szót kért, belekezdett egy olyan végtelen beszédbe, ami tele volt hivatkozással a keresztény egyházi dogmára, hogy az elnöknek meg kellett állítania, és meg kellett kérnie, hogy engedje meg a többi résztvevőnek is, hogy csatlakozzanak a vitához. Miután megállította, Anna a többi résztvevő felszólalót egyenként öt percben korlátozta.

Hangos tiltakozás és az emelvény közelében cinikus hangok hallatszottak, ezt mondva: „Lássuk, mennyi időt ad sajátjainak a levezető elnök”. Illúziójuknak azonban hamarosan vége szakadt, Anna ugyanis ugyanolyan könyörtelenül megállította a teozófia védelmezőit is, amint az óramutató azt mutatta, hogy letelt az öt perc. Nem tudom, milyen benyomást tett ez a vitán jelenlevőkre, de emlékszem a modern ortodox kereszténység egyik vezető képviselőjének, Szergej Bulgakov páter [1871-1944] szavaira. Egy velem való beszélgetésében, ami akkor zajlott, amikor a teozófia éppen csak elkezdett megjeleni Oroszországban, azt mondta, hogy lehetősége volt beszélgetni a teozófia három képviselőjével, és hozzátette: „Én csak egy dolog tudok mondani, hogy soha nem találkoztam senkivel, akiben olyan szilárd hit lett volna, mint amilyennel a teozófusok rendelkeznek.”

Az ellenséges irányzatokkal vívott csatáink közül a legérdekesebb azonban Szentpéterváron, 1911 decemberében a Nőszövetség kongresszusán zajlott. Ezt azért érdemes részletesen megemlíteni, mert a női értelmiség vezető rétegét érintette, akiknek óriási hatásuk volt a társadalom véleményére. Abban az adott évben az összes női szövetség, miután elérték a magasabb képzettségű nők jogainak kiterjesztését, egyesült a Nők Jótévő Szövetsége körül, és elhatározták, hogy megszervezik az Összoroszági Női Kongresszust. Nagy nehézségek és a szervezők részéről tett fáradhatatlan erőfeszítések után megkapták az engedélyt. Anna Filosofova, aki magára vállalta, hogy a kongresszus kezdeményezője lesz, de aki maga sajnos nem tudott részt venni a kongresszuson (a következő év március 17-én halt meg), nagy ívű programot állított össze kilenc szekcióval, amelyek egyikét spirituális kérdéseknek szenteltek.

A Teozófiai Társulat változatos programot mutatott be, és hat előadással készült, J. Piszarjova: „Otthonok a népnek”, A. Kamenszkaja: „A népi egyetemen” és „Kérdőív vallási kérdésekről iskolás gyerekek számára”, A. Unkovszkaja: „Egy módszer zenei oktatásra”, A. Molokin: „Erkölcstani egyesületek fiatal emberek számára” és O. Filincina: „Gyermekek otthoni iskoláztatása”.

Valamennyi előadást megtartottuk, és jelentős érdeklődést keltettek fel, a teozófia iránt a több, feltételezhetően népszerű csoport részéről megnyilvánuló szembetűnő negatív hozzáállás ellenére. Az iskolás gyerekeknek szóló vallási kérdőív különös érdeklődést szított fel, ahogyan Unkovszkaja előadása is, amelyben a (szín – hang – szám) módszerét kedves zenei részekkel illusztrálta. A kongresszus dicséretben részesítette, bár később megtudtuk, hogy az előadását arany érmet érdemlőnek minősítették, amit csak azért nem kapott meg, mert a Teozófiai Társulat tagja volt.

Anna Kamenszkaja előadása, amely bemutatta, hogy a vallási kérdések megérdemlik, hogy saját helyük legyen minden népi egyetemen, valódi vihart kavart. A szekcióban a szélsőségesen szocialista Miljukova elnökölt, és a szocializmusra nézve veszélyt érzett ezen előadás testvériség és tolerancia hirdetésében. Az előadás elhangzása után, amikor a megkezdődött a téma megbeszélése, a hallgatóság néhány tagja elkezdett zajongani, és kiabálva tiltakozni a dogmatikusok „vallásoskodása és szentimentalizmusa” ellen, egy felszólaló pedig kérte a hallgatóságot, hogy fordítsák figyelmüket a „Szent Szinódus jelvényei” felé, amikről kiderült, hogy a tagunk, Erassi professzor bányamérnöki egyenruhája.

Ahelyett, hogy válaszolt volna minderre a vádaskodásra és támadásra, Anna Kamenszkaja azt mondta, hogy nem kíván reagálni a rágalmozó és ellenséges becsületsértésekre, és mélységes sajnálatát fejezte ki, hogy egy haladó szellemű női hallgatóságnak ilyen intoleranciát kellett mutatnia abban a szent pillanatban, amikor vallási kérdések vizsgálatának a legmagasabb fokon időszerűnek és hasznosnak kellene lennie. Amikor lelépett az emelvényről, az elnöklő nő sietett szólítani a következő előadót, de az egész hallgatóság a teozófusok csoportját figyelte, amint elhagyták a termet. Minden arc komoly zavarodottságot fejezett ki, mintha azt kérdezték volna: Miféle emberek ezek? Kik ezek, és honnan jönnek? Mindenkire mély benyomást tett, hogy visszautasítottuk, hogy ellenséges vitatkozásba bonyolódjunk, és hogy miután meghallgattuk a vádaskodásokat, továbbra is békésen kitartottunk a gondolat és a lelkiismeret szabadságának joga mellett.

A kongresszus szervezői között volt egyik tagunk, S. E. Jevdokimova, aki nagyfokú tiszteletnek örvendett minden szociálisan tudatos csoport körében Szentpéterváron. Mélységesen szégyenkezve az összejövetel udvariatlan légkörén, a szünetben odament ahhoz a felszólalóhoz, aki megjegyzéseket tett a Szent Szinódus jelvényeire, és megkérdezte tőle: „Mondja, tudja ön, hogy kicsoda Anna Alekszejevna?” „Tudom – válaszolta a felszólaló – ő a néppárt egyik híres szocialistája.” „Tudja ön azt, hogy ő egy teozófus, és nincs semmi kapcsolata a Szent Szinódussal?” „Igen, tudom.” „Akkor miért mondott ilyen dolgokat?” „Ezt kellett mondanom” – válaszolta a felszólaló élesen. Ebből a válaszból világosan kiderül, hogy a teozófusok elleni ellenséges támadás a különlegesen progresszív mozgalom napirendjének része volt.

Bírósági tárgyalás és kihallgatás a Titkos Rendőrségen

A vallási kérdésekben türelmetlen értelmiség támadásain túl Anna Kamenszkaja egy sokkal veszélyesebb vizsgálaton is átesett, ekkor ez a Szinódus cenzoraitól indult ki, akik megakarták szüntetni a *Teozófiai Hirmondót*, és jogi eljárást kezdeményeztek Anna Kamenszkaja ellen, mivel ő volt a felelős szerkesztő.

Egy szerkesztőségi titkári figyelmetlenség következtében Karadzsa egyik cikkében véletlenül benne maradt egy kihúzott megjegyzés, ami a keresztény egyház szemére vetette a szentek tiszteletének túlságos mértéktelenségét, és számba vette Konstantin bizánci császár büntetéseit. Emiatt a cenzorok elrendelték a *Hirmondó* lefoglalását, Anna Kamenszkaját pedig vizsgálat alá vonták.

A vizsgálat 1912 májusában történt. A helytartó megvádolta Anna Kamenszkaját „blaszfémiával, szentségtöréssel és a szentek megsértésével”, amiért egy év börtönbüntetést indítványozott a Petropávlovszk Erődében, ami akkoriban a legrettegettebb orosz börtön volt. A helytartó azt bizonygatta, hogy az ilyen cikkek politikai bűnténynek minősülnek, amik fenyegetik az egyház és az állam alapjait.

A tanúk, a *Teozófiai Hirmondó* szerkesztőbizottságának tagjai azt állították, hogy ez egy figyelmetlenség volt, és azt kérték, hogy olvassák el a *Hirmondó* teljes számát, ami világosan mutatja a vallás felé megnyilvánuló valódi és őszinte tiszteletet. A helytartó azonban nem engedélyezte az olvasást az újságból, még csak néhány szemelvényét sem. Ő a következtetést csak az adott cikk vizsgálatával vonta le, nem az egész, hanem csak annak kérdéses mondatai alapján.

Goli, az Anna Kamenszkaját képviselő ügyvéd figyelmeztette őt, hogy hozzon magával szükséges toalett cikkeket, mivel abban az esetben, ha elítélik, akkor a bíróságról azonnal az erődbe szállíthatják. A tárgyalás során hevesen bizonygatta, hogy igazságtalanság lenne Anát elítélni, egy figyelmetlenség nem minősíthető bűnténynek. A helytartó azonban továbbra is kitartott az állam elleni bűncselekmény mellett, és kezdeményezte, hogy a vádlottat a lehető legszigorúbb büntetésre ítéljék.

A bírósági tárgyalás végén lehetőséget kapott az utolsó szóra. Az engedélyezett hat percen sikerült neki tömören, de hatásosan bemutatnia a teozófia céljait és az újság szándékait. A szólás és a legfelsőbb szinten elrendelt hit szabadságának nevében kifejezte meggyőződését, hogy a súlyos és igazságtalan vádat elejtik a *Teozófiai Hirmondóval* szemben.

Az ezt követő beszélgetés során ügyvédje, Goli arról beszélt, mennyire megdöbbenett az a szakértelem, amivel védte az ügyét, és így folytatta: „Ügyvédeknek kellene tőle tanulniuk, hogyan kell felépíteni egy védelmet”. Egy félórás mérlegelés után a bíróság egyhangúan felmentette őt. A vádlott és a szerkesztő bizottság tagjai a bíróság épületében reggel 9-től este fél 9-ig vártak a sorukra.

Egy második, magára az Orosz Teozófia Társulatra leselkedő veszély később, 1915-ben, a háború alatt történt.

Amikor a háború kitört, a pacifisták nyilatkozatokat kezdtek el közzé tenni, amiket ők állítottak össze. Közéjük tartoztak a tolsztojánusok, akik megpróbálták megnyerni a közvélemény támogatását, hogy ne engedelmességesen a katonai behívónak. Teozófusként közölünk senki nem szimpatizálhatott egy ilyen illojális csábítással háború idején, de volt a Társulatban két tolsztojánus, akik aláírták a pacifisták nyilatkozatát. Érthetetlen meggondolatlansággal az egyik tagunk az egyik barátjának írott levélben egy találkozó javaslatát javasolt ebben a témában, amit a *Teozófiai Hirmondó* szerkesztőségi irodájában lehetne megtartani.

Ez felkeltette a rendőrség gyanúját, hogy a Teozófiai Társulat ellenségesen viszonyul a kormányzat felé. Így 1915 tavaszán Anna Kamenszkaját váratlanul beidézték a rendőrség Harmadik Osztályára, ami titkos műveleteket végzett politikai ügyekben. Ez a régi rendszer

egyik legrettegettebb intézménye volt, és nem volt olyan, aki az ottani fogadtatástól való félelem és reszketés nélkül lépett volna be az ajtaján. Ezt tudva Anna Kamenszkaja hűséges barátja és munkatársa, Cecília Helmboldt, aki a Teozófiai Társulat titkára volt, de aki nem kapott idézést, úgy döntött, hogy ettől függetlenül elkíséri Anna Kamenszkáját.

Miután megkapták a belépési engedélyt, mindkettőt azonnal a Harmadik Osztályra vezették. Anna Kamenszkáját bekísérték a nyomozó irodájába, aki egy rendőr ezredes volt, Cecília Helmboldt-nak pedig egy másik irodában kellett várakoznia. Anna Kamenszkaja kérdésére, hogy milyen ügyben idézték be, a nyomozó nem adott választ, viszont megkérte, hogy üljön le az asztalához, és úgy tűnt, hogy tudomást sem vesz Annáról, és írt tovább. Ekkor Anna Kamenszkaja elővette a zsebéből a Bhagavad Gítát, amit mindig magával hordott, és nyugodtan olvasni kezdett.

Mivel az értelmiség körében a Harmadik Osztályt nagyon veszélyes helynek tartották, ahonnan sokan soha nem tértek vissza, tökéletesen természetes volt, hogy akiket oda beidézték, vészjósló helyzetben találták magukat, és az idegeik a legnagyobb mértékben megfeszültek. A rendőr nyomozó ügyesen kihasználta ennek az előnyét, és erre egyik eszköze az volt, hogy megnyugtatta áldozatát, majd pedig megrémítette váratlanul feltett alattomos kérdéseivel.

Most a rendőr nyomozó hosszú ideig írt, lopva Anna Kamenszkajára pillantva, de ő csak nyugodtan olvasta a Bhagavad Gítát. Végül megszólalt. A születési idő, foglalkozás, stb. formális kérdései után hirtelen bedobott egy ismeretlen nevet, és megkérdezte, ismeri-e Anna személyesen a Teozófiai Társulat e tagját. Anna Kamenszkaja nem ismerte, ezután egy másik nevet mondott, és Anna Kamenszkaja ezt sem ismerte, de megjegyezte, hogy talán ezek a nevek rajta vannak a tagok listáján. Ezt le lehetne ellenőrizni a titkárral, aki a másik szobában volt. Ekkor behívták Cecília Helmboldt-ot, aki megerősítette, hogy ezek a tagok a kijevei alosztályban voltak, de kiléptek a Teozófiai Társulattól.

Ez után a rendőr ezredes elkérte a tagok listáját, és elkezdte azt összehasonlítani a saját listájával. Mivel nem találta meg rajta azokat a neveket, amiket keresett, teljesen váratlanul megkérdezte Annát, ismeri-e Trigubov-ot, egy híres szektariánust és pacifistát, akik a Harmadik Osztály veszélyes propagandistának tartott. „Igen, ismerem.” – válaszolta Anna nyugodtan. Meghallva a választ, a nyomozó felugrott a székéről, és elkezdte Annát vallatni a részletekről, hogy hogyan és miért ismerte. Anna Kamenszkaja azt válaszolta, hogy Trigubov, mint a vallási szekták szakértője, hozott a szerkesztőknek néhány érdekes anyagot a különböző szektárius irányzatokkal kapcsolatban, és az írásai közül kettőt leközölt a *Hírmondó*.

A nyomozóra nyilvánvalóan mély benyomást tett, hogy Anna Kamenszkaja olyan nyugodtan elismerte a kapcsolatát a kormányzat egyik ilyen veszélyes ellenségével. Másodszor akkor ugrott fel, amikor arra a formális kérdésére, hogy Anna ellen bármikor is folyt-e bírósági eljárás, akkor Anna ugyancsak nyugodtan azt válaszolta: „Igen, folyt.” Ekkor elkezdte elmesélni, mi történt a bírósági tárgyaláson, és hogyan mentette fel a bíróság. Arra a kérdésre, hogy eltitkolt-e valamit, így válaszolt: „Ha Ön megismerkedne a tanításainkkal, megértené, hogy mi mindig betartjuk a törvényt, és mindenhol csakis az igazat mondjuk, még akkor is, ha az hátrányos és veszélyes a számunkra”. „Igen, ezt már észrevettem” – mondta a nyomozó.

Ezt követően a nyomozó érdeklődése a szokatlan tanú iránt (ugyanis Anna Kamenszkáját pusztán tanúként idézték be) láthatóan megnövekedett, és elkezdett kérdezősködni arról, mi a Teozófiai Társulat hozzáállása a háborúhoz. Anna Kamenszkaja azt válaszolta, békeidőben a teozófusok a földi béke megteremtéséért harcolnak, és mindig is ezért a célért dolgoznak, viszont amikor a szülőföld veszélyben van, akkor úgy gondolják, kötelességük azt megvédeni. Szavai bizonyításául a Bhagavad Gítára hivatkozott, amit a kezében tartott, és elmagyarázta a rendőrnek, hogy az a teozófusok egyik legfontosabb könyve, és elkezdte magyarázni Kurukshetra jelentését [a csatamező, ami a Gíta helyszíne].

Az ezredest láthatóan érdekelte a dolog. Hangosan felolvasta a tolsztojánusok által aláírt háborúellenes egyik nyilatkozatot, és megkérdezte, hogy olyan ember, mint aki aláírta ezt, lehet-e a Teozófiai Társulat tagja? Ismét behívta Cecília Helmboldt-ot a másik szobából, aki beszámolt neki a Teozófiai Társulat kijevei alosztályában akkoriban történt kellemetlen eseményről. Volt két tag, tolsztojánusok, akik azt javasolták, hogy a teozófusok csatlakozzanak a tiltakozáshoz. A kijevei alosztály tagjai ezt visszautasították, és mindkét tolsztojánus kilépett a Társulattól. Látva, hogy a nyomozó elégedett volt ezzel a magyarázattal, Anna Kamenszkaja azt javasolta neki, hogy ismerkedjen meg a Teozófiai Hírmondóval, és győződjön meg maga arról, hogy a teozófusok nem vesznek részt politikai tevékenységben, hanem inkább megpróbálják a szellemiséget bevinni a földi életbe, és az értelem nemesebb kereteit kiterjeszteni.

Ez a négy órás kihallgatás azzal ért véget, hogy a rendőr kifejezte komoly érdeklődését a teozófia iránt, azt kérte, hogy küldjék el neki a Teozófiai Hírmondót, udvariasan kijelentette, hogy milyen kellemes volt találkozni a Társulat elnök asszonyával, és mély meghajlással elengedte Anna Kamenszkaját és Cecília Helmboldt-ot.

Szolgalat a Világháború alatt és után

Ahhoz, hogy befejezzem beszámolómat az Orosz Teozófiai Társulat tevékenységeiről annak betiltása előtt, néhány szót kell még szólnom arról a fajta munkáról, amit sikerült elvégeznünk magán a Teozófiai Társulaton kívül.

Hamarosan az Orosz Társulat megalapítása után megszerveztünk egy Szolgálat Rendjét, amely különösen élénk tevékenységet folytatott a háború alatt. Minden vidéki teozófiai alosztályban önkéntesek vállaltak segítő feladatot a katonai kórházakban, látogatták a sebesülteket, beszélgettek velük, felolvastak nekik. Szentpéterváron a Szolgálat Rendjének kilenc osztálya volt:

1. Műhely alsóneműk varrására és meleg holmik kötésére.
2. Adománygyűjtés a sebesültek számára, amelyben a Teozófiai Társulat azzal vett részt, hogy gyűjtőpontként biztosította a központja épületét.
3. Munka a Cárszkoje Szélo kórházban, ahol a Teozófiai Társulathoz saját ágya volt, amelynél váltott műszakban teljesített szolgálatot több tag, akik a vöröskeresztes munka mellett kötelezték el magukat.
4. Hangos felolvasás a sebesülteknek.
5. Mozdó könyvtár, amely körbejárta a kórházakat, idealista irányultságú regényeket és teozófiai füzeteket terjesztve.
6. Elsősegély munka, amelynek tagjai sürgősségi munkát folytattak.
7. Statisztikai csoport, amelynek tagjai olyan hivatalban dolgoztak, amely a sebesültek és elesettek özvegyeivel, feleségeivel és gyermekeivel tartották a kapcsolatot.
8. Az Öröm és Szépség Egyesület, amelynek tagjai a kórházakat látogatták, a sebesültekkel beszélgettek, és virágot vittek nekik.
9. Dalárda csoport, amelynek tagjai körbejárták a kórházakat és a lábadozó sebesültek szanatóriumait, és koncerteket adtak, amelynek során színes képeket mutattak be. Ehhez vándor zenészek is csatlakoztak Anna Kamenszkaja és a hegedűművész Unkovszkaja vezetésével.

A segítség két utolsó formája különösen értékes volt a sebesültek és a kórházi személyzet számára. A virágokat szétszórták a sebesültek között, a gyöngéd beszélgetés pedig nagy örömet szerzett nekik. Egy koncert után nyugodtabbá váltak, és élénkebbek voltak a sétaidejükben.

Ugyanennek a Szolgálat Rendjének a céljai között szerepelt a vegetarianizmus terjesztése is. Ez a csoport 1910-ben megnyitott egy vegetáriánus szolgáltatást a Vasziljevskij szigeten B. Ju. Kaljar vezetése alatt. Ez a szolgáltatás 1921-ig működött, és bevételével a Társulat va-

gyonát gyarapította. Nagy segítséget jelentett az iskolás fiatalok, de még a Teozófiai Társulat tagjai számára is, amikor kitört az éhínség. A szolgáltatás igazgatója, B. Ju. Kaljar hosszú ideig harcolt, bátran próbálta megőrizni a szolgáltatást, de 1921 utánra lehetetlen volt fenntartani.

1917-ben az Orosz Teozófiai Társulat létrehozott egy pihenőházat Szentpétervár közelében egy vidéki tanyából, amit az egyik tag adományozott a Társulatnak. Ennek a háznak az volt a célja, hogy lehetőséget biztosítson azok számára, akik néhány napot csendben és magányban szerettek volna eltölteni. A ház – amit Vasanta-nak nevezünk [a „tavasz” szanszkrit megfelelője után, de ami a „Besant”-tal azonos jelentésű szanszkrit szó is volt] – sajnos, rövid fennállása után leégett.

1918-ban megalakult a Herold Szövetkezet a Liteiny sugárúton, aminek saját műhelye, saját nyomdája és saját üzlete volt a teozófiai könyvek, képek és iparművészeti dolgok számára. A szövetkezet jelmondata ez volt: „Lovagiasság a kereskedelemben”.

Mindehhez jelentős anyagiak szükségeltettek, amit a Társulat az egyik tagjától, Iván Arisztarkovics Anucskintól kapott meg. Áldozatának története olyan érdekes, hogy megéri elmesélni. Egy számunkra korábban teljesen ismeretlen mérnök, Anucskin megjelent a Teozófiai Társulat megnyitóján, és rendkívül érdeklődővé vált a tanításaink iránt. Abban az időben elhagyta a szerencséje, nem tudott munkát találni magának, súlyos depresszióba esett, és nem lehetett vele mit kezdeni. Az egyik teozófiai összejövetelünkön részt véve megesküdt arra, hogy ha sikerül találnia egy jövedelmező állást, akkor anyagilag segíteni fogja a Teozófiai Társulatot. E nap után éles fordulat állt be a szerencséjében. Minden irányból jövedelmező lehetőségek tűntek fel, és nagyon rövid idő múlva olyan sokat keresett, hogy képes volt jelentős összegeket adományozni a Teozófiai Társulatnak. A Vasanta-ház és a nyomda is az ő ajándékai közül való volt.

A Szolgálat Rendjén kívül a Teozófiai Társulatnak számos más szellemi irányzattal állt kapcsolatban. Az egyik ilyen a Szabad Polgárok Oktatásának Egyesülete. Ennek az egyesületnek a jelmondata így szólt: „Az emberek boldogsága és szabadsága az állampolgárok belső kultúrájától függ”. Az egyesület vasárnapi iskolákat működtetett, esti tanfolyamokat, előadásokat, megbeszéléseket és erkölcsi iránymutatásokat tartott. Ezen kívül létrehoztak egy Ifjúsági Tagozatot, amely sok középiskolában dolgozott sikeresen.

Egy másik ilyen irányzat, amiben a teozófusok részt vettek, a Vallás-filozófiai Társulat volt, amely különböző vallások és filozófiai iskolák képviselőiből állt. Anna Kamenszkajának sikerült a spiritualitás és a filozófia számos képviselőjében felkelteni az érdeklődést, és a Társulat első összejövetele az „Isten egysége, az emberek testvérisége és a világ szolgálata Isten nevében” jelmondat alatt történt.

Az 1917-es forradalom után

1917 elején, amikor a magán és közösségi kezdeményezéseknél minden tiltást megszüntettek, az Orosz Teozófiai Társulat nagymértékben megnövelte aktivitását. Nyilvános találkozók, előadások és beszélgetéseket szerveztünk mind Szentpéterváron, mind a Társulat többi alosztályának városában. [1917 februárjában-márciusában a társadalmi nyugtalanságok a cár trónjáról való lemondásához és egy ideiglenes kormány megalakításához vezetett, amelyben a mérsékelt irányzat volt túlsúlyban. 1917 októberében-novemberében azonban a bolsevikok Trockij és Lenin vezetése alatt államcsínyt szerveztek, ami a Szovjetunió megalapításához vezetett.]

1918 szeptemberében adtuk ki a *Teozófiai hírmondó* utolsó számát, ami főhelyen közölte Annie Besant *Ezoterikus kereszténység* című könyvének elejét. Ugyanabban az évben terveztük *A Mester lábainál* könyvecske új kiadását megjelentetni, de ezt letiltották. 1918 novembe-

rében tartottuk az utolsó éves közgyűlést, amelyen valamennyi alosztály képviselői részt vettek.

1919 elejére minden közösségi tevékenységet betiltottak, és az Orosz Teozófiai Társulatnak nem volt más választása, mint hogy befejezze tevékenységét. Bár hivatalosan 1922-ig nem lett felosztatva, már 1919-ben szigorúan betiltották a nyilvános és zártkörű összejöveteleket is, ami a Társulat tevékenységének beszűküléséhez vezetett.

Eleinte a tagok kis csoportokban gyűltek össze, és folytatták a munkát, de 1920-ban még ezeket a szerény próbálkozásokat az együttlétre be kellett fejezni. 1920-ban bezárták a szövetkezeti boltunkat, amely teozófiai könyveket, művészi festményeket és paraszti kézműves dolgokat árult.

A következő évben a nyomdánkat is bezárták. Mielőtt azonban ez megtörtént, sikerült elkészítenünk a *Világosság az ösvényen* újabb kicsi kiadását és a Tanulmányi Egyesület néhány brossúráját, névjegyeket, hirdetőanyagokat és hasonlót, amik némi bevételt jelentettek az Orosz Teozófiai Társulatnak. Abban az időben már nem voltak munkások a nyomdában, kivéve az Orosz Teozófiai Társulat öt tagját. Ezeket a tagokat letartóztatták, és a Népbíróság elé küldték. Ez az utazás nagyon hosszúnak bizonyult. Először a katonák udvariatlanok és ellenségesek voltak, de minél tovább kísérték a letartóztatott tagokat, a teozófusok megértő és jóakarató viselkedése fogva tartóik irányába annál jobban megváltoztatta az utóbbiak hangnemet. A katonák barátságosabbá váltak, és elkezdtek kérdegetni a teozófusokat tevékenységükről. Végül megosztották a kenyerüket a teozófusokkal, és tanácsokat adtak nekik, hogyan válaszoljanak a bíróságon, mit mondjanak, és miről ne beszéljenek.

A bírósági tárgyalás, ami fenyegető kiáltozással és a letartóztatottak bántalmazásával kezdődött, a szabadon bocsátásukkal végződött. A bíróság tagjaira mély benyomást tett a nyugodtságuk és a jó szándékú hozzáállásuk, és nem csak hogy szabadon engedték őket, de még azt is elrendelték, hogy a nyomdát és az elkobzott könyveket vissza kell szolgáltatni nekik. Ezen ítélet ellenére a nyomda lepecsételve maradt, és az elkobzott könyveket nem adták vissza.

Így tehát az aktív munka előtt minden kapu bezárult a teozófusok számára. Megpróbáltak dolgozni a szovjet intézményekben, iskolákban, kollégiumokban, bölcsődékben, de annyira nem illettek saját adottságaikkal az ilyen munkához, hogy végül fel kellett adniuk. Példaként elmesélem a kalugai alosztály egyik tagjának, A. A. Fominának az erőfeszítéseit, hogy egy bölcsődében dolgozzon, amit a proletariátus kisgyermekei számára hoztak létre.

Abban az időben azok legnagyobb része, akik a gyermekgondozásban szolgáltak, olyan emberek voltak, akik képzetlenek voltak, vagy írni-olvasni is alig tudtak, szobalányok, szakácsnők, mosónők, kis boltokban dolgozó asszonyok. Mivel azonban az ilyen intézmények száma gyorsan növekedett, néha a tanultabb osztályokhoz tartozó emberek is kaptak ott munkát. Így lett A. A. Fomina egy bölcsőde egyik vezetője. Gyakran meglátogattam, és saját szememmel figyelhettem meg a kezdetétől a végéig a beígért „gyermekparadicsom” szomorú történetét.

Elméletben nagy figyelmet fordítottak a gyermekek jólétére. A gyakorlatban azonban ebből semmi nem valósult meg. Bármennyi kollégium, bölcsőde, gyermekotthon is volt, mind-egyiket nagyon egyszerű módon állították fel. Kiválasztották a legjobb építésű magán kastélyokat, odahordták a raktáraikból azokat a dolgokat, amiket üzletekből a magán otthonokból koboztak el: gyerekágyakat és babakocsikat, drága szőnyeget, játékokat és egyéb gyermekholmikat. Azután kihirdették, hogy megnyílt egy újabb bölcsőde vagy kollégium.

Amikor először elmentem abba a kastélyba, ahol A. A. Fomina dolgozott, nagyon kellemes benyomások értek. Nyáridő volt, és a ragyogó fény beömlött a hatalmas nyitott ablakokon, derűsen megvilágítva a bájos szobákat, a fehér kiságyakat és a drága szőnyeget a ragyogó parkettán. Jó néhány kiságyat már elfoglaltak olyan csecsemők, akiket bevittek. A. A. Fomina imádta a gyerekeket, és ő is, én is gyönyörködve néztük őket.

Örömünk azonban nem tartott sokáig. Eltelt néhány nap, és a tej szállítása leállt. A. A. Fomina megsürgette a felelős hivatal, azok pedig kiállítottak neki egy felhatalmazást, hogy tejet kapjon, és elküldték egy másik hivatalba a város másik végére. Ott arról tájékoztatták, hogy a tej nem az ő fennhatóságuk alá tartozik, és elküldték egy harmadik hivatalba, ahonnan visszairányították ismét az elsőbe, ahol csak reménytelenül széttárták a kezüket. „Nincs tej... kiömlött az úton... megbetegedtek a tehének” – voltak a szokásos válaszok. Kimerülve az értelmetlen körbe szaladgálástól, szegény A. A. Fomina hazatért, és a csecsemőknek kamillát vagy gyenge teát adott.

Néha a kitartó könyörgéseknek engedve küldtek egy kosár élelmiszert. Fomina szaladt kinyitni azt, és a megrendelt gabonafélék helyett csokoládé táblákat, a sűrített tej helyett üveg lekvárokat talált benne. Ilyen körülmények között folytatta a munkáját, a szegény kis csecsemők pedig elkezdtek megbetegedni és meghalni. Végül az anyák nem vitték oda a babáikat, és a bölcsődét be kellett zárni.

Emlékszem egy próbálkozásra is egy teozófiai szanatórium létrehozására a lábadozó sebesültek és betegek számára. Ez sikerült, hála alelnökünk, doktor Tyimofejevskij energiájának, akit egy időre a jó szerencséje az Egészségügyi Bizottság magas pozíciójába vezetett. A szanatórium modellt vált, a személyzet minden tagja teozófus volt, a kialakított légköre pedig csodálatos volt. Azok a páciensek, akik elég szerencsések voltak, hogy oda kerüljenek, gyorsan meggyógyultak, és szeretettel beszéltek az ott töltött időről. Doktor Tyimofejevskij a hegedűművész Unkovszkaja segítségével zene terápiát alkalmazott a szanatóriumban, és olyan érdekes következtetésekre jutott, amik egy új korszak kezdetének ígéretét jelentették a gyógyítás területén. Hat hónapnyi ilyen sikeres működés után azonban a szanatóriumot bezárták.

Házkutatás és elkobzás

1920-ban, amikor minden társulat tevékenységét korlátozták, beleértve a Teozófiai Társulatét is, egyik éjszaka a kormányzat házkutatást végzett a Teozófiai Társulat Ivanovszkaja utcai központjában, de még az elnök asszony magán lakását sem hagyták ki. A bírósági nyomozónak és segédeknek parancsuk volt Anna Kamenszkaja letartóztatására, de szerencsére pont akkor a városon kívül tartózkodott a Lesznij szanatóriumban, ahol éppen akkor temették el az anyját, ő pedig betegen feküdt. A házkutatás során a szerkesztőségi titkár, Cecília Helmboldt figyelemre méltó önkontrollt mutatott, és észnél volt, aminek köszönhetően sikerült megmentenie Annie Besant Anna Kamenszkajának írott leveleit. A Mesterek portréi valami csoda folytán ugyancsak megmaradtak, és nem kobozták el azokat. Az Ivanovszkaja utcai házkutatás figyelmét nem kerülte el semmi veszélyes, a GPU [Gaszudarsztvennoje Polityicseszkoje Upravljénije – a politikai rendőrség] ügynökei sok ott tárolt papírt, kéziratot és levelet magukkal vittek.

Nem tudom, hogyan volt az Orosz Teozófiai Társulat többi alosztályánál, de velünk Kalugában ugyanez történt. A házkutatás a mi házunkban minden előzetes figyelmeztetés nélkül történt, és amikor a kutatók eljutottak ahhoz a bezárt dobozhoz, ahol fontos iratok és a Mesterek portréit őriztem, az összes iratot és doboz teljes tartalmát elvitték, kivéve a portrékat, amik szem előtt, érintetlenül maradtak. Olyan volt, mintha a kutatók nem is látták volna azokat.

[Ukrajnában a Társulat folytatta a működését 1923 tavaszáig, amikor elrendelték, hogy minden társaságot regisztrálni kell. Zsitomirban és Kijevben a Teozófiai és a Vegetáriánus Társulatok regisztrációját megtagadták, mivel úgy ítélték meg, hogy burzsoá jellegűek. Miután a regisztrációt visszautasították, ezek a társulatok befejezték tevékenységüket. – N. Reinke?]

A Teozófiai Társulat központjában végzett házkutatást követő napon egy katona jelent meg egy bírósági végzéssel, hogy letartóztassa Anna Kamenszkáját, és bevigye a GPU-hoz. Cecí-

lia Helmboldt elkezdte magyarázni a katonának, hogy Anna Kamenszkaja távol van a várostól, betegen fekszik, és nem tud megjelenni. A katona jószívűnek bizonyult, és azt tanácsolta neki, hogy menjen el ő maga, és magyarázza el az elnök asszony hiányának az okát.

Cecília Helmboldt azonnal elment a GPU-hoz, de még be sem fejezte a magyarázatát, amikor a politikai rendőrség tisztje elkezdett ordítani vele és fenyegetőzni, hogy ha el akarták rejteni, akkor „mindkettőjüket Tmutarakan-ba [egy ősi város a Fekete-tengernél] fogja küldeni”. Cecília Helmboldt erre úgy válaszolt, hogy ne gondolják azt, hogy elrejtőzött, mert Anna Kamenszkaja betegen fekszik Lesznyijben. „Beteg! Akkor majd a börtönkórházba fogjuk küldeni!” „Ebben az időben csak meg fog fájni, de a szavam adom önöknek, hogy egy hét múlva, amikor jobban lesz, maga fog eljönni önökhöz”. Válaszul erre a rendőr elkezdett kiabálni, hogy ilyen ígéretnek nála nem működnek, és hogy Anna Kamenszkajának azonnal meg kell jelennie, különben „mindketten mennek Tmutarakan-ba”! Erre Cecília Helmboldt nyugodtan azt válaszolta, „Na és aztán? Még Tmutarakan-ban is minden rendben lehet, ha az ember nem csinál rosszat. Az ember a fényt magában hordozza, és az mindenhol kisugárzik”.

A rendőr összehúzta a szemét, Cecília pedig így folytatta: „Nem gondolunk arra, hogy elrejtőzzünk. Megbízhat az ígéretünkben. Ha ismerné a tanításainkat, akkor tudná, hogy nem hazudhatunk. Különben pedig miért ordít ennyire? Nekem nehéz hallgatni, ön pedig csak az energiáját pocskolja. Egymás megértéséhez sokkal jobb normális hangon beszélni, erőlködés nélkül.” E szavak után a rendőr elkezdte fejének hátsó részét fésülgetni, és teljesen más hangnemben ezt mondta. „Igaz, ez csak egy szokás, amit felvettünk. Elmehet, de Anna Kamenszkaja legyen itt egy héten belül!” Amikor Cecília Helmboldt elindult kifelé, a rendőr felugrott, és megállította. „Várjon, adok önnek egy engedélyt!” Később Cecília rájött, hogy e darab papír nélkül nem engedték volna ki az épületből.

Egy hét elteltével Anna Kamenszajának éppen sikerült visszatérnie a szanatóriumból, amikor kapott egy értesítést, hogy jelenjen meg a GPU-nál személyesen. Azonnal elindult, és elkötelezett barátja, Cecília Helmboldt úgy döntött, hogy ő is vele megy. Ez nagyon kockázatos volt, mivel azok, akik beléptek a GPU ajtaján, a legtöbb esetben soha nem léptek ki onnan. A GPU épületeinek bejáratánál, a korábbi törvényhatósági irodáknál a Gorokovaja utcában egy karabélyos katona állt, és a fegyverének csöve a belépőkre irányult.

Bevezették őket a nyomozó irodájába, majd szétválasztották őket. Cecília Helmboldt-ot átvitték egy szomszédos szobába, és mindketten kaptak egy nyomtatott kérdőívet, aminek kérdéseire részletes választ kellett adni. Az egyik kérdés ez volt: „Hogyan tekint a közösségre?” Mindkettejüket kikérdezték, és bár különböző szobákban voltak, mindketten szóról szóra ugyanúgy válaszoltak, azt mondták, hogy a teozófusok számára a szellemi közösség a jövő egyik eszméje. Amikor végeztek a kérdőívvel, újra megkezdődött a kihallgatás, először külön, majd együtt.

A nyomozó megpróbálta csapdába csalni őket, és felidegesíteni kiabálásokkal és durva sértegetésekkel. „A nép ellenségeinek” nevezte őket, földalatti szervezkedésekkel vádolta, börtönnel és száműzetéssel fenyegette őket, ha nem ismerik be őszintén minden bűntettüket. Menet közben a barátaikról és munkatársaikról faggatta őket, megpróbálva megszerezni azok neveit és címeit. Amikor nem válaszoltak ezekre a kérdésekre, a nyomozó még gorombábbá vált.

Elkezdte őket szabotázzsal és élősködéssel vádolni, amire úgy válaszoltak, hogy akarnak dolgozni, de mindenhol elzavarják őket, és elzárnak előlük minden módot, hogy a nép javáért dolgozzanak. Ezt hallva a nyomozó megdöbbenetette őket. Azt ajánlotta, hogy Anna Kamenszkaja legyen az Új Szellemi Akadémia vezetője, ahol szabadon terjeszthetné a teozófiát, de csak egy feltétellel: meg kell győznie az embereket, hogy nincs Isten, és minden vallás téves tanítás.

Cecília Helmboldt-nak pedig nem kevesebbet ajánlott, mint a közoktatási komisszár posztját. Amikor ezt udvariasan visszautasította, a nyomozó átható tekintettel nézte, és megkérdez-

te, miért nem vállalja. „Azért – válaszolta –, mert nem tartom magamat elég képzettnak egy ilyen fontos és felelősségteljes beosztáshoz. Nem rendelkezem elég tudással hozzá.” „Ugyan már! – kiabált a nyomozó – Kiemelünk egy parasztot az ekéje mellől, felelős állásba helyezzük, és ő nem utasítja vissza!” „Mert nem ismeri fel – jelentette ki Cecília –, hogy nincs meg a tudása és nincs felelősség érzete, nekem azonban mindkettőből van annyi, hogy megértem, mennyit kell ahhoz tudni, hogy az ember egy jó közoktatási komisszár legyen.”

Anna Kamenszkaja ugyancsak visszautasította a felajánlott megtiszteltetést, ők pedig folytatták a kihallgatását további öt órán keresztül. Végül Anna Kamenszkaja hangnemet váltott, élesen és energikusan fejezte ki bosszúságát, hogy ártatlan állampolgároknak ilyen inkvizíciós eljárás kell keresztül menniük. Erre a nyomozó hangneme is megváltozott, abbahagyta a kiabálást, és nemcsak elengedte őket, de még azt is megígérte, hogy visszakapják a házkutatás során elkobzott dokumentumokat. Miután megkapták az írásos engedélyt, Anna Kamenszkaja és Cecília Helmboldt boldogan hagyták el a GPU-t, a fegyvereket pedig nem sütötték el rájuk.

Otthon a rémült és aggódó barátai várták őket. Nagy volt az örömük, amikor mindkettőt élve, még ha felkavarva is látták viszont. A dokumentumok visszaadásával kapcsolatos ígéretet persze nem tartották be, és minden, amit elkoboztak, elveszett az Orosz Teozófiai Társulat számára.

Az egyik barátunkon keresztül, akinek összeköttetése volt illetékes körökhöz, megtudtuk, hogy a kihallgatás olyan benyomást keltett, hogy „a teozófusok olyanok, mint egyfajta szent tehének, akiktől ártó dolog nem fog származni”. Ugyanakkor viszont a barátunk azt a tanácsot adta, hogy a „tehének” jobban teszik, ha sietnek, és elrejtőznek, mert ha esetleg másodszor is beidézik őket, lehet, hogy már nem engedik ki őket.

Egy teozófiai kommuna

A nyomozás után az Orosz Teozófiai Társulat központját lepecsételték, beleértve még az elnökszobát is, így Anna Kamenszkajának szó szerint nem maradt lakóhelye. Ez akkor volt, amikor ő és Cecília Helmboldt elkezdtek kiutat keresni, és azon kezdtek gondolkodni, hogy vidékre mennek, és alapítanak egy kis falusi közösséget.

Ilyen kommunákat már hoztak létre teozófusok különböző helyszíneken, Moszkva alatt, Lesznyijben, és a vlagyimiri kerületben. A legérdekesebb próbálkozás Karavajevka faluban történt a vlagyimiri kerületben. A birtok úrnője, Zilina asszony meghívta Anna Kamenszkaját és munkatársait, hogy költözzenek vele a karavajevkai kastélyba, ami 32 km-re volt a Troica-Szergievskaja Lavra-tól, egy jól ismert kolostortól, amely fontos szerepet játszott az orosz történelemben. [A Szentháromság Kolostor, kb. 65 km-re keletre Moszkvától, arról híres, hogy segítette felszabadítani Oroszországot a XIII. – XV. századi tatár uralom alól. Ez volt az egyik leghíresebb zarándoklati hely.]

Anna Kamenszkaja elfogadta a meghívást, és Cecília Helmboldt-tal és Varvara Puskinával eljutottak a kolostorhoz, bár nagy nehézségek árán. Onnan egy tehervagonban kellett utazniuk, és amikor Zilina birtokára értek, ami erdők és mezők között terült el, a háziasszony nagy örömmel üdvözölte őket, és négy szobát biztosított kizárólagos használatukra. Az egyik szoba ablaka a kertre nézett. Tavasz volt, az orgona virágzott, a fülemülék énekeltek. Finom vacsora várta a vendégeket, akik hosszú idő óta nem láttak tejet, vaját vagy fehér kenyeret. A birtok úrnőjének nem voltak munkásai, de mindezeket a termékeket élvezhette, mert a parasztok orvosként és szülésznőként tisztelték (a környék 20 falujában praktizált). Az iránta érzett hálából a sokéves önzetlen szolgálatért, vittek neki lisztet, krumplit, tojást, vaját, gombát és más dolgokat. Emiatt jelentős készletet halmozott fel, amit megosztott az új érkezőkkel.

Zilina asszony arról álmódott, hogy egy teozófiai kommunát hoz létre, de a férje a maga részéről azonban a teozófiai munkájukat egy közösségi háznak ajánlotta fel, amit ő alapított, és Karavajevkában vezetett. A helyi szövetkezeti mozgalom vezetője volt, és a parasztoknak

segítettek szövetkezeti vállalkozások sorozatát létrehozni: egy malmot, egy tejcsernokot és cipész üzletet, amelyek mindegyike virágzott.

Anna Kamenszkaja és barátai nagyon hálásak voltak mindkét ajánlatért, és megalapítottak egy kis szövetkezeti társulást, amelyhez hamarosan csatlakozott az Orosz Teozófiai Társulat öt tagja, négyen Moszkvából, az ötödik pedig – e beszámoló írója – Kalugából. A kis közösség elkezdte élvezni az aktív munkát. A munkákat a házban, a parkban és a kertben a tagok egymás között felosztották. Vasárnaponként beszélgetések, előadások voltak, és koncertek az emberek számára. Rendeztünk egy kiállítást vésett kézműves dolgokból Alekszandra Pogosszkajának köszönhetően, aki csatlakozott a közösséghez, és a népművészet ezen ágának volt a szakértője.

Egész nyár folyamán, és késő őszig ez a sokrétű munka folytatódott. Esténként a kommuna Anna Kamenszkaja vezetésével mély spirituális életet élt, tudatosan kidolgozva spirituális problémák egész sorozatát. Éppen mielőtt a kommuna feloszlott, Alekszandra Pogosszkaja csodálatos élete véget ért, és egy kis falu templomának temetőjében temették el a testét kb. két km-re a Zilina-birtoktól.

Tavasszal a karavajevkai közösségi ház ellen nyomozás indult, és a rendőrség több tolsztójánus kiadványt talált, közöttük egy röpiratot a halálbüntetés ellen, ami elsődleges bizonyítékul szolgált abban a bűncselekményben, amivel megvádolták a Zilina házaspár egyik barátját. Őt letartóztatták és börtönbe csukták. A felesége kérvényezte a szabadon bocsátását, de azt tanácsolta barátainak, hogy meneküljenek el. Így a kommuna feloszlott 1921 áprilisában, miután pontosan egy évig működött.

Menekülés Szovjet-Oroszországból

A karavajevkai közösség három tagjának, Anna Kamenszkajának, Cecília Helmboldt-nak és Varava Puskinának sikerült külföldre menekülnie. Én lehetőséget találtam arra, hogy kapjak útlevelet külföldi utazáshoz, és barátoknál telepedjek le Olaszországban, ahol folytattam a teozófiai munkámat.

Anna Kamenszkajának és Cecília Helmboldt-nak 1921 júniusának elején sikerül elmene-külnie Finnország erdein és mocsarain keresztül. Megmenekülésük annyira érdekes volt, hogy meg kell próbálnom olyan pontosan elmesélni e különleges kaland történetét, amennyire csak lehetséges.

Abban az időben Szentpéterváron számos titkos szervezet vezetett át politikai menekülteket a határon. Anna Kamenszkajának és Cecília Helmboldt-nak sikerült kapcsolatba lépni az egyik ilyennel, Varvara Puskina később menekült. Június 1-én Annának és Cecíliának sikerült átjutnia a finn határon. A menekülési terv a következő volt: az egyik finn tejesasszony, aki tejet hordott Szentpétervárra egy határ menti faluból, felajánlotta, hogy elmegy Annával és Cecíliával a következő vasútállomásra, majd elvezeti őket az erdőn keresztül a faluban lévő házához. Ott megpihenhetnek, és hajnalban két finn csempész fog értük jönni, akik átvezetik őket egy közeli folyón, ami elválasztotta Oroszországot Finnországtól.

Az indulás napjának hajnalán Anna Kamenszkaja és Cecília Helmboldt munkásruhákba öltöztek, a fejükre pedig olyan kendőket kötöttek, amiket a parasztasszonyok viseltek. Vállukra véve a hátizsákokat, ami tartalmazott minden szükséges tisztálkodási cikket, egy váltás fehérneműt, az Evangéliumokat és a Bhagavad Gitát, elindultak veszedelmes utazásukra.

Minden jól ment, ahogyan a szökevények a vonaton utaztak, majd átgyalogoltak az erdőn, követve a tejesasszonyt, és úgy tettek, mintha az asszony egyedül gyalogolna, ők pedig nem is ismernék. Amikor azonban a faluja közelébe értek, a tejesasszony hirtelen észrevett egy fán valamilyen jelet, ami azt jelezte, hogy egy vörös hadsereges őrjárat a közelben van.

Ott hagyta a szökevényeket az erdőben, és egyedül elfutott egyenesen a faluba. Ez éppen akkor történt, amikor elkezdett sötétedni, és hamarosan leszállt az éjszaka. Anna és Cecília

libabőrössé kezdett válni az ismeretlen erdőben. Amikor a tejesasszony visszatért, megtudták tőle, hogy a vörös hadsereges csapat valóban ott van a faluban, ezért veszélyes lenne oda menniük. Egy új útvonalon kellene menniük, erdőkön és mocsarakon keresztül. Ez után a tejesasszony levezette őket egy szurdokba, ahol a csempészek, két fiatal, egészséges finn várt rájuk, majd elköszönt tőlük, és visszament a faluba.

A menekülők egész éjjel, hajnalig gyalogoltak a fákon és az ingoványokon keresztül, de egyszer sem éreztek sem félelmet, sem kétséget. A meleg júniusi éjszaka, a rájuk boruló csillogos égbolt és az erdő sűrűje mind egy elvarázsolt birodalomnak látszottak. Érezték, hogy egy angyal vezeti őket, és kétség kívül minden jóra fog fordulni. Mindketten a mélységes béke érzését tapasztalták.

És valóban, minden jól is ment egészen a végéig, a békés hangulatot pedig csak két esemény zavarta meg. Még mielőtt elhagyták volna az erdőt, a csempészek pisztolyokat vettek elő, és követelték, hogy azonnal fizessenek, követelésüket azzal mentegetve, hogy rámutattak a lehetőségre, hogy találkoznak az őrjáráttal, ami mindnyájukat halállal fenyegette. Azt akarták, hogy fizessenek nekik, nem számít, mit. Anna Kamenszkaja azonban átgondolva a helyzetet, nyugodtan és határozottan emlékeztette őket, hogy kölcsönös megállapodásuk alapján akkor fognak fizetni, miután átlépik a határt, és nem az előtt, és ezután a vezetőik megenyhültek.

A második ijesztő pillanatot akkor élték át, amikor elkezdtek a folyóhoz leereszkedni. Senkit nem lehetett látni, teljes csend volt, de már kezdett hajnalodni. Ahogyan leértek a folyó közvetlen partjára, és megállapították, hogy biztonságban vannak, a csempészek elkezdtek a cipőjüket levetni, hogy meztelül gázoljanak át a folyón. Ebben a pillanatban Cecilia Helmboldt rettegni kezdett, azt gondolva, hogy túl hosszú ideig tartana a cipőjét levetnie, és amiatt aggódott, hogy a vörös hadsereges őrjárat esetleg az utolsó pillanatban hirtelen megjelenik, így belevetette magát a vízbe, nem várva meg, hogy a csempészek levegyék a cipőjüket, és megmutassák, hol van a gázló. Anna Kamenszkaja utána vetette magát, és mindketten teljesen átázva jöttek elő a túlsó parton, míg a vezetőik a száraz úton gyalogoltak át.

Amikor finn földre léptek, Anna Kamenszkaja keresztet vetett, és azt mondta: „Hála Istennek! Szabad földön vagyunk!” Cecilia Helmboldt pedig kinyújtotta a karjait a túlsó part felé, ahonnan jöttek, és könnyek között mondta: „Minden fivérünk és nővérünk még ott maradt.”

Egy órányi gyaloglás után a vizes ruhájukban, elértek egy finn házikóhoz, kifizették a csempészeket, és leültek pihenni. Egy öreg finn asszony elkezdett kávé főzni nekik, a férje pedig javasolta nekik, hogy mosakodjanak meg, hozott nekik egy lavór meleg vizet, egy tiszta törülközőt és egy darab szappant, ami olyan luxus volt, amit már régen nem láttak. Elmondták, mennyire nehéz volt élni tej nélkül, ami mennyei nektárnak tűnt a számukra, és mennyire fenséges volt a kávé és a fehér kenyér.

Miután felfrissültek, a házigazda elszállította őket a karantén helyére, ami kb. 15 km-re délre volt. Az utazás során a menekültek mindenben gyönyörködtek: a gondosan ápolt földekben, a finnek csinos otthonaiban, a jól táplált lovakban és a mezőkön álló szénakazlakban. Minden olyan rendes, tiszta és gazdag volt. Minden egy egészséges, normális életet hirdetett.

Reggel 9 körül megérkeztek a karanténhoz, ahol két hetet töltöttek egy vidéki házban, amit az érkező menekültek számára alakítottak ki. Jól ellátták őket élelemmel, és gondoskodtak a szükségleteikről.

A második napon Dr. Song, a Finn Teozófiai Társulat elnöke eljött hozzájuk a karanténba. Hozott nekik élelmiszert, pénzt és egy meleg meghívást, hogy menjenek Helsingfors-ba. Amikor – az erőfeszítéseinek hála – megkapták az engedélyt, hogy Helsingfors-ba utazhassanak, az vasútállomáson finn teozófusok várták őket. Meglátva az oroszokat a szakadt ruháikban és ócska cipőikben, több finn elsírta magát.

A menekülteket egy tiszta tapétájú, fürdőszobás szép szobában helyezték el. Úgy érezték magukat, mintha a paradicsomba kerültek volna, amit a finn teozófusok erőfeszítései tettek lehetővé a számukra. Más menekültek még nehezebb megpróbáltatásokon mentek keresztül.

Ha hetet töltöttek Helsingfors-ban, és részt vettek a Finn Társulat éves közgyűlésén. Majd tovább utaztak nyugatra, Belgiumba, remélve, hogy eljutnak a nemzetközi teozófiai kongresszusra, amit abban az évben Párizsban rendeztek. Ez az öröm azonban nem adatott meg nekik, mert nem kapták meg a francia vízumot időben.

Aminek a forradalom véget vetett

Ha a forradalom nem vetett volna véget minden orosz spirituális kultúrának, az ember biztosan mondhatná, hogy az oroszországi teozófia virágzása elkezdődött volna. Állandóan erről beszéltünk, az érdeklődés a tanításaink iránt növekedett, úgy tekintettek ránk, mint az orosz társadalom haladó elemeire, az irodalmunk elkezdett széles körben elterjedni, a könyveink pedig megjelentek minden nagyobb könyvesbolt kirakataiban. Minden nyilvános összejövetelünk és előadásunk óriási siker volt. Ennek a sikernek a titka nemcsak a tanítások újdonságában és a teozófiai eszmék magasztosságában rejlett, hanem a Teozófiai Társulat első úttörői közötti feddhetetlen jellemnek, a jelentős erőfeszítésüknek is, hogy bevigyék a szellemiséget mindenbe, amit megérintettek.

Például emlékszem egy „festői szépségű” estére, amit Anna Kamenszkaja tervezett meg, és hozott létre néhai alelnökünk, Anna Filozofova emlékére. Tudtuk, hogy a Filozofov név vonzani fogja Szentpétervár színe-javát, és valóban, a szentpétervári magas körök virága összegyűlt erre az estre. Akik eljöttek bennünket meghallgatni, olyan emberek voltak, akik sok ismerettel rendelkeztek, sokat láttak, gazdag tapasztalataik voltak, és nem elégedtek volna meg valami sablonossal vagy közepszerűvel.

Aggódtam a program miatt, amit Anna Kamenszkaja összeállított az estére. Az irányításával elkezdtünk keresni mindenhol, otthonokban és művészeti boltokban képeket és színes képeslapokat, amelyek a természet életéről mutattak be különböző képeket, és az emberi lélek szellemi felébredését szemléltetik. A motívumokat minden évszázadból és a különböző etnikai csoportok vallásaiból vettük. Egy hatalmas gyűjtemény szedtünk össze, amiből kiválogattuk a legjelentősebb, művészileg kifejezett motívumokat. Az általunk kiválasztott képek kíséretéhez zenei csoportunk szolgáltatta a megfelelő zenét, részben klasszikus, részben saját, eredeti szerzeményekkel.

A terem sötétben maradt, és a zenei kíséret előadói a hallgatóságtól rejtve maradtak a függönyök és hatalmas növények mögött. Amikor egy kép megjelent a kivetítő képernyőjén, a zene elkezdett a terem mélyéből fokozatosan felerősödni, kifejezve a kép belső jelentését.

Ezen az estén a benyomások minden várakozásunkat meghaladták. A képek és a nekik megfelelő zenék kiválasztása a leginkább vágyott válaszokra készítették a nézők lelkeit. A gondolataik és érzelmeik, amelyek tökéletes harmóniába kerültek a zenei motívumokkal, inspirálták a koncert előadóit, és különlegesen erőteljes benyomást tettek minden jelenlévőre.

Az este végén sokan meg akartak ismerkedni annak szellemi megalkotójával, a Teozófiai Társulat elnök asszonyával. Utat engedve a távozó tömegnek olyan mondatokat hallottam tőlük elmondani, mint „Hitelt kell adnunk a teozófusoknak, tudják, hogyan kell hangulatot kelteni. ... Ezek olyan különleges emberek. ... Reinkarnálódott pithagoreusok. ... Meg kell tőlük tanulnunk annak a művészetét, hogyan kell a szellemet belevinni a művészetbe.”

Hadd ismételjem meg, hogy a hallgatóság olyan körből volt, amit nagyon nehéz volt kielégíteni, és ennek az estének a sikere egy dolgot jelentett: ha a forradalom nem vetett volna véget minden spirituális kezdeményezésnek, éppen akkor, amikor a teozófiai tanítások elkezdtek átítatni a társadalmi tudatot, akkor óriási hatást kelthettek volna Oroszország spirituális kultúrájára.

A fentiekben elmondottak tükrében az ember azt gondolhatná, hogy az Orosz Teozófiai Társulat története itt véget ért. Pedig nem.

Az Orosz Teozófiai Társulat külföldön

Anna Kamenszkaja egy megfélékezhetetlen harcos vérmérsékletével volt megáldva, aki soha nem adja fel, újra és újra a csata forgatagába veti magát. Nem sokkal azután, hogy elmenekült az üldözés elől, és Annie Besant elnöknő rendelkezésére Svájcban telepedett le, elkezdett az Orosz Teozófiai Társulat külföldi újjáépítésén gondolkodni. Kapcsolatot teremtett az orosz teozófusokkal, akik szétszóródtak szerte az egész világon, és elkezdett kiadni egy kicsi, időszaki újságot, a *Hírnököt*, amit arra szánt, hogy összekötőkapocsként egyesítse őket egy szilárd teozófus családdá. Majd pedig azon dolgozott, hogy létrehozza Svájcban, Angliában, Franciaországban, Belgiumban és Németországban a hét működő teozófiai központot, ami szükséges az alapító oklevél elnyeréséhez.

1925-ben a Társulat megalapításának adyari arany jubileumi ünnepe folyamán megkapott egy alapítói oklevelet, ami a Teozófiai Társulat Oroszországon kívüli orosz szekcióját a Nemzetközi Teozófiai Társulat független részének minősítette. Ennek köszönhetően Anna Kamenszkaja képes volt visszaállítani a tevékenységét egy Orosz Társulat elnökeként, ami külföldi talajban született újra meg. Ezen újjászületett Orosz Társulat tízedik évfordulójának megünneplése Párizsban történt 1935-ben, amikor is 13 alosztállyal és sok egyéb tanulókörrel rendelkezett a világ számos részén.

Anna Kamenszkaja megtett minden tőle telhetőt a teozófiai munka újjászületéséért, figyelembe véve, hogy nem rendelkezett állampolgári jogokkal, és el kellett viselnie az emigráns lét különleges nehézségeit. Annak érdekében, hogy Európa teozófiai központjai körül szétszóródtak oroszoknak lehetőséget biztosítson arra, hogy közös munkában összekapcsolódjanak, lépéseket tett egy évenkénti orosz teozófiai hét megszervezésére. És bár nem rendelkezett személyes eszközökkel, de Anna Kamenszkajának volt sok barátja a különböző európai központokban, akik felajánlották a küldöttek elszállásolását, és időleges találkozó hely szerzését, ami alkalmas volt egy orosz konferenciára.

Ezeken a konferenciákon száműzött oroszok találkoztak, ahogyan mi korábban tettük Podgorkijban, hogy megegyezzenek egy munkatervben a következő évre. Ezek az együttműködési összejövetelek minden külföldi orosz teozófiai tevékenységnek új energiát és inspirációt adtak. A szokásos teozófiai munkán felül az egyik éves konferencián felmerült egy Orosz Segítő Szolgálat létrehozása, aminek a célja Oroszország és népe lelkének és szellemének tanulmányozása volt. A legaktívabb tagok felvállalták, hogy elmélyítik ismereteiket Oroszország régi és modern történelmében, hőskölteményeiben, legendáiban és tündérmeséiben, ősi kolostorainak jelentőségében a kultúra terjesztése területén, valamint irodalmának és művészetének nemzeti jellegzetességében. Mindezen tanulmányok eredménye értekezések sorozata volt, amiket minden orosz teozófiai alosztályban terjesztettek.

Anna Kamenszkaja egyik személyes teljesítménye egy briliáns előadás volt a vizsgái során, amelyek a genfi egyetemen az irodalomtudományok doktora címért zajlottak. Tekintetbe véve, hogy az európai nyilvános helyeken milyen óriási jelentősége van az akadémiai címeknek, úgy döntött, hogy egy ilyen cím növelné teozófiai munkájának értékét. 1925 tavaszán, miután letette az egyetemi vizsgákat, nem maradt más hátra, mint megvédeni doktori disszertációját. Témájaként „A Bhagavad Gita és annak szerepe India vallási mozgalmaiban” címet választotta. A disszertáció olyan érdekesnek bizonyult, hogy a védeése hallgatók tömegét vonzotta, nem csak az egyetemről, de a városból is.

A hatalmas egyetemi előadó túlcsoordult, és négy teljes órán keresztül kellett válaszolnia vizsgáztatói mélyreható kérdéseire. A csata végén a vizsgabizottság elnöke bejelentette, hogy a bizottság egyhangú egyetértésével Annát dicsérete és gratulációja mellett egy doktori dip-

lomával jutalmazza meg. Ugyanakkor hozzátette, hogy a vizsgáztatókat nem csak válaszainak komolysága és mélysége nyugozta le, hanem az a szerénység és kedvesség is, amit mutatott vizsgáztatói minden keresztkérdésére válaszolva.

A következő évben, 1927-ben elhatározta, hogy létrehoz magán-docens minőségében [egyetemi előadó, aki nem része a hivatásos tanszéknek, és a díjazás mértékétől függhet] a genovai egyetemen egy „vallások összehasonlító tanulmányozása” osztályt. 1935-ig három tárgyat tanított: vallások összehasonlító tanulmányozása, a védák és a Bhagavad Gita, és a szépség filozófiája. E tárgyak közül az utolsó különleges érdeklődést keltett, mert jobban elfogadható volt, és néhány színes képes illusztráció is tartozott hozzá. A kurzus fő célja az volt, hogy megmagyarázza a ritmus és a harmónia létezését a természetben, a művészetben és az emberi lélekben, valamint a szépség jelentőségét a kultúrára és a tiszta esztétikai érzés fejlődésére nézve.

Személyes tanulmányain, az orosz teozófusokkal végzett munkáján és egy személyes megbízaton felül, amit Annie Besant adott neki a svájci társulatban, Anna Kamenszkaja képes volt az energiáiból még valamennyit más, a teozófiával kapcsolatos nemzetközi feladatokra is áldozni. 1925-ben Sanders asszony, a londoni Világbéke Egyesület korábbi elnöke meghívta Anna Kamenszkaját, hogy szervezzen egy békehetet Genfben előkészítendő a Mélységes Csend pillanatát november 11-e reggelén.

Attól az évtől, 1925-től kezdve Anna Kamenszkaja képes volt Genfben elindítani és folytatni egy rendkívüli módon népszerű és tekintélyes békehetet, amelyhez fárasztó erőfeszítésre és kiváló szervezési tapasztalatra volt szükség. Minden évben személyesen kellett körbejárnia valamennyi egyház, valamint sok genfi egyesület és társulat képviselőit, elmagyarázva nekik egy ilyen hét jelentőségét, és igénybe kellett vennie a vezető haladáspártiak és szociális aktivisták együttműködését. Még arra is szükség volt, hogy személyesen folyamodjon a közoktatási miniszterhez, hogy engedélyezze minden iskola és oktatási intézmény részvételét a Mélységes Csendben, ahogyan a városi és egyházi hatóságokhoz is. Az előbbiektől azt kérte, hogy segítsenek az utcai forgalmat lezárni november 11-én a tervezett időpontban, az utóbbiaktól pedig engedélyt kért, hogy megszólalhassanak a város minden templomának harangjai. A jelet a Szent Péter katedrális történelmi harangjának megkondulása adta meg, amit *la Clémence*-nek [kegyelem] neveznek, mert a kongása a közkegyelmet hirdette ki.

Anna Kamenszkaja békemozgalomba való belekeveredésének kezdetén öt vagy hat nemzetközi kulturális társaság kapcsolódott az eseményhez, míg 1935-re 19 társaság vagy egyesület vett részt benne. Anna Kamenszkaja előkészítő munkája a békehét megszervezésére az érintett társaságok képviselőinek összehívásával kezdődött, és velük együtt dolgozták ki az események programját, amit megosztottak egymás között. Ilyen módon az egyik társulat magára vállalta az „Oktatás és a béke” témájú napot, egy másik a „Tudomány és a béke” napot, a harmadik pedig a „Vallás és a béke” napot, és így tovább. Ezek az események szétterjedtek városszerte, míg Anna Kamenszkaja és legközelebbi munkatársai hatalmas erőfeszítést tettek, hogy megmagyarázzák és propagálják a kétperces általános csendet az iskolákban, a gyárakban, az üzletekben, a hivatalokban és a műtermekben.

A békehét sikerének biztosításához az egyik legnagyobb feladat jól ismert, tehetséges előadók beszerzése volt, hogy fényt derítsenek a béke fontosságának valamennyi aspektusára, és hogy azt nemzetközi mércével támogassák. Ez a feladat is megoldódott, és Anna Kamenszkaja hívására olyan vezető szónokok mondtak igent, mint Oltremar professzor, Dr. Lange, a genfi egyetem történelem professzora, Reverden, a filozófia és etika professzora, Choda, a híres botanikus, Mone-Hezen professzor, a fizikus Malt, egy pszichológia professzor, a korábbi közoktatási miniszter, és mások.

1933-ban Sanders asszony lemondott a Világbéke Egyesület vezetői tisztségéről, és azt ajánlotta, hogy Anna Kamenszkaja vegye át tőle, aki ebbe beleegyezett. Ahogyan azonban közeledett 1935, a békehét annyira jelentős és népszerű eseménnyé vált Genf életében, hogy a

város legmagasabb tisztségviselői közül néhányan szerették volna ezt a tevékenységet megkaparintani maguknak. Anna Kamenszkaja ezt az egyik vezető genfi aktivistától tudakolta meg, majd elment egy ezzel kapcsolatos összejövetelre. Úgy gondolta, hogy egy ilyen változás előnyös lenne, és felajánlotta a tisztségét egy mindenki által tisztelt személynek, Bobe professzornak, megígérve neki, hogy segíteni fog neki a jövőbeli békehetek megszervezésében.

Anna Kamenszkaja nemzetközi tevékenységének egy másik megjelenési formája volt a munkálkodás egy nemzetközi központ létrehozására az Európai Teozófiai Föderáció számára. A központ ötlete Margaret Cousins-tól származott, aki egy Indiában ismert szociális munkás, valamint a Mandapalle Teozófiai Főiskola vezetőjének, Dr. James H. Cousins-nak a felesége volt. Ismertetett egy értekezést az Európai Teozófiai Föderáció 1928-as brüsszeli kongresszusán egy nemzetközi teozófiai központ Genfben történő létrehozásának fontosságáról, ahol a Népszövetségen kívül mintegy 77 más tudományos és kulturális társulat volt megtalálható. A Föderáció végrehajtó bizottsága elhatározta egy ilyen központ megnyitását. E tervet megvalósítására egy hét tagú bizottságot választottak, aminek tagja volt Anna Kamenszkaja és a Svájci Társulat elnöke, Rolle asszony is. Miután Cousins asszony visszatért Indiába, a központ megteremtésének és vezetésének felelőssége Anna Kamenszkaja nyakába szakadt.

A központ létrehozásában az egyik fő feladat az volt, hogy kellemes körülményeket biztosítson keleti és nyugati társadalmi munkások összejövetelei számára, a másik pedig, hogy semleges eszmeiségű legyen a világ problémáira a teozófia fényében történő összpontosításhoz. Ezt a célt szem előtt tartva a különböző európai központokból a legjobb előadókat hívták meg, és genfi tartózkodásuk idejére felajánlották nekik a Központ vendéglátását, amely a Svájci Teozófiai Társulattal megosztva működött egy irodaépületben. A vendégelőadókkal együtt svájci társadalmi munkások és tudósok tartották az előadásokat és foglalkozásokat.

Egy másik társadalmi mozgalom, amit Anna Kamenszkaja elindított Genfben, a „Meditáció a békéért” csoport létrehozása volt. Minden kezdeményezése megvalósult, de nem külső források bevonásával, nem is pénzügyi adományozók segítségével, hanem saját személyes hatásának erejéből és kimeríthetetlen energiájából. Felismerve azt a szerepet, amit különböző egyházak papságának baráti szövetsége játszhatna a világbéke megteremtésében, azzal az ötlettel hozakodott elő, hogy különböző vallások számos képviselőjét hívta meg közös meditációra „az egész világ békéjéért”.

Először csak öten vettek ezen részt, és egy kicsi szufi kápolnában gyűltek össze. Ebből a szerény kezdetből valami jelentős növekedett, különböző vallások képviselőinek egyesülése emelkedett ki „Vallási Erők Vallásközi Egyesülete” néven. Ennek az egyesületnek a célja először is egy testvéri együttműködés volt a Genfben található különböző vallási mozgalmak között, ami világosan bemutathatta, hogy ugyanaz a szellemiség él és tevékenykedik a különböző vallásos formákban. Egy második cél a különböző vallásoknak és azok lényegének valamint egy szellemi élet felé való azonos törekvésének a tanulmányozása volt. Egy harmadik cél pedig a felkészülés volt a közös munkára a békehet során, valamint a különböző vallási szervezetek kongresszusán és találkozóin.

1935-re ez az egyesület különböző vallási felekezetek 14 képviselőjéből állt. A Teozófiai Társulat központjában gyűltek össze hetente közös meditációra, havonta pedig vallási és szellemi problémák közös vizsgálatára, elsősorban a valódi „szellemi élet” helyes értelmezésére.

1934-ben Locarno-ban a Béke Kongresszuson Anna Kamenszkaja tartott egy előadást, amelyben a nagyobb európai szellemi központok egyetemeken egy-egy Béketanszék megnyitásának fontosságát hangsúlyozta. Ezen elképzelés megvalósítása felé az egyik első lépés egy előadássorozat volt, amit a Teozófiai Társulat genfi központjában tartottak Anna Kamenszkaja kezdeményezésére. Sikerült ehhez megnyernie három vezető professzort, akik sok munkát végeztek a békével kapcsolatos kérdésekben: P. Bobe professzort, a Rousseau Intézet igazgatóját, Ruydens professzort, a Társaságok Nemzetközi Egyesületének első számú vezetőjét, aki

a Népszövetségnél dolgozott, és Ernest Bobe professzort, a Svájci Társaságok Egyesületének vezetőjét, amelynek ugyanez volt a célja. Ők megígérték az együttműködésüket, és 1936 januárjában egy előadássorozatot tartottak a Béketanszék elképzelés védelmében a törvényi jogoknak, a fiatal generációk oktatásának és a béke szociológia alapjainak szempontjából.

1935 végére Anna Kamenszkaja meg tudott valósítani egy sokáig dédelgetett álmot, hogy összekapcsolja a teozófiai gondolatok és a földi élet átszellemiesítésének terjesztését a művészetekkel. Már számos próbálkozása volt ebben az irányban, amikről korábban beszámoltunk. A szentpétervári alosztályban megszervezett egy Orpheus-kört, amelyben a teozófus zenészek felkészültek egy koncert sorozatra, amely során a Tenyisevskij Intézetben, később pedig iskolákban, szállodákban és kórházakban játszottak. Ugyancsak ő tervezte meg a „képiesített” koncertet Anna Filozofova emlékére. 1921-ben pedig a Svájci Teozófiai Társulat támogatásával megalapított egy zenei kört, amely koncertekre készült fel teozófiai ünnepeken és zenei esteket szervezett kórházakban, szállodákban és vakok számára.

Ezeket a korai erőfeszítéseket követően 1935-ben Anna Kamenszkaja „A magasabb élet ritmusa” és „Az élet művészete” című előadásait megfelelő zenével és versidézetekkel vezette be. Ezen év végén svájci körútja során találkozott Magda Simmens-szel, az ismert zongoraművésszel, akinek inspirált, tűzzel teli játéka mély benyomást tett rá. Meghívta a zongoristát Genfbe, és közreműködésével előadói est sorozatot rendezett, amit a zene magasabb küldetésének szentelt. Az első estén Anna megtartotta „A szépség küldetése a művészetben a teozófia fényében” című előadását, amit egy Magda Simmens által tartott koncert illusztrált. A második este, a „Liszt üzenete” Anna bevezető előadásával kezdődött Liszt életéről és spirituális képességeiről, amelyet Simmens helyezett kellő megvilágításba azzal, hogy több darabját eljátszotta. A koncert két legendájával, a „Szent Ferenc és a madarak”-kal és a „Szent Ferenc a hullámokon sétál”-al fejeződött be. A harmadik estét, amelyen egy énekes is fellépett, Schumann-nak szentelte, és ez hasonló programból állt: Anna előadása Schumann munkájáról és személyéről, amit magyarázatokkal kísért zenedarabjai követtek. Liszt „A lélek felemelkedése” darabja szolgált a gyönyörű este csodálatos zárásaként. A csodálatos, inspirált játék, a mélyen érző ének és a magyarázó betétek kombinációja ragyogó, kitörő sikert aratott.

Alkotó munkája mellett Anna Kamenszkaja elkezdett szónokként is hírnévre szert tenni. Eljutott a profizmus olyan szintjére, amelyen a szónok nem csak a hallgatóság figyelmét ragadja meg, de a lelkét is. Sokan, akik hallották Annie Besant-ot, megerősítették, hogy nyilvános előadásai erősen emlékeztette őket Besant-ra. Ugyanaz a magyarázat tisztasága, ugyanaz a mélységes megfontoltság és ugyanaz a tűz és inspiráltság. Anna Kamenszkaja esetében azonban ez a tehetség nem magával hozott volt, mint Besant esetében, hanem inkább makacs erőfeszítés eredménye, amit csakis az akarát fáradhatatlan, koncentrált igyekezete révén ért el.

Jómagam részt vettem Anna első nyilvános előadásán Oroszországban, és tudom, mekkora erőfeszítést kívánt az tőle. Eleinte nem tudott odáig eljutni, hogy spontán módon beszéljen, hanem felolvasta a beszédeit egy jegyzetfüzetből, bizonytalanul a sikerben. Ez egészen egy olyan alkalomig így folytatódott, amikor valahogyan a cvikkerét otthon felejtette, és önkéntelenül rákényszerült, hogy ne felolvasson, hanem spontán módon beszéljen. Az előadás gördülékenyen lement, ő pedig többé már nem függött a jegyzetektől, hanem megtanult szívből előadni. Ekkor olyan képességre tett szert, amelynek segítségével egyforma könnyedséggel és folyékonyssággal tudott tartani beszédeket négy európai nyelven. Előadásainak rendszerezett szerkezetén és jelentős tartalmán felül megvolt a képessége, hogy ne csak felkeltse a hallgatóság figyelmét, hanem inspirálja is őket azzal, hogy a lelküket egy magasabb szintre emelte.

Azon kívül, hogy megjelent a legtöbb európai fővárosban, egy éves előadói körúton kellett részt vennie Svájcban, és néha más európai országban is. Az ember azzal ítélni meg, mennyire profi is volt szónokként, hogy milyen gyakran kellett megváltoztatni a betervezett témát egyikről a másikra, mert az előadás szponzorai az utolsó pillanatban megváltoztatták kérésü-

ket, vagy ahelyett, hogy franciául kellett volna tartania, át kellett váltani németre, vagy éppen franciára az angol helyett.

Anna Kamenszkaja megcsinált mindent, amit tudott, áldozatkész barátnője, Cecília Helmboldt segítségével. Beszámolóim korábbi részeiben már említettem Cecília Helmboldt Oroszországban, a teozófiai tevékenység legkezdeté óta végzett munkáját. Magára vállalta a szerkesztőségi pénztáros és titkár felelősségét. Nem történhetett egyetlen teozófiai konferencia sem az ő közreműködése nélkül. A tapintatosságának és humorának köszönhetően képes volt elsimítani bármilyen félreértést, amely a konferenciák fizikai programjának hatékony megszervezése során felmerült.

Amikor Anna Kamenszkaját beidézték kihallgatásra Nagy Konstantin bizánci császárról adott negatív jellemzése miatt, ami figyelmetlenségéből került publikálásra, Cecília azt bizonygatta, hogy ő volt a *Teozófiai Hírmondó* felelős szerkesztője. Ő végzett minden üzleti levelezést, ő javította a kefelevonatokat, és ő végezte a tárgyalásokat a cenzorral és a rendőrséggel, amiben mindig nagyon sikeres volt. Ezen kívül aktív szerepet játszott más teozófiai munkákban is, mint a Szerkesztőbizottság Tanácsának tagja. Ő fogadta a látogatókat a Teozófiai Központban, előkészítő tanfolyamokat vezetett azok számára, akik be akartak lépni a Társulatba, vezette azt a kört a szentpétervári alosztályon belül, amely a teozófia alapvető tételeit tanulmányozta, valamint megalapította és vezette a Szolgálat Rendjét.

Amikor Anna Kamenszkaja eldöntötte, hogy elmenekül Oroszországból, Cecília Helmboldt habozás nélkül csatlakozott hozzá. Amint pedig a teozófiai munka beindult külföldön, fáradhatatlan lelkesedéssel folytatta Anna segítségét. Ő folytatta az üzleti levelezést, gépelt, és elvégzett minden előkészítő munkát az újra életre keltett *Hírmondó* kiadásához. Segített Annának megszervezni a külföldi oroszoknak rendezett teozófiai konferenciákat, és előadásokat tartott az orosz alosztályoknak Prágában, Brüsszelben, Párizsban, Londonban és Genfben. Genfben, ahol az Oroszországon Kívüli Orosz Teozófiai Társulat fő központja volt, ő lett a Giordano Bruno orosz alosztály vezetője, amit élete végéig vezetett.

Cecília Helmboldt szerepet vállalt a nemzetközi munkában is. Amikor ő és Anna Kamenszkaja letelepedtek Genfben, a Svájci Teozófiai Társulatot nagyon szomorú, szervezetlen állapotban találták. Ahhoz, hogy új életre keltsék, Cecília elindított egy pedagógiai kört, vezetője lett a Svájci Szolgálat Rendjének, aktív szerepet vállalt a Kerekasztal munkájában, és 1933-ban megalapította a Börtön Csoportot, amelynek a célja az volt, hogy spirituális segítséget nyújtson a bebörtönzötteknek. Mindazokon a munkákon túl, amiket Cecília a fizikai szinten végzett, az Orosz Teozófiai Társulat szerény központjának légkörét olyan környezté változtatta, ami a sikeres spirituális munkához a legkedvezőbb volt. Képes volt mindezt megtenni, köszönhetően derűs természetének, vidám beállítottságának és a teozófia iránti határtalan elkötelezettségének.

Az emigráció megpróbáltatásai

Az Anna Kamenszkaja életéről és tevékenységéről szóló e beszámoló olvasóit valószínűleg érdekelni fogja, hogyan éltek túl azt a nincstelenséget, ami szinte minden orosz emigránusra jellemző volt. Ő és Cecília Helmboldt azzal menekültek el, ami a hátizsákjukban volt, és semmilyen más forrásuk nem állt rendelkezésre. Ráadásul akkor kellett megélniük és a teozófia érdekében a munkájukat végezniük az 1920-as, 1930-as években, amikor a világháború és az orosz forradalom szörnyű következményei megjelentek és egyre rosszabbá váltak Európában.

A nagy világválság éveiben, mivel Svájcban telepedtek le, az élet egyre nehezebbé vált mindenki számára. De különösen azokra az orosz emigránsokra várt számos megpróbáltatás, akiknek nem éltek családtagjai Nyugat-Európában, és akik soha nem helyeztek el pénzt külföldi bankszámlákon. És ők jelentették a legnagyobb többséget.

Amikor a gyárak és más ipari létesítmények elkezdtek bezárni a menedéket adó országokban, az oroszok voltak az elsők, akik elveszítették az állásaikat. Megfosztva minden állampolgári jogtól, következképpen az állami támogatásuktól is, kétségbeejtő helyzetben találták magukat. Még az álláskereséshez szükséges utazás is meghaladta a lehetőségeiket, köszönhetően a „kegyetlen” útlevelüknek, amelybe minden alkalommal újabb drága vízumra volt szükség, amikor mozdulni akartak. Az orosz teozófusok nagy többsége ebben a szerencsétlen helyzetben volt.

Anna Kamenszkaja és Cecília Helmboldt ugyanebbe a helyzetbe került. Az utóbbinak semmilyen jövedelme nem volt, míg Anna fizetése egyetemi magántanárként annyira jelentéktelen volt, hogy éppen csak kifutotta a lakásbérlet havi díját. Az alacsony jövedelme részben annak a következménye volt, hogy a tárgyat, amit tanított, csak kevesen vették fel, másrészt viszont annak, hogy a Genfi Egyetem szabályzata szerint a magántanárok által megkeresett összeg fele az egyetem kasszájába ment. Honnan szereztek be akkor a megélhetéshez szükséges forrásokat? Anna Kamenszkaja életének ez az oldala a csoda határát súrolja. Amikor csak a szükség felmerült, valahonnan megjelent a segítség is.

Anna Kamenszkaja teozófiai munkájához óriási mennyiségű utazásra volt szükség nemcsak Svájcban belül, hanem más országokba is: Angliába, Franciaországba, Belgiumba és Csehszlovákiába. Ilyen alkalmakkor az útiköltségeit és szállásköltségeit azok az alosztályok fedezték, amelyek meghívták, hogy tartson nyilvános előadásokat vagy végezzen teozófiai munkát egy belső kör számára. Az Amerikai Társulat meghívta Annát, és kifizette a részvételi költségeit az 1929-es, Chicago-ban tartott Teozófiai Világkongresszusra. Cecília Helmboldt-val való utazásához Adyarba a Teozófiai Társulat 1925-ös jubileumi közgyűlésére egyfajta fentebb említett csodára volt szükség.

Olaszországi gyakori találkozásaim Annával hasonló csodáknak számíthatnak. Anna Kamenszkaja külföldi életének legkezdeti környékén, 1922-ben a lányom – miután egy olasz férfihoz ment feleségül – bemutatta Annát egy barátjának, Dina Comessatti-nak, aki az Olasz Teozófiai Társulat tagja volt, és akivel a lányom a férje halála után élt. Legelső találkozásukkor Anna nagyon komoly benyomást tett tökéletes becsületességével Dina Comessatti-ra. Dina ezért a jó szerencséjének tekintette, hogy Anna beleegyezett, hogy minden szabad idejét vele töltsse Olaszországban. Mivel én szintén Dina Comessatti házában laktam, az egész karácsonyt, húsvétot és a nyári szünidőt együtt töltöttük, mint annak idején Oroszországban, amikor Anna Szentpéterváron, én pedig Podborkijban éltem.

Azért költöztem Dina Comessatti házába, mert tudta a lányomtól, hogy mennyire nehezzé vált számomra az élet Oroszországban. Az a tudat, hogy Dina Comessatti meghívott, hogy költözzek vele Olaszországba, és az általános barátság, amit mutatott irányomban, amikor ott voltam, minden tekintetben csodálatos menedéket adott életem hátralevő napjaira. Ugyanakkor lehetővé tette számomra, hogy felújítsam kapcsolatomat barátommal, Anna Kamenszkajával.

De még ha a körülmények ilyen szerencsésen is rendeződtek el Anna Kamenszkaja számára, az elkerülhetetlen nincstelenség kilátása okot adhatott az aggodalomra a jövőre gondolva. Itt utalnom kell egy olyan képességére, ami mindig is bámulatba ejtett. Soha nem találtam senki másban hasonló közömbösséget az élet anyagi oldala iránt, olyan teljes szabadságot minden földi cél és aggodalomtól. Lelki békéjét soha nem zavarta meg az, hogy nem tudta, mi vár rá, vagy akár lesz-e fedél a feje fölött. Nyilvánvalóan már túlhaladt azon a szinten, amelyben az emberek megkísérlik a tanulságokat levonni a zűrzavarból és az ínségből, ami annyira jellemző volt az akkori válságra. Más feladatokon és tanulmányokon dolgozott, amelyekhez minden figyelmére szükség volt. A tudatosság minden földi tapasztalás valódi jelenésében és a mélységes hit a fény győzedelmes erejében – ez az, amiről nekem úgy tűnt, hogy segített neki szembenézni a fenyegető felhőkkel, amik beborították a világot, és megőrizni ragyogó optimizmusát, ami hatalmas segítséget jelentett mások számára.

Ami engem illet, többé nem tudtam közvetlen szerepet játszani az orosz teozófiai konferenciákon. Az sem volt lehetséges, hogy egy új kört szervezzek Olaszországban. Udinében, ahol menedékre találtam, csak egyetlen orosz család élt, akiket egyáltalán nem érdekelt a teozófia. Az irodalmi munka maradt az egyetlen közreműködési lehetőségem. Dina Comessatti segítségének köszönhetően, aki biztosította a szükséges alapokat és T. I. Raggisa, a revali nyomdaigazgató közreműködésével, aki nem kért pénzt a nyomdai munkákért, ki tudtam adni Annie Besant *Ezoterikus kereszténységének* általam készített fordítását, valamint a könyvemet, a *The Hidden Sense of Life*-t. Annie Besant könyve, a *Bevezetés a jógába* fordítását Berlinben a Petropolis cég adta ki.

[George Arundale *Mount Everest*-jének fordítása szintén megjelent, míg Annie Besant *A tudat kibontakozása* című könyvének fordítása csak kéziratban maradt. J. F. Piszarjova könyve, a *The Hidden Sense of Life* elnyerte a T. Subba Row aranyérmét 1934-ben (kiemelkedő érdemű munkaként). Ez a napló az oroszországi teozófiáról az 1930-as évek közepével záródik. – N. Reinke?]